

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Jako Vernik

VABATAHTLIKE OSALEMINE EESTI
MEREPÄÄSTESÜSTEEMIS

Magistritöö

Juhendaja:

Lauri Tabur, MA

Kaasjuhendaja:

Shvea Järvet, MA

Tallinn 2014

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Sisejulgeoleku instituut	Kuu ja aasta: mai 2014
Töö pealkiri eesti keeles: Vabatahtlike osalemine Eesti merepäästesüsteemis Töö pealkiri võõrkeeles: Involvement of Volunteers in the Estonian Maritime Rescue System	
Töö autor: Jako Vernik	Olen nõus oma magistritöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
Lühikokkuvõte: Magistritöö teemaks on vabatahtliku merepääste osalemine otsingu- ja päästetöödel merel. Töö on kirjutatud eesti keeles, võõrkeelne kokkuvõte on ingliskeelne. Töö koos lisadega on 83-l leheküljel, millest 75 lehekülge moodustab põhiosa. Töö koostamisel on kasutatud 78 erinevat eesti- ja ingliskeelset allikat, sh 38 teadusallikat ning 40 asjakohast allikat. Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada Politsei- ja Piirivalveameti ning vabatahtlike merepäästeühingute arvamused, mille põhjal teha korralduslikust aspektist lähtuvad ettepanekud vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel. Magistritöö teoreetilises osas analüüsiti vabatahtliku tegevuse käsitlusi kodanikualgatuse, vabatahtliku tegevuse ja avaliku sektoriga koostöö aspektidest ning kirjeldati Soome, Rootsi ja Taani vabatahtlikku merepääste iseloomulikke näitajaid. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi kvalitatiivne võrdlev juhtumiuuring, kus andmekogumismeetoditeks olid dokumendianalüüs ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Dokumendianalüüsi käigus selgitati vabatahtlike osalemise tingimused Eesti merepäästesüsteemis. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude käigus koguti arvamusi vabatahtliku merepääste parema osalemise tagamiseks Politsei- ja Piirivalveameti ning vabatahtlike merepäästeühingute juhtorganite liikmetest ekspertidelt. Kogutud arvamusi võrreldi omavahel ja kõrvutati teoreetiliste seisukohtadega. Intervjuude analüüsimisel kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Magistritöö põhilise uurimistulemusena leiti, et vabatahtlike osalemise tagamise eeldustena on vaja süsteemi korrastada ja arenguid planeerida. Vabatahtlikud merepäästjad on huvitatud nendes protsessides osalemisest. Magistritöö käigus läbi viidud uurimuse tulemusena tehakse Politsei- ja Piirivalveametile kui vabatahtliku merepääste kaasajale Eestis, ettepanekud vabatahtliku merepääste parema osalemise tagamiseks otsingu- ja päästetegevuses merel. Ettepanekud on igapäevategevuses rakendatavad.	
Võtmesõnad: merepääste, vabatahtlik merepääste, kodanikuühiskond, vabatahtlik tegevus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: maritime rescue, voluntary maritime rescue, civil society, volunteering	
Säilitamise koht:	
Kaitsemisele lubatud	
Sisejulgeoleku instituudi juhataja:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Lauri Tabur	Allkiri:
Kaasjuhendaja: Shvea Järvet	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
LÜHENDID	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. VABATAHTLIKU TEGEVUSE ERINEVAD TEOREETILISED KÄSITLUSED	10
1.1 Kodanikualgatus ja vabatahtliku tegevuse mõiste defineerimine.....	10
1.2 Kodanikuühiskonna osalemine riigi ülesannete täitmisel	21
1.3 Soome, Rootsi, Taani vabatahtliku merepääste korraldus.....	25
2. EESTI VABATAHTLIKE OSALEMISE ANALÜÜS	31
2.1 Metoodika ja valim.....	31
2.2 Dokumendianalüüs vabatahtliku merepääste osalemise aluste kaardistamiseks.....	38
2.3 Ekspertintervjuude analüüs kogutud arvamuste võrdlemiseks.....	42
2.4 Järeldused ja ettepanekud vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel	56
KOKKUVÕTE.....	62
SUMMARY	66
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	68
LISA 1. PILOOTINTERVJUU JA PÕHIINTERVJUU KÜSIMUSTE VÕRDLUSTABEL .	76
LISA 2. INTERVJUUDE KODEERIMISTABEL. KATEGOORIA 1.	77
LISA 3. INTERVJUUDE KODEERIMISTABEL. KATEGOORIA 2.	78
LISA 4. KODEERIMISTABEL. KATEGOORIA 3.	81

LÜHENDID

EKAK – Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon

EMSL – Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit

IK - intervjuuküsimus

IMRF – International Maritime Rescue Federation (*Rahvusvaheline Merepääste Föderatsioon*)

MTÜ – mittetulundusühing

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

PPVS – Politsei ja piirivalve seadus

RA – riigiametnik

TPPS - Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015

VAMEP – Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste

VT – vabatahtlik

UK – uurimisküsimus

UKK – Politsei- ja Piirivalveameti uurimistööde kooskõlastamise komisjon

ÜRO - Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni

SISSEJUHATUS

Merepäästetegevusest ülevaate saamiseks tuleb vaadelda merenduse korraldust üldisemalt. Merendus on valdkond, mida maailmas laiemalt reguleerib rahvusvaheline õigus. Rahvusvaheline mereõigus on õigusnormide kogum, mis sätestab eelkõige kaubandusliku meresõiduga seostuvad õigussuhted. Rahvusvaheline avalik mereõigus reguleerib muu hulgas riikidevahelisi õigussuhteid merel ning meresõidu ohutuse tagamist. Mereõiguse allikateks on rahvusvahelised lepingud ja konventsioonid, riiklikud õigusaktid ja tavad. (Kaevats 1996)

Rahvusvahelistest konventsioonidest tulenevad, nendega liitunud riikide õigused ja kohustused seoses merealade ja meresõiduga. Eesti on liitunud ÜRO mereõiguse konventsiooniga (Mereõiguse konventsioon) aastal 2005 (ÜRO mereõiguse konventsioon, 2005). Mereõiguse konventsioon artikkel 98. p. 2 Kohustus abi anda, sätestab rannikuriigi ülesande toetada merel ja selle kohal tegutseva tõhusa otsimis- ja päästeteenistuse loomist, käigushoidmist, hooldamist ning selleks vajadusel naaberriikidega piirkondlikke kokkulepete alusel koostöö tegemist. Rahvusvahelise mereotsingute- ja pääste 1979. aasta konventsiooniga (Rahvusvaheline mereotsingute- ja pääste 1979. aasta konventsioon, 2001) on sätestatud täpsemalt otsingu- ja päästeteenuse osutamise ja koordineerimise mõisted ning kord. Konventsioonide põhjal on riikidel kohustus tagada siseriikliku korralduse ja -õigusega enda päästepiikonna otsingu- ja päästetegevus.

Eestis reguleerib meresõiduohutust Meresõiduohutuse seadus (MSOS) (Meresõiduohutuse seadus, 12.12.2001) ning otsingu- ja päästetegevuse korraldamist Politsei- ja piirivalveseadus (PPVS) (Politsei ja piirivalve seadus, 06.05.2009). PPVS § 3 järgselt on otsingu- ja päästetöö tegemine ning korraldamine merel ja piiriveekogudes Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) ülesanne. Seega on PPA merel teostatava otsingu- ja päästetöö eest vastutavaks asutuseks Eesti riigis. 2012 aasta 1. septembrist jõustunud PPVS muudatuse kohaselt, millega lisati seadusesse peatükk 5¹ Vabatahtlik merepääste, kaasatakse vabatahtlikud merepäästeühingud õiguslikel alustel merepäästetööle.

Vabatahtlike tegevuse edendamine ja kodanikualgatusel põhineva kolmanda sektori kaasamine on viimastel aastatel olnud siseturvalisuse valdkonna üheks prioriteediks ja oluliseks märksõnaks. Samuti on Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis väljendatud arusaama, et riik ja kodanikualgatus peavad toimima partneritena ning teineteist toetades (Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon 12.12.2002). EKAK väljendab partnerlussuhet riigi ja kodanikualgatus vahel, mis tagab eesmärkideni jõudmise. Sama rõhutab ka Siseministeriumi poolt koostatud Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014, kus lisatakse, et osapoolte koostöö peab olema läbipaistev ja jätkusuutlik ning oluline on kodanike rahulolu teenusega (Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014). Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015 (TPPS) sätestavad omaalgatusel põhineva vabatahtlike tegevuse edendamise, kiirema abi osutamiseks ning vabatahtlike ja mittetulundussektori kaasamise, ohtude ennetamiseks ja suuremahuliste õnnetuste tagajärgede likvideerimiseks (Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015 10.06.2008).

Lähiaastatel on tekkinud praktilisest vajadusest lähtuv kodanikualgatus otsingu- ja päästetööde ehk merepääste teostamiseks merel (VAMEP...16.01.2014; Tegevussuunad...16.01.2014.) ning kolmandas sektoris on koostatud Vabatahtliku merepääste arengukava aastani 2020 (Vabatahtliku...16.01.2014.), milles on toodud pikaajalised eesmärgid ja meetmed. Alates aastast 2007 on loodud vabatahtlikke merepäästeühinguid mis koonduvad sidusorganisatsiooni Eesti Vabatahtliku Mere- ja Järvepääste (VAMEP) (VAMEP...16.01.2014.). Teiseks esindusorganisatsiooniks on Päästeliit (Tegevussuunad...16.01.2014.), mis esindab maapääste vabatahtlikke komandosid ning merepääste meeskondi. Sidusorganisatsioonide usaldusväärse näitajana võib käsitleda asjaolu, et Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste on Rahvusvahelise Merepääste Föderatsiooni (*International Maritime Rescue Federation – IMRF*) liige alates aastast 2010 (VAMEP...19.01.2014; Full...19.01.2014.) ja Päästeliit alates aastast 2012 aastast (Tegevussuunad...19.01.2014; Full...19.01.2014.).

Siseministeriumi aruanne TPPS täitmisest aastal 2012, kirjeldab õigusruumi korrastamist vabatahtlike merepäästjate kaasamiseks ning toob ära, et 2012 aastal korraldas PPA 34. vabatahtlikule merepäästja I astme baaskoolituse ning lisaks on Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste alates 2011. aastast Euroopa Liidu vahenditega koolitanud umbes 70 vabatahtlikku merepäästjat. (Turvalisuspoliitika...26.03.2014.) PPA tunnustas esmakordselt seaduse järgselt 2014 aastal esimesed 48 vabatahtlikku merepäästjat (Esimesed...04.03.2014.)

Vabatahtlike tegutsemismotiive ja vabatahtlikku tegevust abistamisorganisatsioonis käsitleb Luide (2013) magistritöö. Luide (2013) magistritööst järeldub, et üldine ühiskonnaliikmete teadlikkus vabatahtlikust tegevusest on madal ning inimesed on nõus vabatahtlikuna tegutsema pigem hästi korraldatud tegevustes. Rohtla (2014) on kaitsnud magistritöö pealkirjaga „Eesti merepääste võimekus“, kus osaliselt käsitletakse ka vabatahtlike kaasamist merepäästetegevusse, kuid mille fookus on suunatud kogu merepääste võimekuse ülesehitusse lähtudes kriisireguleerimise aspektidest. Rohtla (2014) magistritöös on välja toodud, et Eesti merepääste valdkond on ebamäärase olukorras ning keeruline on hinnata merepääste võimekuse taset. Kvaliteetse merepäästeteenuse tagamiseks toob Rohtla (2014) välja vajaduse koostöö suurendamiseks vabatahtlikega ning kõigi valdkonna osapoolte kaasamiseks otsustamis- ja arenguprotsessidesse. Samuti peab Rohtla (2014) oluliseks riigi poolset vabatahtlike finantseerimist jätkusuutliku merepäästetegevuse tagamiseks ning teeb ettepaneku PPA poolse teavitustöö suurendamiseks ühiskonnas.

Vabatahtlike osalemine otsingu- ja päästetegevuses merel, on teemana **aktuaalne**, kuna riik väljendab poliitikadokumentides soovi kolmanda sektori kaasamiseks turvalisuse tagamiseks (TPPS 2015 10.06.2008), mereõnnetuste statistika näitab suurenevat tendentsi (Valitsemisala...11.11.2013; Turvalisuspoliitika...26.03.2014.) ning 2012 aastal jõustusid vabatahtliku merepääste õiguslikud alused (PPVS).

Eestis kuulub otsingu- ja päästetegevus merel vastavalt PPVS § 1 ja 3 PPA põhiülesannete hulka ning PPA on vabatahtlike merepäästjate kaasajaks merepäästetööle. Magistritöö uurimisprobleem tuleneb Eesti turvalisuspoliitika põhisuundadest aastani 2015 kus kirjeldatakse vabatahtlike suurema kaasamise vajadust turvalisuse tagamise ohtude ärahoidmiseks ja kiirema abi tagamiseks. (Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015, 10.06.2008). Siseministeriumi valitsemisala arengukava siseturvalisuse hetkeolukorra analüüsides (Valitsemisala...11.11.2013.) ja turvalisuspoliitika aruannetest (Turvalisuspoliitika...26.03.2014.) nähtub, et aastatel 2009-2013 on mereõnnetuste arv jätkuvalt suurenenud. Aastal 2012 reageeriti riigis 215-le, aastal 2013 juba 250-le sündmusele ning vaid vähesel määral (2012 – 23 päästesündmust; 2013 – 31 päästesündmust) vabatahtlike osalemist merepäästetöödel (Turvalisuspoliitika...26.03.2014.). Samas on Eesti rannikul välja kujunenud vabatahtlike merepäästevärgustik, suudab reageerida mereõnnetustele ning osaleda otsingu- ja päästetöödel. (VAMEP...16.01.2014; Tegevussuunad...16.01.2014.). Seega

otsitakse käesoleva magistritööga vastust **uurimisprobleemile**, kuidas vabatahtlike merepäästjaid paremini merepäästetöödele kaasata?

Uurimisprobleemile lahenduse leidmiseks, püstitas töö autor kolm **uurimisküsimust**:

1. Kuidas toimub vabatahtlike osalemine merepäästetegevuses?
2. Kuidas riigiametnikud ja vabatahtlikud kirjeldavad vabatahtlikku tegevust ja selle motivaatoreid?
3. Kuidas tagada senisest parem vabatahtlike merepäästeühingute osalemine merepäästetöödel?

Käesoleva magistritöö **eesmärgiks** on välja selgitada PPA ning vabatahtlike merepäästeühingute arvamused, mille põhjal teha korralduslikust aspektist lähtuvad ettepanekud vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel.

Eesmärgi täitmiseks püstitas autor järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida vabatahtliku tegevuse teoreetilisi käsitlusi, saamaks sisendeid ekspertide arvamuste kogumiseks ja võrdlemiseks ning ettepanekute eelduste määratlemiseks;
2. Võrrelda vabatahtliku merepääste valdkonna ekspertide arvamusi omavahel ning teoreetiliste seisukohtadega, saamaks sisendeid ettepanekute tegemiseks vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel;
3. Töötada teoreetilise kirjanduse analüüsi ja uurimistulemuse põhjal välja ettepanekud vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel.

Magistritöö uuringustrateegiaks on **võrdlev juhtumiuuring**. Uurimismeetodi valikul lähtus autor asjaolust, et seaduse alusel merepäästetegevuses osalev vabatahtlik merepääste on uus valdkond vabatahtlikus tegevuses. Autor uurib vabatahtliku merepääste osalemist merepäästetegevuses just korralduslikust aspektist, millega on seotud piiratud arv isikuid riigiametnike ning vabatahtlike merepäästeühingute juhtorganite liikmete seast. Andmete kogumine otseallikatest ehk nende paiknemiskohast (Creswell 2009:175) annab paremal viisil vastuse käesolevale uurimisprobleemile. Andmete kogumise meetoditeks on dokumendianalüüs ja ekspertintervjuud. Dokumendianalüüsiks valis autor PPVSi ja selle alamaktid. Ekspertintervjuude valimi koostamisel lähtuti Flicki (2011:113) seisukohast, et

ekspertintervjuude käigus ei keskenduta niivõrd intervjuueeritavate isiksustele, kuivõrd nende arvamusele spetsiifilisel alal. Valimisse kuuluvate riigiametnike ja merepäästeühingute ning nende katusorganisatsioonide juhtstruktuuride liikmete valiku aluseks oli aktiivne tegutsemine merepääste valdkonna arendamisel. Tuginedes Teddlie ja Yu (2007) käsitlustele, et valimi moodustamiseks on erinevaid viise ning üheks neist on eesmärgistatud valim, kuulus valimisse viis riigiametnikku ja viis vabatahtliku organisatsiooni esindajat. Andmeanalüüsi meetodina kasutas autor käesolevas töös **kvalitatiivset sisuanalüüsi**.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses analüüsitakse kodanikualgatuse ja vabatahtlikkuse teoreetilisi käsitlusi, mõistmaks nende olemust. Kirjeldatakse Soome, Rootsi ja Taani vabatahtliku merepääste olulisemaid iseloomustavaid näitajaid, et anda ülevaade välisriikide korraldusest.

Teises peatükis käsitletakse juhtumiuuringu tulemusi kus dokumendianalüüsi põhjal analüüsitakse Eesti vabatahtlike osalemise aluseid merepäästetegevuses. Intervjuude tulemusi võrreldakse omavahel ning teoreetiliste käsitlustega. Teises peatükis tuuakse välja ka järeldused vabatahtliku merepääste parema osalemise tagamisest koos rakenduslikku väärtust omavate ettepanekutega.

Autori teada ei ole vabatahtlike osalemist merepääste tegevuses teoreetilisest ja empiirilisest lähtekohast Eestis varem uuritud. Kuna tegemist on vabatahtliku päästetöö ja kolmanda sektori organisatsioonidega, saab käsitleda varasemate uuringutena vabatahtliku päästetegevuse valdkonnas Tammearu (2012) magistritööd, Umbsaare (2012) lõputööd. Arvestada tuleb asjaoluga, et eelnimetatud uuringud on läbi viidud Päästeseaduse alusel tegutsevate vabatahtlike päästjate või vabatahtlike päästekomandode või vabatahtlike päästestruktuuride kohta ning vabatahtlike osalemine merepäästetöö teostamises toimub PPVS alusel.

1. VABATAHTLIKU TEGEVUSE ERINEVAD TEOREETILISED KÄSITLUSED

1.1 Kodanikualgatuse ja vabatahtliku tegevuse mõiste defineerimine

Arusaamise tekitamiseks vabatahtlikkusest, uurib autor esmalt kodanikualgatuse käsitlusi ning vabatahtlikkuse teooriaid. Käesolevas peatükis käsitletakse kodanikualgatuse ja vabatahtliku tegevuse mõistet, toimimise vorme, tunnuseid ja ajendeid. Põhiliste teoreetiliste käsitlustena tugineb töö autor Penneri (2002) vabatahtliku töö neljale omadusele, Snyderi ja Omoto (2008) vabatahtliku tegevuse kuuetele funktsioonile ning Snyderi ja Clary (1999) funktsionaalsele motivatsiooniteooriale.

Kodanike algatust ja kodanikuühiskonna olemasolu on peetud oluliseks juba Eesti riigi taasloomisest alates kuid kontseptuaalne alus pandi sellele aastal 2002 Eesti kodanikuühiskonna kontseptsiooni kinnitamisega, mille põhimõtted kehtivad ajatult senini. Demokraatia tingimustes väärtustatakse kodanikuühiskonda kõrgelt just partnerina ning mõtete vahetamise võimalusena avaliku sektori ja kodanikkonna vahel, mis nähtub Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonist (EKAK), milles märgitakse, et kodanikualgatusel on olnud otsustav tähtsus Eesti rahvuse ja riigi kujunemisel. Rahva omaalgatuse teke ja selle jätkuv hoogustumine ning laienemine on võimaldanud rahvuslike eesmärkide saavutamist, kindlustanud ühtekuuluvustunnet ja olnud oluline kogu ühiskonnaelu suunamisel. EKAK väljendab arusaama, et riik ja kodanikualgatus peavad toimima partneritena ning teineteist toetades, et tagada Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud põhiväärtuste püsimine. (Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon, 12.12.2002) Seega on Eestis kodanikualgatust kõrgelt väärtustatud mis nähtub põhieesmärgiks seatud, konstitutsiooniliste väärtuste säilimise tagamises.

Politoloogia seisukohalt on vabatahtlust kui põhilist kodanikuühiskonna ja demokraatia tunnust välja toonud ka Hustnix *et al* (2000) mistõttu võib pidada EKAKis kirjeldatud kodanikuühiskonna tunnuseid teoreetilistele käsitlustele vastavateks.

Hustnix *et al* (2010) välja toonud, et sotsioloogilisest aspektist vaadeldakse vabatahtlikku tegevust eelkõige kui nähtust mis käsitleb üksikisiku, grupi ja ühenduse või organisatsiooni suhteid ja koostoimimist. Samuti toob Hustnix *et al* (2010) välja, et vabatahtliku tegevuse kaudu hoiab ühiskond tugevat solidaarset ühtekuuluvust. Teise sotsioloogilise käsitluse põhivooluna toob Hustnix *et al* (2010) välja teatud kindlate funktsioonide täitmise ja teenuste pakkumise vabatahtlike poolt, mis toetab vabatahtliku merepääste toimumudelit kus on samuti tegemist spetsiifilise, vajadusest lähtuva teenuse osutamisega.

Oluliseks tuleb töö autori arvates pidada EKAKis väljendatud **partnerlussuhte** käsitlust riigi ja kodanikualgatuse vahel, mis tagab eesmärkideni jõudmise. Sama rõhutab ka Siseministeriumi poolt koostatud Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014, kus lisatakse, et osapoolte koostöö peab olema **läbipaistev** ja **jätkusuutlik** ning oluline on kodanike rahulolu teenusega (Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014). Käesoleva töö autori arvates saab riigi ja vabatahtlike koostöö olla jätkusuutlik vaid teineteise aktsepteerimisel läbi partnerlussuhte. Partneritena on võimalik luua alused paremaks koostööks. Vabatahtliku merepäästetegevuse põhiolemusega haakub nii eelnev kui ka EKAKis ühe eesmärgina välja toodud, kodanike vastutustunde arendamine oma pere, kaaskodanike, kodukoha, riigi ja maailma ees, millest lähtuvalt võib järeldada, et teiste inimeste abistamine (Omoto, Snyder 1995; Wilson 2000; Penner 2004; Snyder, Omoto 2008) on oluline. MTÜ Eesti Vabatahtliku Mere- ja Järvepääste vabatahtliku merepääste arengukavast aastani 2020 (VAMEP...16.01.2014.), nähtub vabatahtliku merepääste huvi merepääste valdkonnas kodanikualgatuse vormis kaasaraäkimiseks ning soov merepäästesüsteemi arendada ja jätkusuutlikult käigus hoida. Vabatahtliku merepääste sidusorganisatsiooni huvi kolmanda sektori poolt merepäästetegevuse korraldamisel osalemiseks näitab arengukava koostamine. Arengukava põhiselt saab kodanikuühiskonnas kaasa rääkida, näidata selgeid sihte organisatsiooni liikmetele, PPAle ja teistele partneritele.

Kodanikuühiskonnana mõtestab EKAK inimeste omaalgatusliku koostööd oma huvide järgimisel, avalikes asjades kaasaraäkimisel ning neid tegevusi võimaldavate institutsioonide loomisel. Avalikes huvides tegutsevate vabauhenduste ühendorganisatsioon, Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL), käsitleb kodanikuühiskonda kui inimesi kaasavat osalusühiskonda (Mis...09.01.2014.). Kodanikuühendustena käsitletakse EKAKis kodanike ühinemisvabadust eri liiki mittetulundusühendustesse nagu mittetulundusühingud, sihtasutused, seltsingud jms.

EMSLi kirjelduse põhjal saab ühiskonna korraldust jaotada kolmeks koostoimivaks osaks. Avalikuks ehk riigisektoriks mis tegeleb üldiste hüvede kaitsmise, poliitika ja seadusandluse kujundamisega. Ärisektoriks ehk erasektoriks, mis tegutseb turumajanduse tingimustes ja – reeglite järgi kasumi tootmisega. Juriidilise vormi poolest loetakse ärisektoriks ka mittetulundus- ehk kolmas sektor. Valdavalt kaheks jaotuva mittetulundussfääri esimese osa moodustavad professionaalsed palgatöötajatest inimesed, kes pakuvad peamiselt avalikku teenust ja teise osa moodustab vabatahtlik tegevus, kus inimesed oma kodanikualgatust vabatahtlikkuse alusel ellu viivad. (Mis...09.01.2014.) EMSLi andmetel on alla poole Eesti mittetulundusühingutest ja sihtasutustest korteri-, garaaži- ja aiandusühistud. Kokku on mittetulundusühinguid ja seltsinguid 2013 aasta lõpu seisuga veidi üle 30 000 (Äriregister...08.01.2014.).

Kodanikualgatuse juriidilise isiku üheks vormiks on mittetulundusühing (MTÜ). Mitmed vabatahtlikud tegevused teostuvad läbi MTÜ, seltsingu vms. juriidilise vormi, kuna tegemist ei ole üksiku füüsilise isiku panustamisega. Eeltoodu leiab kinnitust ka vabatahtluse teoreetilistes käsitlustes, kus vabatahtliku tegevuse ühe tunnuseks on erinevad autorid välja toonud **organisatsioonilise aspekti** (Penner 2002; Snyder, Omoto 2008) ehk vabatahtliku tegevuse toimumise organisatsiooni kaudu. Penner (2002) toob välja vabatahtliku tegevusega alustamise mõjutajatena organisatsiooni olulisuse ning vabatahtliku suhte organisatsiooniga. Penneri (2002) arvates võivad vabatahtliku tegevuse alustamisel olla olulise tähtsusega organisatsiooni omadused, mille kaudu vabatahtlikku tööd tegema asutakse. Organisatsiooni sobimisel isikliku mulje kaudu, tekib inimesel enda vabatahtlikuna identifitseerimise tunnetus, mis omakorda on eelduseks jätkuva vabatahtliku tegevusega tegelemiseks (Penner 2002).

Kuigi mittetulundussektori toimepõhimõtteks on kasumit mitte teenida, on igal mittetulundusühingul tegevusega seotud kulud. Seetõttu on vabatahtlusega tegelema hakkamisel oluliseks kaalutluskohaks isikliku ressursi (Wilson 2000; Shye 2010) ja oma aja (Rotolo, Wilson 2006; Penner 2002; Snyder, Omoto 2008) panustamine.

Vabatahtlik tegevus on Eestis mõtestatud kui „*oma aja, energia või oskuste pakkumine vabast tahtest ja rahalist kasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Oma pereliikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks. Vabatahtlik tegevus võib olla omal algatusel ehk*

iseseisev või osalemine mõne organisatsiooni algatatud ja ellu viidud tegevuses.“
(Kodanikuühiskonna...2011)

Vabatahtliku tegevuse kui nähtuse definitsioone on erinevaid nagu ka tegevusi, mida võib pidada vabatahtlikuks tegevuseks (Hustnix, Cnaan, Handy 2010; Handy *et al* 2000). Tuginedes Wilsoni (2000) vabatahtliku käsitluse laialdasele tõlgendusruumile, võib vabatahtlust Hustnix *et al* (2010) väitel käsitleda mitmest põhiaspektist lähtuvalt. Esiteks toob Hustnix (2010) välja, et vabatahtlik tegevus on kompleksnähtus mis ei ole üheselt defineeritav ning mille tähendus varieerub tegevuste, organisatsioonide ja erinevate sektorite vahel ning põhiolemuselt on vabatahtlik tegevus ühiskonna taju küsimus, mis võib olla erinevates kultuurides ja riikides erinevalt käsitletud. Teiseks toob Hustnix (2010) vabatahtluse välja kui vaidlusobjekti mitmete teadusdistsipliinide vahel alates majandusest ja sotsioloogiast kuni organisatsiooniteooriate ja sotsiaaltööni.

Vabatahtliku tegevuse kirjeldust kinnitab Kodanikuhariduse ja vabatahtliku tegevuse raport aastast 2012 (Kodanikuhariduse...2012) milles jõutakse järeldusele, et vabatahtliku tegevuse käigus ei teki töösuhet ja vabatahtlikku tegevust tehakse väljaspool töö-, äri- või avaliku teenistuse alast suhet. Kodanikuühiskonna arengukavas (Kodanikuühiskonna...2011) toodud vabatahtliku tegevuse definitsiooni, toetavad vabatahtlikkuse teooriates Snyder, Omoto (2008), Wilson (2000), Penner (2002) poolt esitatud käsitlused.

Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014 (Kodanikuühiskonna...2011) vabatahtliku tegevuse definitsioonis, käsitletakse **vabatahtlikkuse hulka mittekuuluvate tegevustena** oma pereliikmete abistamist. Sarnasel seisukohal on Penner (2002), kes tugineb enda teoorias Omoto ja Snyderi (1995) poolt välja toodule ning ütleb, et mittekohustusliku abistamise subjektiks vabatahtliku tegevuse juures on abistajale tundmatud inimesed. Teooriast lähtuvalt ei peeta vabatahtliku tegevuse mõiste alla sobivaks ka tegevusi, mida tehakse ühekordselt, hetkesituatsioonist lähtuvast abistamisvajadusest, seetõttu võiks teiseks vabatahtlikke defineerivaks tunnuseks olla, abistamise järjepidevus pikema aja vältel (Penner 2002; Snyder, Omoto 2008). Abistamise järjepidevusele viitab ka Penner (2002) poolt välja toodud vabatahtliku tegevuse peamiste omaduste hulka kuuluv tegevuse planeeritus.

Vabatahtlikkuse käsitlusi ja vaatenurki on teoorias mitmeid. Snyderi ja Clary (1999) poolt välja töötatud funktsionaalse motivatsiooni teooria põhjal, seovad vabatahtlikud end vabatahtlikku tööga, et saavutada **personaalseid eesmärke** ning sama vabatahtlikku tegevust

tegevatel inimestel võivad olla **erinevad ajendid** ning **ajendeid võib olla samaaegselt mitu**. Snyder ja Clary (1999) ning Shye (2010) on välja toonud, et vabatahtliku töö tulemused sõltuvad suuresti **motivatsiooni** realiseerumisest. Seega on võib pidada oluliseks vabatahtlike motivatsioonitegurite tundmist ja mõtestamist. Vabatahtlike motivatsiooni mõistmiseks töötasid Clary *et al* (1998) välja vabatahtliku tegevuse aluseks olevad kuus ajendit, milleks on väärtused, arusaam, sotsialiseerumine, karjäär, kaitstus ja enesehinnang. **Väärtused** ehk väärtushinnangud on Clary *et al* (1998) käsitluses keskendunud inimese individuaalsele omakasupüüdmatale käitumisvajadusele. **Arusaam** ehk mõistmine näitab inimesele endale tema tugevusi ning vabatahtliku töö tegemise põhjuseid. Mõistmine seisneb ka uute kogemuste omandamises ja maailmapildi avardamises. **Sotsialiseerumine** võimaldab inimesel luua uusi suhteid ja sidemeid teiste inimestega. **Karjääri** tegemisele aitab kaasa tööalaste kogemuste saamine. **Kaitstuseks** peetakse enese kaitsmise aspekti, kus vähendatakse kaastunnet inimeste vastu kellel on elus läinud halvemini kui vabatahtlikul. Samuti võidakse end vabatahtliku tööga kaitsta igapäeva töö- või muude mõtete eest. **Enesehinnangu** tõus on vabatahtliku töö tegemisel olulisel kohal ning aitab inimesel tunda end väärtusliku ja kasulikuna. Samuti on kasvanud enesehinnanguga inimestel uute sõprussuhete loomine lihtsam. (Clary *et al* 1998)

Vabatahtliku tegevuse kuue ajendi kohta võib öelda, et ajendid moodustavad teatud loogilise jada ning üks viib ka teiseni. Vabatahtliku töö alustamiseks on inimesel vaja esmast tõuget, mis võib olla tingitud inimlikult lihtsalt abistamissoovist, mida on esile toonud ka Wilson (2000) ning Snyder ja Omoto (2008) vabatahtlikkust defineerides või Penner (2004) kirjeldades tunnetuslikku abistamisvajadust kui üldtunnustatud normi. Samas on Clary ja Snyder (1999) väitnud, et kuigi vabatahtlikel on erinevad ajendid selle töö tegemiseks, prevaleerivad enamasti siiski väärtushinnangud, arusaam tegevusest ja enesehinnangu tõus. Vähem tuuakse tegutsemise ajenditena Clary ja Snyderi (1999) väitel välja karjäärile kaasaaitamist, kaitstust argimõtete eest ja uute sidemete loomise ehk sotsialiseerumise vajadust.

Tegutsemise isiklike ajendeid käsitlevad ka Konwerski ja Nashman (2008), kes toovad välja, et need jaotuvad kolmeks: **omakasupüüdmatu**, millega parandatakse abi vajajate heaolu, **omakasupüüdlik** ehk egoistlik käitumine, millega parandatakse abistaja heaolu ning **ühiskondlik kohustus**. Sotsiaalset ehk ühiskondlikku kohustust toovad üha enam välja ka

Penner (2004) kui ühiskondlikku abistamisvajadust, Shye (2010) kui abi saajale ja abistajale kasulikke tegevust ning Snyder ja Omoto (2008) kui abistamisvajadusest lähtuvat tegevust.

Vabatahtlikkuse defineerimiseks tuleb vaadelda mitmeid aspekte eraldi ja kogumit üldistada. Tegevus ise, on **vabatahtlikult teiste heaks tehtav** (Snyder, Omoto 2008), ilma selle eest **tasu saamata** (Snyder, Omoto 2008; Freeman 1997). Samas väidab Wilson (2000), et vabatahtliku tegevuse aluseks on kaalutletud **otsus kulust ja kasust**, mida võib liigitada demograafiliste eelduste (Shye 2010) alla. Lisaks toob Shye (2010) põhjusena välja isiklike ressursside kasutamise tegevuse heaks. Freeman (1997) toob välja vabatahtliku tegevuse majanduslikust paradigmast lähtuvalt kui tasuta töö tegemise. Freemani (1997) poolt välja toodud vabatahtlikust tööga enese arendamisse investeerimist võib näha ka Wilsoni (2000) poolt välja toodud kasuna.

Vabatahtliku merepääste kaasamise korraldamise seisukohalt on oluline tunnetada piiri omakasupüüdmatu ja omakasupüüdliku ajendi vahel. Ühiskondliku kohustuse täitmine vabatahtlike poolt on selgesti mõistetav. Vabatahtliku merepääste osalemiseks eelduste loomisel tuleb arvestada kulude katmise aspekti, mis võib riigile tunduda teinekord omakasupüüdliku ajendina vabatahtlike poolt. Samas tuleb arvestada asjaolu, et vabatahtlikud panustavad oma isiklike ressursse vabatahtliku merepääste võime loomisesse. Vabatahtlike kasu saamist võib näha isiklike teadmiste ja oskuste arendamises ning meelepärase kuid küllaltki kuluka hobiga tegelemise võimaluses.

Vabatahtlike tegutsema sundivatest teguritest arusaamine on võtmetähtsusega (Shye 2010) ning nende tundmine aitab värbamisel ja pikemaajalisel vabatahtlikul tööl püsimisel. Samas on Shye (2010) väitel, vabatahtliku tegevuse motivaatorite hindamine uuringute põhjal küllaltki üldine. Shye (2010) on kriitiline näiteks vabatahtlikuks tööks enamlevinud põhjusena toodud „teiste aitamise“ aspekti suhtes, kuna viimane ei ava tema arvates motivatsiooni sügavat sisu. Eeltoodust nähtub, et inimesed teevad vabatahtlikku tööd enda eesmärkide saavutamiseks ning igal inimesel on teatud personaalne ajend ehk huvi (Snyderi ja Clary 1999) millegi tegemiseks. **Huvi** on tegevusi käivitav jõud ning samadel eesmärkidel tegutsevad inimesed võivad olla väga erinevast või mitmest huvist korruga ajendatud. Isiklikust huvist lähtuva tegevuse, kui abistamissoovist lähtuvat vabatahtliku tegevusega alustamist toovad esile nii Penner (2002; 2004), Snyder ja Omoto (2008) kui ka Wilson (2000).

Omoto ja Snyderi (1995) arvates tekib vabatahtlik **aitamise soov** aitaja tundeist, et ta on otseselt kohustatud abivajajat abistama ning ka Penneri (2004) arvates tekib tunnetuslik, abistamisvajadus klassikalisest juuresolija paradigmast. Huvina saab lisaks käsitleda ka Wilsoni (2000) väidet, et osa inimesi teeb vabatahtlikku tööd justkui kompensatsiooniks sellele, mida nad oma **põhitööl teha ei saa** või mis on keelatud, kasutades siiski oma oskusi, mida nad kasutavad palgaga töökohal. Võib järeldada, et ka vabatahtliku merepäästetöö tegemine on põhjustatud eelkõige inimeste huvist asja vastu. Samuti tullakse tegevuse juurde oma igapäevaste kompetentsidega, mida saab ka vabatahtlikus tegevuses edukalt rakendada. Vabatahtlikel on merepäästetöö tegemiseks hea eeldus just erinevate erialaste kompetentside kasutamise kaudu. Senine õpitu ehk teadmised ja oskused ning kogemus võetakse vabatahtlikuks hakkamisel endaga kaasa ning seda rakendatakse ka merepäästetööde tegemisel. Samuti võib vabatahtlikel lisaks põhitööga seotud oskustele, olla hobidega tegelemise kaudu tekkinud kompetentse mis merendusega seotud ning mida ka vabatahtliku töö raames ära kasutatakse.

Erinevatest huvidest lähtuvana võib autori arvates siduda ka Goulet ja Franki (2002) järeldusi erinevate sektorite töötajate tööle pühendumisest. Tööle pühendumist uurides on Goulet ja Frank (2002) selgitanud, et kui äri- ja avaliku sektori rahulolu ja motivaatorite tipus on lisatsud ning seejärel rahulolu organisatsiooni aitamisest, siis kolmanda sektori töötajate rahulolus mängivad rohkem rolli **sisemised motivaatorid**. Goulet ja Frank (2002) väidavad, et enim on oma tööle pühendunud erasektori töötajad, järgnevad mittetulundussektori ja viimasena avaliku sektori töötajad. Erasektoris töötamise rahulolu tekkimise aluseks on selgelt finantsilised motivaatorid, mis on seotud ettevõtte kasumi teenimisega. Avaliku sektori töötajate rahaline motiveerimine küll kohati toimib kuid ei pruugi olla piisav samaväärse tööle pühendumise tekitamiseks. Kolmanda sektori tegevustes osalemine lähtub pigem teadlikust huvist konkreetse tegevuse vastu. Kolmanda sektori töötajate pühendumise aluseks võib pidada ka Konwerski ja Nashmani (2008) välja toodud ühiskondlikku survet ning omakasupüüdmatut ajendit teiste abistamisel ning Clary ja Snyder (1999) väiteid väärtushinnangute, arusaamade ja enesehinnangu tõusu ajenditest.

Snyderi ja Omoto (2008) on pakkunud välja vabatahtlike kontseptuaalse protsessimudeli, kus vabatahtlikkuse etappe saab analüüsida läbi vabatahtliku töö tasandite (Tabel 1). Etappide all mõtestavad Snyder ja Omoto (2008) vabatahtlusega tegelemise eeldusi, kogemusi ja tagajärgi mis kujutavad endast protsessi. Eelduste põhjal võime väita vabatahtliku tegevuse

motivaatoreid ja pakutavat. Kogemuste puhul näeme, milliseid teadmisi või oskusi kogetu põhjal tekib. Tagajärgedeks on kogemusest tekkinud tulemus. Oluliseks tuleks pidada just erinevate analüüsitasandite kaudu vabatahtliku tegevuse mõtestamist ajas kulgeva protsessina, mis annab võimaluse näha süsteemselt erinevate tasandite eeldusi, kogemusi ja tagajärgi. Tasanditeks on individuaalne, inimsuhete, organisatsiooniline ja ühiskondlik kultuuriline tasand (Snyder ja Omoto 2008).

Tabel 1. Vabatahtliku tegevuse kontseptuaalne protsessimudel (Snyder ja Omoto 2008).

Analüüsi tasandid	Vabatahtliku tegevuse etapid		
	Eeldused	Kogemused	Tagajärjed
Individuaalne	Isiksus, motivatsioon, elu asjaolud	Rahulolu, haavatavus, organisatsiooniline integreerumine	Teadmiste ja suhtumiste muutus, tervis
Inimsuhted	Grupi liikmeks olek, reeglid	Abistamissuhe, vastastikune lugupidamine	Sotsiaalvõrgustik, arenenud suhted
Organisatsiooniline	Värbamisstrateegiad, koolitus	Organisatsioonikultuur, vabatahtliku asetsemine	Vabatahtlike säilitamine, töö hindamine
Ühiskondlik-kultuuriline kontekst	Ideoloogia, teenusprogrammid ja asutused	Teenuse osutamine, programmi arendamine	Sotsiaalne kapital, majanduslik sääst

Snyderi ja Omoto (2008) poolt välja töötatud kontseptuaalset protsessimudelit saab kasutada vabatahtlike värbamiseks ja eelduste loomiseks pikemaajalisel tegutsemisel. Individuaalsel tasandil on eelduseks isiksuseomadused, sisemine motivatsioon ja hetkeolukord.

Penner (2002) on kirjeldanud vabatahtlike nelja tähtsaimat omadust, milleks on selle **pikaealisus, planeeritus, mittekohustuslik aitamine ja organisatsiooniline** aspekt. Vabatahtlikku tegevust iseloomustavaid aspekte ehk funktsioone on Snyder ja Omoto (2008), defineerinud kui põhjusest lähtuva, teadlikult vabast tahtest valitud tegevusena, mis lähtub teiste inimeste abistamisvajadusest, mille puhul ei oodata tasu või muud kompensatsiooni ning ei kardeta karistust ja mida reeglina osutatakse läbi organisatsiooni. Penneri (2002) planeeritust ehk eelnevat soovi abistamisega tegeleda on Snyderi ja Omoto (2008) definitsioonis kirjeldatud kui teadlikult tegevuse valikut. Penneri (2002) mittekohustuslik aitamine tugineb Omoto ja Snyderi (1995) abistajale tundmatu isiku abistamise käsitlusele

ning on Snyder ja Omoto (2008) uuemas versioonis toodud laiemalt teiste inimeste abistamise vajadusena. Organisatsiooni kaudu vabatahtliku tegevuse osutamist peavad eelpool võrreldud autorid samaväärselt tähtsaks. Snyderi ja Omoto (2008) käsitlusest puudub Penneri (2002) poolt kirjeldatud pikaealisuse ehk järjepideva tegutsemise aspekt, kuid samas on eraldi välja toodud, et vabatahtliku tegevuse eest ei oodata eelduslikult tasu või muud kompensatsiooni. Eeltoodud teooriate võrdlusest selgub siiski üsna arusaadav sarnasus vabatahtliku tegevuse käsitlemisel.

Shye (2010) demograafilistest eeldustest nähtub, et vabatahtlikkusega tegelejad on kõrgema sissetulekuga ning inimesed kaalutlevad oma isiklike ressursside panustamist. Samal seisukohal on Kodanikuhariduse ja vabatahtliku tegevuse analüüs Euroopa sotsioloogilise uuringu põhjal (Kodanikuhariduse...2012), mis kinnitab kõrgema sissetulekuga inimeste osalemist vabatahtlikus tegevuses Eestis. Handy *et al* (2000) uuringust selgunud, et vabatahtlikeks peavad ennast rohkem need, kes ei oota kasu saamist, pigem kulude katmist. Samuti on Handy *et al* (2000) jõudnud analüüsi käigus tulemusele, et vabatahtlikke motiveerib avalikkuse heakskiit palju enam kui vabatahtlik töö endaga kulutusi kaasa toob ning tunnustus on just oluline tegur inimesele, enda vabatahtlikuna tajumisel. Samas ei ole enamus vabatahtlikke altruistid ja tunnistavad endale fakti, et saamata vabatahtlikust tööst kasu kasvõi kogemuse näol, lõpetaksid nad selle tegevuse peagi (Handy *et al* 2000). Seega ei pea vabatahtlikust tegevusest saadav kasu, olema materiaalne ning võib olla pigem mentaalne või emotsionaalne just kogemuse ning tunnustuse näol. Hiljem panustatakse ilmselt ressursse rohkem, kuid nähakse kasu saamisena hoopis tunnustust (Handy *et al* 2000). Oluliseks tuleb pidada ka **kulude katmise** (Handy *et al* 2000) aspekti, kuna vabatahtliku merepäästetegevuse kõrvutamisel teooriaga, võib näha tegevusest tekkivaid olulisi kulusid. Kulude katmise võimaluste leidmine on oluliseks teguriks vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikul teostamisel. Smithi (2003) poolt on välja toodud, et juba 1960-datel aastatel viidi Ameerika Ühendriikide tervishoiusektori riigi ja mittetulundusühenduste võtmeprogrammid läbi, neid mõlemalt poolt ühiselt rahastades. Huvitava, üldist teooriat kritiseerivana võib välja tuua Masoni (2013) väite, et aja ja rahaga panustamist mittetulundussektoris on küllaldaselt uuritud kuid vähestel juhtudel on läbi viidud eksperimente käitumismudelite kontrollimiseks. Mason (2013) on leidnud erinevaid vabatahtliku tegevusse panustamist käsitlevaid uuringuid uurides, et tegevusse panustamist ei ole vaatluspõhiselt tõendatud ning väited tuginevad inimeste küsitlustel. Käesolevas peatükis toodud kodanikualgatuse käsitlus katab põhilised

teoreetilised vabatahtliku tegevuse seisukohad. Välja on toodud organisatsiooniline vorm enamasti mittetulundusühingute näol. Samuti käsitletakse partnerlussuhtel põhinevat, läbipaistvat ning jätkusuutlikku koostööd riigi ja kodanikualgatuse vahel. Vabatahtliku tegevuse teoreetilised käsitlused toovad välja vabatahtliku tegevusega tegelemise vabast tahtest ja vabasta ajast, rahalist kasu saamata. Vabatahtlikku tegevusega alustamise osas ilmneb teoreetilistest käsitlustest inimeste soov, saavutada personaalseid eesmärke ning kaalutletud otsus kulust ja kasust, mis reeglina ei ole materiaalne. Vabatahtliku tegevuse tunnustena käsitlevad teoreetilised seisukohad tegevuse pikemaajalist ja planeeritud tegemist, teiste aitamist ning tegevuse tegemist läbi organisatsiooni.

Penner (2004) kirjeldab vabatahtliku tegevuse esialgse otsuse ajenditena **nelja mõjutajat: demograafilisi tunnuseid, isikuomadusi, sotsiaalset survet vabatahtlusele ja vabatahtluse aktiveerijaid**. Demograafiliste mõjutajatena käsitleb Penner (2004) mitmetest psühholoogilistest ja sotsioloogilistest uuringutest nähtuvat **kõrgemat haritust ja suuremat sissetulekut**, mida kinnitab ka Shye (2020) poolt välja toodu. Samas järeldeb Penner (2004), et kõrgem sissetulek ja haridus ei pruugi olla otseses seoses vabatahtliku tegevusega tegelemisele asumisel ning pigem võib pidada, parema hariduse ja kõrgema sissetulekuga, inimesi vabamaks, oma põhitöö aja planeerimisel ja seetõttu tekib võimalus vabatahtliku töö tegemiseks. Kodanikuhariduse ja vabatahtliku tegevuse analüüsist Euroopa sotsiaaluuringu põhjal, leiavad Penneri (2004) ja Shye (2010) väited kinnitust, kuna uuring leiab, et vabatahtlikud on Eestis keskmisest aktiivsemad, haritumad, eesti keelt kõnelevad, linnas elavad ja töötavad ning kõrgema sissetulekuga Eesti elanikud (Kodanikuhariduse...2012)

Tuginedes teoreetilistele allikatele, võib teha järelduse, et vabatahtliku töö alustamisel on kindlasti oluliseks argumendiks **isiklike ressursside panustamine** (Wilson 2000; Shye 2010), milleks on põhiliselt **ühiskondlikes huvides kasutatav aeg** (Penner 2002; Wilson 2000) ja ressurss (Shye; 2010; Handy *et al* 2000). Penneri (2004) järeldust, et kõrgema sissetulekuga inimeste vabatahtlikuks hakkamisel, on oluliseks teguriks mitte sissetulek vaid pigem enda aja parem planeerimise võimalus, toetab ka Rotolo ja Wilsoni (2006) seisukoht, et vabatahtlikuks hakkavad rohkem need inimesed, kes saavad oma aega ise planeerida. Seega ei ole vaba aja olemasolu vähetähtis vabatahtlikus tegevuses osalemisel, kuna aeg on osa isiklikust ressursist ning selgelt üks panus, mida vabatahtlikud oma tegevuses teiste kasuks panustavad. Töö alustamisel on ressursside planeerimine keerukas ning raskesti prognoositav.

Penner (2004) kirjeldatud sotsiaalset survet vabatahtlusele, tuleb mõista kui ühiskonna ootust inimesele. Vabatahtlusega alustamisel on aga üheks oluliseks põhjuseks inimese enda soov sotsiaalse kuuluvustunde rahuldamiseks. Wardell *et al* (2000) on seisukohal, et osa inimesi kasutavad vabatahtlust sotsialiseerumiseks ehk **ühiskonnastumiseks**, kui nad muul juhul on sotsiaalselt isoleeritud. Sotsiaalse integreerumise ehk **ühiskonnaga lõimumise** võimalus organisatsiooni kaudu vabatahtliku tegevuse tegemisel, on kindlasti suurem kui individuaalse aitamise korral (Wilson 2000). Sotsiaalne integreerumine võimaldab vabatahtlikel just organisatsioonis, kus on palju sama tegevusega tegelevaid liikmeid, tunda ennast sellesse valdkonda või sarnaste huvidega tegelevate inimeste gruppi kuuluvana.

Vaatamata ühiskonna ootusele (Penner 2004) vabatahtliku tegevusega tegelemiseks, leiavad Baines ja Hardhill (2008), et vabatahtlikkus võib sageli olla **identiteediküsimustega** toimetulemise vahendiks. Bainesi ja Hardhilli (2008) arvates võivad inimesed, kes ei leia tööd vanuse, puude või kehva tervise pärast või on ühiskondlikust suhtlemisest muul põhjusel kõrvale jäänud, põgeneda sellega kaasneva häbitunde eest vabatahtliku staatusesse, et rahuldada nii ühiskondlikku suhtlemisvajadust kui tunnustusvajadust. Samuti väidab Wardell *et al* (2000), et osa vanemaid inimesi, teevad vabatahtlikku tööd, et kohaneda pensionipõlvega. Teisalt on Wardell *et al* (2000) arvates mõningatele noortele, vabatahtliku töö tegemine tulevase töökoha lävepakuks. Bainesi ja Hardhilli (2008) identiteediküsimusega toimetuleku ja Wardelli (2000) sotsialiseerumise väidet võiks toetada Wilsoni (2000) tähelepanek, et **osalise tööajaga** inimesed tegelevad vabatahtliku tegevusega rohkem kui täistööajaga töötavad. Seega on vaba aja olemasolu igal juhul vabatahtlikkusega tegelemisel oluline, olgu selle tegevuse alustamise põhjuseks abistamissoov, rohkem vaba aega (Wilson 2000) või tööpuudusest tingitud hüljatustunde (Baines, Hardhill 2008) eest põgenemine. Eraldi grupina perspektiivsemateks vabatahtlikeks võib pidada Rotolo, Wilsoni arvates (2006) **iseendale tööandjaid**, kuna nad on esiteks oma aja peremehed ning teiseks, on neil huvi leida uusi tutvusi ja kliente. Samas on Antoni (2009) seisukohal, et **sotsiaalse kapitali** ehk ühiskondlike suhete loomine on vabatahtlike jaoks oluline vabatahtliku tööga alustamisel, kuid samas on see ka ohuks, et tutvusi või sõpru otsides, suudetakse suurendada organisatsiooni koosseisu kuid ei suurendata selle kvaliteeti põhitegevuse osas.

Lähtuvalt eeltoodust ja Wardell *et al* (2000) uuringu tulemustest, on vabatahtlus väga **individuaalne tegevus**. Vabatahtlikuks hakatakse mitmetel erinevatel põhjustel (Wardell *et al* 2000; Snyder, Clary 1999) ning vabatahtlikele on vaja pakkuda erinevatel tasemetel koolitust

ja juhendamist (Wardell *et al* 2000). Wardell *et al* (2000) väidab, et pikemalt mõne ülesande täitmiseks valmistunud või kogemust omavad vabatahtlikud pidasid koolitusi või treeninguid vastuvõetamatuteks ja tundsid end isegi alahinnatutena kui sellist tegevust neile pakutakse. Wardell *et al* (2000) arvates võivad vabatahtliku organisatsiooni poolt, ülesannete täitmiseks kehtestatav treening, koolitus või juhendamine, saada komistuskiviks vabatahtliku ja professionaalsust taotleva organisatsiooni vahel. Vabatahtlik on reeglina valinud endale meelepärase tegevuse, milles tal on teadmisi, oskusi ja kogemust kuid organisatsioon soovib reeglina pakkuda kõrgemal tasemel teenust, mille jaoks on vaja vabatahtlikel harjutada ja ennast koolitada (Wardell *et al* 2000).

Olenemata koolitustest, treeningutest ja juhendamisest (Wardell *et al* 2000), väidab Wilson (2012) uuringute põhjal, et eelduslikult tulevad ekstravertsed inimesed kohmakate situatsioonidega vabatahtlikus töös paremini toime. Samas toob Wilson (2012) selle põhjuseks, et kinnisemad ja näiteks sotsiaalseid foobiaid põdevad inimesed, ei satu vabatahtliku tööga niivõrd tihti tegelema.

Käesolevas peatükis selgub, et vabatahtliku tegevuse mõjutajaid või soodustavaid tegureid on mitmeid. Nendeks võivad olla nii demograafilised tunnused, isikuomadused kui ka sotsiaalne surve. Tähelepanekutena on välja toodud kõrgema sissetuleku ja hariduse ning rohkem vaba aega omavate või seda aplaneerida saavate inimeste vabatahtliku tegevusega tegelemine. Olulisel kohal on ka identiteediküsimustega toimetulek, millest tuleneb vajadus ühiskonnaga lõimumiseks.

1.2 Kodanikuühiskonna osalemine riigi ülesannete täitmisel

Riigi ja erasektori koostöö puhul on olulisel kohal riigi ülesannete täitmisel osalemise ehk koostöösuhte mõtestamine. Käesolevas peatükis käsitletakse seoseid riigi ja erasektori vahel, mille alla kuulub ka mittetulundussektor, omavahelist suhtlemist, koostöövorme, usaldust, sõltumatust ning finantseerimist.

Schedler (2012) on väitnud, et avaliku sektori juhtide otsustusprotsess hõlmab muu hulgas koostööd erasektoriga ning paljud koostööprotsessid sõltuvad ratsionaalsetest otsustest, mille ühistest eesmärkidest peavad osapooled aru saama. Ühiste tegevuste kaudu eesmärkideni jõudmiseks peavad osapooled omavahel suhtlema. Suhtlemist riigiga, on uurinud Inglismaal

ja Šotimaal Vincent, Harrow (2005) ning jõudnud tulemusele, et üle poole riigi partneritest konsulteerisid riigiga regulaarselt. Tänu vabatahtliku merepääste eripärale, mis seisneb operatiivse valmisoleku tagamises ning õnnetussündmustele reageerimises, suheldakse nii korralduslikul kui operatiivtasandil riigi, sidusorganisatsioonide ja ühingute vahel pidevalt. Geddes ja Shand (2013) on väitnud, et riigi sektorist üleantud teemade ja ressursside puhul on suudetud seada eesmärkidele paremaid prioriteete kuid samas on jäänud avaliku teenuse üleandmisel erasektorisse, selle teenuse domineerivateks juhtijateks siiski professionaalid ja suured avaliku sektori organisatsioonid. Sarnast väidet võib kõrvutada ka Eestis toimiva vabatahtliku merepääste osalemise kohta merepäästetegevuses, kus üheltpoolt juhib kogu tegevust Eesti suurim riigiamet PPA ja teisalt on tegevuse läbiviijateks vastava väljaõppe ja kogemusega kolmanda sektori ühingud. Samas on Harrow (2001) on oma organisatsiooniuuringus skeptiline klassikaliste ühiskonnas tekkinud organisatsioonide tulemuste suhtes ning leiab, et avaliku sektori rahastatud organisatsioonide tulemusi peaks hoolikalt üle vaatama. Millest võib järeldada, et avaliku sektori poolt eraldatud rahaliste vahendite sihipärase kasutamise üle peab toimima kontroll, mis on suunatud tulemuste või mõju saavutamise auditeerimisel. Geddesi ja Shandi (2013) väiteid toetab siiski ka Cairnsi *et al* (2005) poolt välja toodu, et kodanikuühiskonna kaasamise eesmärgiks on kohalikus elus **sotsiaalse kapitali, ühtekuuluvuse ja kaasatuse tekitamine** ning ühiskonna osalemise teke demokraatlikes ühiskonnaprotsessides, muutes seeläbi avalikke teenuseid paremaks.

Vabatahtliku merepääste **rahastamise võimalus** on olnud reguleeritud alles lühikest aega ning määratletud põhiliselt vabatahtliku merepäästja osalemisega merepäästetegevuses. Vabatahtliku merepäästja osalemine politsei tegevuses on sätestatud PPVS § 108¹ kus määratakse kindlaks, et vabatahtlik merepäästja on mittetulundusühingu liige, kellega PPA on sõlminud merepäästetöö korraldamiseks tsiviilõigusliku lepingu. Vabatahtliku merepäästja töökorraldus sätestatakse PPVS § 108¹² ja kulutuste hüvitamine § 116¹⁶ järgselt PPA ja mittetulundusühingu vahel merepäästetöö korraldamiseks sõlmitavas lepingus. Seega on seadusandja loonud aluse vabatahtliku merepääste osalemiseks riigi teenuse osutamisel ja kulutuste hüvitamiseks läbi mittetulundusühinguga sõlmitava lepingu. Seadusest tulenevalt tegutsetakse riigi ja erasektori koostöös, kus juhtivaks pooleks on avalik sektor. Lepingulisi aluseid avaliku ja erasektori koostöös toovad välja Chowdury, Chen, ja Tiong, (2011) ning väidavad, et avaliku ja erasektori **koostööprojektid toimuvad lepingute alusel, mille osapoolteks on rahastajad, valitsus, lepingupartnerid, operaatorid ja kliendid.**

Chowdury, Cheni, ja Tiongi, (2011) sõnul tekib siiski küsimusi, et mis asjaolud mõjutavad avaliku ja erasektori koostööd või kes on põhilised huvirühmad ning mis on kellegi roll avaliku ja erasektori koostöös. Definitsioonist järeldub, et vabatahtliku merepääste puhul huvitatud osapoolteks esmalt abivajajad, riigi ja kolmanda sektori vahel toimuva koostöö tulemuse osas kuigi erisusena võib välja tuua, et abivajajad ei rahasta hetkel Eestis ühtselt merepäästet. Lepingupartneriteks on riik ja mittetulundusühingud, kelle huvid peaksid olema ühised eesmärgi suhtes. Riigi rolliks on merepäästeteenuse tagamine ja selle korraldamine parimal võimalikul viisil. Vabatahtlikud on kodanikualgatuse tegijate rollis. Mõlemad osapooled peaksid lähtuma EKAKis väljendatud partnerlussuhte põhimõttest ning tagama omavahelise tegevuse läbipaistvuse, jätkusuutlikkuse ja klientide rahulolu (Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon, 12.12.2002).

Lisaks seaduse poolt sätestatud alustele peab riigi ja mittetulundussektori suhe põhinema usaldusel. Anheier (2002) toob välja, et **usaldus** on sotsiaalsete struktuuride vahel olev suhe, mis ei ole taandatav üksikisiku tegevusele vaid nõuab organisatsioonilist tausta ning sotsioloogilised uuringud näitavad usaldusväärsusena, võimet võtta enesestmõistetavalt teiste asjakohaseid motiive ja käitumisviise. Millest järeldub, et omavahelistesse eesmärkidesse ja tegevusse tuleb suhtuda mõistvalt ning nende sisuline mõte omavahel läbi arutada. Üksikisikute tegutsemine ei tohiks mõjutada organisatsioonide vahelist usaldussuhet, kuigi võib teinekord seda kahjustada või siis kasuks tulla ning uusi perspektiive avada. Tähtsal kohal on ka üldine organisatsioonide usaldamine ühiskonnas. Anheier (2002) väidab ka, et sotsioloogilises mõttes on usalduse mõõtmine pigem emotsionaalne, ei viita valikutele avaliku-, era- ja kolmanda sektori vahel ning ei too esile avalike ja varjatud iseloomustuste seost moodsas ühiskonnas. Riigile on merepääste valdkonnas partneriteks mittetulundusühingud, mis on Anheieri (2002) väitel nende õigusliku ülesehituse tõttu moraalsele ohtudele, vähem vastuvõtlikud kui äriühingud ning ka majandusinimesed leiavad, et kõrgema usaldusväärusega on vabatahtlike ühendused. Anheieri (2002) sõnul kaitsevad organisatsioonid nii liikmeid kui kliente halbade kogemuste eest ja pakuvad võimalust usaldusvääruse tekkimiseks ja suurendamiseks.

Merepäästetöö teostamisel abistatakse PPA poolt juhitud, merel hättasattunuid, kes reeglina ei ole abistajatele tuttavad. Sellise tegevusega kaasnevad paratamatult kulutused ning seda võib nimetada mittetulundusühingu jaoks ebasoodsas olukorras olemiseks, kus abistamistegevus toob kaasa kulutusi, mille hüvitamine ei ole loomulikult teel tagatud.

Clifford, Geyne-Rahme ja Mohan (2012) on väitnud, et personaalselt või sotsiaalselt ebasoodsates tingimustes olevate inimeste teenindamisega tegelevad kolmanda sektori organisatsioonid on tavaliselt **riigi poolt finantseeritud**. Selle käsitluse võib teisendada merel abivajajatele ning selle kaudu võib järeldada, et merel abi vajajad on personaalselt ebasoodsates tingimustes ning nende päästmise kulud peaksid olema riigi poolt kaetud. Mittetulundussektori juures on oluline silmas pidada, et eesmärgiks ei ole majandusliku kasu saamine. Schedleri (2012) arvates oli organisatsiooniteooria algusaegadel, otsuste tegemise aluseks ainult **majandusliku kasu saamine**, mis aga peagi kahtluse alla seati. Seega ei toimu otsustused isegi ärisektoris ainult majandusliku kasu saamise aspektist lähtuvalt ning nende aluseks on ka teisi tegureid. Kartma ei peaks merepäästetööde tegemise võimekuse liialt suurt üleminekut vabatahtliku merepääste kätte, kuigi Gazley (2008) on leidnud, et lepingutega valitsuselt mittetulundussektorile antavad ülesanded, võivad tähendada nende teenuste privatiseerimist ei ole Eestis siiski jõutud nii kaugele, nagu Smith (2003) tsiteerib artiklis Alexis de Tocqueville`, kes on väitnud, et Ameerika demokraatia on jäänud puhkama oma laialdasele vabatahtlike võrgustikule, ning tema arvates olid vabatahtlikud ühendusi esitletud selgelt üksikisiku ja riigi vahelülina. Selline olukord võib Gazley (2008) arvates kujuneda siis kui riik ei teosta küllaldaselt kontrolli teenuse osutamise üle, kuigi samas annab mittetulundussektorile märkimisväärse sissetuleku. Selline oht on Harrow (2001) sõnul olemas siis kui toetatavaid organisatsioone valitakse selle järgi, kes on nõus toetuse saamise eesmärgil muutuma vastavalt soovitatavatele tulemustele. Samas on vajalik merepäästeühingute võime tõstmine, olgugi, et just väiksemate organisatsioonide seas on Harrow (2001) sõnul, märgata rohkem skeptilist suhtumist **võimekuse kasvatamise** kontseptuaalsuse suhtes. Cairnsi *et al* (2005) on seisukohal, et riigi poolt juhitud mittetulundussektori jõustamisel, tuleb hoolikalt jälgida, et sektor ei kaotaks oma eripära ja iseseisvust. Kindlasti on oluliseks teguriks riigi poolt rahastatavate organisatsioonide institutsionaalne sõltumatus, mis nähtub ka Cairnsi *et al* (2005) väidetest, et poliitiliste ja praktiliste väljakutsete taga on olulisel kohal mittetulundusühingu või –sektori, omanäolisuse ja institutsionaalse **sõltumatuse tagamine**. Kuhnle ja Selle (1990:178, ref Vincent, Harrow 2005) on toonud esile, et vabatahtliku organisatsiooni sõltumatus riigi sektori finantseerimisest ja kontrollist, on seotud organisatsiooni lähematest või kaugematest suhetest riigiga. Steven Rathgeb Smith (2003) leiab, et pikaajalise riigi poolse otserahastuse korral mittetulundussektorisse on toimunud riigi ja **mittetulundusorganisatsioonide kokkupõimimine** ning uued valitsuse regulatsioonid suurendavad valitsuspoliitika elluviimist. Maailmapraktikast võib esile tuua Vincent, Harrow

(2005) uuringu Inglismaa ja Šoti mittetulundusorganisatsioonidest, mille käigus vaadeldi nende rahastust ning millest selgus esmalt, et vaatamata projektirahastute lühiajalisusele, oli vaid väheseid organisatsioone, kes tegutsesid ühe projekti raames. Vincent, Harrow (2005) väitel olid kaheksa organisatsiooni kümnest, saanud toetusi rohkem kui kaks aastat ja ülejäänutest peaaegu pooled olid saanud rahastust rohkem kui viis aastat. Seega võib järeldada, et Inglismaa ja Šotimaa vastava sektori mittetulundusorganisatsioonide rahastusel on pikemaajalised traditsioonid. Kui vaadelda rahastuse suurust ja sõltuvust sellest, siis on Vincent, Harrow (2005) välja toonud, et kui üle poolte organisatsioonide puhul, moodustas riigi rahastus 20% nende sissetulekust, siis kolmandik organisatsioonid pidas end riigi rahastusest sõltuvaks. Seega võib eeltoodu põhjal järeldada, et pikaajalisel otserahastusel on riske kuid ka häid külgi. Rahastamise tõttu muutuvad mittetulundussektori organisatsioonid vähemal või rohkemal määral riigi poliitikatest sõltuvaks kuid hakkavad seetõttu ka üha enam samu väärtusi kandma ning oma tegevuses, samas suunas liikuma.

Käesolevast peatükist selgub, et riigi ja erasektori koostöös on võimalik seada riigi poliitikatele prioriteete ning saavutada ühiskonna ootustele vastavaid tulemusi. Kodanikuühiskonna osalemisel ühiskondlikes protsessides või teenuste pakkumisel on üheks eesmärgiks ühtekuuluvuse ja kaasatuse tekitamine. Teoreetilistes käsitlustes tuuakse välja, et avaliku ja erasektori koostööprojektid toimuvad lepingulistel alustel kus rahastajaid võib olla lisaks riigile veel teisi. Olulisel kohal on teoreetilistes käsitlustes riigi ja kolmanda sektori omavaheline usaldusega samas ka mittetulundussektori omanäolisuse ja institutsionaalse sõltumatuse tagamine, vaatamata riigipoolsele panusele või soovile seda kallutada.

1.3 Soome, Rootsi, Taani vabatahtliku merepääste korraldus

Vabatahtlik merepääste toimib vaadeldavates Läänemere äärsetes riikides, kus seda kasutatakse riigi ressursi abijõuna. Lisaks vaadeldavatele riikidele toimib vabatahtlik merepääste ka Saksamaal kuid on sealse merepääste eest vastutav, mitte riiki abistav jõud. Eesti vabatahtliku merepääste kirjeldus on toodud peatükis 2.2 dokumendianalüüsis. Teoreetilise osa kolmandas alapeatükis kirjeldatakse Läänemere äärsete riikide Soome, Rootsi ja Taani vabatahtlikku merepäästet, et anda rahvusvaheline ülevaade vabatahtliku merepääste korraldusest. Mõnevõrra rohkem käsitleb töö autor Soome Merepäästeseltsi korraldust, lähtudes asjaolust, et Soome Merepäästeselts on olnud Eesti vabatahtliku merepääste

kujunemisel suureks eeskujuks ning pikaajaliseks koostööpartneriks (VAMEP...04.04.2012.). Samuti on Eesti koostöö Soome merepäästestruktuuridega suurõnnetuste toimumise korral kõige tõenäolisem.

Esmalt toob autor välja Eesti, Soome, Rootsi ja Taani vabatahtlike merepäästeorganisatsioonide iseloomustavad üldnäitajad Tabelis 2.

Tabel 2. Eesti ja Läänemeremaade vabatahtliku merepääste olulisemad näitajad. Autori koostatud merepäästeorganisatsioonide kodulehtede (VAMEP...19.01.2014; Suomen...04.04.2014; We...04.04.2014; Welcome...04.04.2014.) 2013 aasta materjalide põhjal.

Riik	Eesti	Soome	Rootsi	Taani
Organisatsiooni nimi	Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste	Suomen Meripelastysseura	Sjöräddnings Sällskapet	Dansk Sordeningssselskab
Organisatsiooni nimi (ingl. k.)	Estonian Maritime Rescue Organization	Finnish Lifeboat Institution	Swedish Sea Rescue Society	Danish Sea Rescue Society
Asutamisaasta	2010	1897	1907	2004
Merepäästeühingute arv	16	58	67	9
Liikmeid/päästjaid	250/117	2000/2000	2000/1200	869/158
Kindlustatud paadiomanikke	0	20000	85000	1531
Elupääste teenus	Tasuta	Tasuta	Tasuta	Tasuta
Varapääste teenus	Tasuline	Liikmetele tasuta	Tasuta	Tasuta
Rahastamine	liikmemaks; riigi toetus; EL toetused	hasartmängumaks; liikmemaks; annetused; EL toetused	liikmemaks; annetused; kingitused	liikmemaks; annetused; suurfirmad
Koolitussüsteem	Organisatsiooni sisene	Organisatsiooni sisene	Organisatsiooni sisene	loomisel
IMRF liige	jah	jah	jah	jah

Vaadeldavatest riikidest vanimad organisatsioonid on Soomes ja Rootsis. Taani on sarnaselt Eestile alustanud vabatahtliku merepääste formeerimisega suhteliselt hiljuti. Organisatsioonide vanusest sõltuvalt on jõutud ka merepäästeühingute arvukust kasvatada. Samas on Taani vabatahtlikud võtnud lähima viie aasta eesmärgiks kahekümne päästejaama loomise suuremate sadamate lähiste (Welcome...04.04.2014.). Eestis puudub merepäästeühingute arvuline arengukava. Merepäästeühingute liikmete ja kindlustatud paadiomanike arv on riigiti erinev. Autori teadmiste tuginedes, sõltub see valdkonna populaarsusest ja ülesehitusest konkreetses riigis ning väikelaevade arvust. Päästeteenuse pakkumisel tegutsevad vabatahtlikud merepäästjad tasu saamata ja elupäästvat abi osutatakse tasuta. Eri riikides on palgaliste ametikohtadega kaetud vaid administreerimine. Finantseerimine on korraldatud riigiti erinevalt lähtuvalt võimalustest, ühiskonna arusaamadest ja taustsüsteemist. Vabatahtlikke merepäästjaid koolitatakse organisatsiooni siseselt kõigis vaadeldavates riikides oma koolitussüsteemi ja kavade järgi. Taani on koolitussüsteemi alles rajamas kuid ka seal toimub organisatsiooni sisene koolitus.

Kõigis vaadeldavates välisriikides toimib väikelaeva omanikele mõeldud mereõnnetuse kindlustuse süsteem, millega liitujad saavad aastamaksu makstes tasuta varapäästeteenust. Kindlustussüsteem toimib sellega liitunud riikide vahel riskasutatavalt. Kindlustusmaksest kaetakse varapääste kulusid ja peetakse üleval ning arendatakse merepäästetegevust. (Trossi...04.04.2014.)

Eesti Vabatahtlikul Mere- ja Järvepäästel on kõige tihedam ja pikaajsem koostöö Soome Merepäästeseltsiga, kellega koostöös on üles ehitatud vabatahtlike merepäästekoolituse süsteem ning läbi viidud koolitajate ja merepäästjate koolitusi (VAMEP...04.04.2014.). Käesoleva töö autor on ise saanud merepäästja kooliaja koolituse Soome Merepäästeseltsi koolitajate käe all, osalenud Eesti Vabatahtliku Mere- ja Järvepääste koolitussüsteemi väljatöötamisel ja tegutseb vabatahtlike merepäästjate koolitajana.

Organiseeritud merepääste asutamise ajendiks Soomes, olid kaks suurt laevaõnnetust. Aastal 1892 Soome rannikul toimunud kahe laeva kokkupõrkes hukkus 38 inimest ja aasta hiljem uppus Soome lahel vene sõjalaev Russalka, hukkus 137 meremeest. Soome Merepäästeselts asutati 1897. aastal. Soome Merepäästeseltsi reeglid kinnitati enne seltsi asutamist senati poolt. (Merilahti 2008:20)

Kaasaegne **Soome merepäästeselts** (*Finnish Lifeboat Institution*) on üleriigiline keskorganisatsioon, mille struktuur koosneb 58-st iseseisvast ühingust rannikul ja siseveekogudel milles osaleb 65 päästejaama. Keskorganisatsiooni otsealluvuses tegutseb eraldiseisva merepäästeüksusena Helsingis baseeruv seltsi lipulaev Jenny Vihuri ja purjetamiskoolituse laeva üksus. (Jäsenyhdistykset...04.04.2014.) Seltsi keskorganisatsiooni ülesanneteks on ühtne ressursside ja varade hankimise korraldamine, päästealuste hanked, ülevaatused ja remont. Samuti keskne ühingute teavitustegevus ja avalikud suhted. Vabatahtlikke valvemeeskondadeks jagunevaid merepäästjaid on Soomlastel 2000. (Organisaatio...04.04.2014.)

Soome Merepäästeseltsiga liitumisel on teatud eeltingimused. Esmalt peab inimene astuma mõne kohaliku ühingu liikmeks. Liikmeks astumise eelduseks on nõuded tervisele, mis peab võimaldama merepäästetööd teha. Liituja peab olema vähemalt 18-aastane, kuigi juba 16-aastaselt võib asuda ühingus tegutsema praktikandina.

Hea motivaatorina on Soome Merepäästeseltsi liikmetele tagatud karjääri tegemise võimalus organisatsiooni sees. Koolitussüsteem on üles ehitatud merepäästemeeskonna struktuuri toetuseks ning võimaldab eri taseme koolituste läbimisel, liikuda tekimadrusest üksuse pealikuni. (Koulutusjärjestelmä...04.04.2014.)

Soome Merepäästeseltsi ööpäevaringne vabatahtlike valvesolek mida tehakse tasu saamata, annab valdkonnas palgakulude kokkuhoidu umbes 34 miljonit eurot aastas. Merepäästeselts peab üleval umbes 150 päästealust ja enda koolituskeskust Bagaskäris saarel Inkoo saarestikus. (Suomen...04.04.2014.) Soome Merepäästeseltsi põhirahastus, umbes 60% ulatuses, tuleb hasartmängumaksust. Lisaks toetavad annetajad, fondid ja liikmemaksud. (Tukijamme...04.04.2014.)

Vabatahtlikud päästsid Soomes 2013 aastal hukkumisest 34 inimest, osalesid 1464 korda otsingu- ja päästeoperatsioonides ning aitasid 1205 alust (Tehtävät...04.04.2014.)

Autori kogemusele tuginedes võib väita, et Rootsi Merepäästeühinguga on VAMEP-il koostöö olemas kuid kindlasti mitte nii tihe kui Soome Merepäästeseltsiga. Ühiste päästeoperatsioonide sooritamise vajadus jääb vabatahtlike tegevusraadiusest välja ning igapäevase koostöö distants on pikem.

Rootsi Merepäästeühing (*Swedish Sea Rescue Society*) asutati 1907. aastal. Tänapäevaks on Rootsi Merepäästeühingul 67 kohalikku vabatahtlikku mere- või järvepäästejaama, millest 12 siseveekogudel. Keskorganisatsiooni palgalise koosseisu moodustavad 30 töötajat. Merepäästjate koolitajatena tegutseb 50 inimest. Ühingu liikmeid on 1800, kellest 1200 on aktiivsed merepäästjad. Rootsi Merepäästeühingu keskseks rolliks on tsentraliseeritud raamatupidamise, tehnika hangete, koolituse, avalike suhete ja isemajandamise korraldamine. Rootsi Merepäästeühing tegeleb otsingu- ja päästetegevuse, ennetustöö, uuringute ja arendustööga. Varapääste tööd antakse üle äriühingutele. Rootsi Merepäästeühingu kasutuses on 183 päästealus. Aastal 2011 oli Rootsi Merepäästeühingul 7081 väljakutset ja 1944 ennetustööüritust. Rootsi Merepäästeühingul on enda välja arendatud koolitussüsteem, mille peavad vabatahtlikud merepäästjad läbima ja mis viiakse läbi astmete kaupa. Põhiteemade koolitust korraldab keskorganisatsioon, baaskoolitus toimub kohtadel. Aastas viiakse läbi umbes 800 koolituskursust. (Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste 2012)

Rootsi Merepäästeühing teostab umbes 70% kõigist merepäästetöödest. Riiklikult ühingut ei finantseerita. Rahalised vahendid tulevad liikmemaksudest, annetustest ja vabatahtlikust tööst. Oluline on märkida, et mereõnnetuse kindlustuse kaudu on Rootsi Merepäästeühingul umbes 85000 liiget. (We...04.04.2014.) Aastal 2010 moodustasid Rootsi Merepäästeühingu tuludest 40% liikmemaksud, 39% annetused ja 13% kingitused (Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste 2012).

Taani Merepäästeühing (*Danish Sea Rescue Society*) on asutatud 2004 aastal. Asutamise põhjusena on välja toodud mereliikluse aktiveerumist ning riikliku päästesüsteemi ümberkorraldusi. Taanlastel on tihedamad sidemed Rootsi Merepäästeühinguga, kuna neid ühendab naabus ja ühine mereala. Rootsi on toetanud Taani Merepäästeühingut tehnika, koolituse ja nõustamisega. Taani riik on andnud merepäästega tegelemise ja vastutuse mereväele, mille all tegutseb ka Taani Merepäästeühing. (Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste 2012)

Taani Merepäästeühingul on üheksa päästejaama ja 158 vabatahtliku päästjaga. Kindlustatud paadiomanikke oli 2013 aasta seisuga 1531. Keskorganisatsiooni ülesanneteks on raamatupidamise, avalike suhete ja liikmemaksude kogumise korraldamine ning seal töötab kuus palgalist inimest. Aastal 2013 teenindas Taani Merepäästeselts 228 väljakutset. (About...04.04.2014.)

Riiklikult Taani Merepäästeühingut ei finantseerita küll aga toetatakse mitterahaliselt, näiteks koolitustega. Põhilise osa tegevuse finantseerimisest saadakse liikmemaksude ja toetajate arvelt. Samuti pakuvad kohalikud ühingud ka tasulisi lisateenuseid. Koolitussüsteemi loomisega Taani Merepäästeühingus alles tegeletakse. Hetkel saavad põhjalikuma väljaõppe ainult meeskonna juhid. Meeskonnaliikmete koolitus koosneb esmaste vajalike teadmiste omandamisest. (Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste 2012) Aastal 2013 toimus Põhjamaade Ministrite Nõukogu rahastamisel, koostöökohtumine koolitussüsteemi arendamiseks Eesti ja Soome vabatahtlike merepäästeorganisatsioonidega Tallinnas (About...04.04.2014.). Võib välja tuua, et vaatamata Eesti Vabatahtliku Mere- ja Järvepääste organisatsiooni noorusele ollakse juba jõutud tasemele, kus koolitussüsteemi alast kogemust on võimalik edasi anda teiste riikide vabatahtlikele merepäästeorganisatsioonidele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Soome ja Rootsi vabatahtlikul merepäästel on pika ajaloo vältel olnud võimalus tugeva ja iseseisva organisatsiooni ülesehitamiseks. Taani vabatahtlik merepääste on alles kujunemisjärgus sarnaselt Eesti vabatahtliku merepäästega.

2. EESTI VABATAHTLIKE OSALEMISE ANALÜÜS

2.1 Metoodika ja valim

Magistritöö uuringustrateegiaks on **võrdlev juhtumiuuring**. Uurimismeetodi valikul lähtus autor asjaolust, et seaduse alusel merepäästetegevuses osalev vabatahtlik merepääste on uus valdkond vabatahtlikus tegevuses ja seda korraldavad riigiametnikud ning vabatahtlike merepäästeühingute juhtorganite liikmed on võtmeisikud valdkonna arendamises ning uut valdkonda on parem uurida kvalitatiivse lähenemisega. Uurimisprobleemist tulenev vajadus valdkonna ekspertide arvamuste võrdlevaks käsitlemiseks. Andmete kogumine otseallikatest ehk nende paiknemiskohast (Creswell 2009:175) annab paremal viisil vastuse käesolevale uurimisprobleemile. Kvalitatiivses uuringus on uurija ise võtmeinstrumendiks ehk kogub andmeid ise, läbi dokumentide uurimise ja osalejate intervjuerimise (Creswell 2009:175), mida käesolevas magistritöös ka tehti. Kvalitatiivne lähenemine on Creswelli (2009:175) väitel uurija interpretatsioon nähtust, kuuldust ja arusaamast ning uuringutulemused ei ole eraldatud uurija taustast, ajaloost, kontekstist ja põhimõtetest. Käesoleva magistritöö autor on tööalaselt avalik teenistuja, vabatahtliku merepäästeühingu asutajaliige ning tegutseb ise vabatahtliku merepäästjana, mistõttu omab teadmisi nii avalikust haldusest kui uuritavast kodanikuühiskonna tegevusest. Uuringus koguti andmeid mitmetest allikatest (Creswell 2009:175), milleks olid nelja õigusakti dokumendianalüüs ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud, mille valimi moodustasid kümme valdkonna eksperti, kellest viis olid riigiametnikud ja viis vabatahtlikud.

Sarantakos (2005:295) toob välja, et **dokumendianalüüsi** aluseks on kaks põhialust, mida uurida ja mis metoodika alusel. Dokumendianalüüsi meetoditena on Sarantakos (2005:295) välja toonud kirjeldava-, kategooriate-, uurimusliku- või võrdleva analüüsi. Gomm (2008:296-297) väidab, et mitmete meetodite puhul ei ole nende nimetused üheselt kokku lepitud ning samu meetodeid võib kohata erinevate nimede all. Dokumendianalüüs varieerub dokumentide sisu ja uuringu eesmärgi vahel (Sarantakos 2005:294). Käesolevas töös kasutas autor dokumendianalüüsis kirjeldavat meetodit, analüüsides PPVS vabatahtliku merepääste

regulatsiooni (Wolff 2004:284, ref Flick 2011:124), mis loob alused vabatahtliku merepääste osalemiseks otsingu- ja päästetegevuses merel.

Dokumendianalüüsi puhul tuleb arvestada selle tugevuste ja nõrkustega. Tugevustena on Sarantakos (2005:298) muu hulgas välja toonud eelnevate sündmuste või andmete representeerimise võimaluse, kiire ja lihtsa juurdepääsu andmetele, ainsa allika võimaluse kus dokument on ainsaks allikaks, andmete kõrge kvaliteedi, kuna tegemist on algallikatega, mis lubab uurijal vahetult järeldusi teha ja meetodi enda sõltumatuse ehk tulemuste mittemõjutatuse. Flick (2011:122-123) on lisanud, et kasutada saab ja võib, teiste poolt kogutud või produtseeritud andmeid ning, et tegemist on sekundaarse analüüsiga. Nõrkustena on Sarantakos (2005:298) kirjeldanud nii allikate võimalikku kallutatust, viimaste versioonide mittekättesaadavust, usaldusvärsust, võrdluse keerukust ja dokumendi autori poolset andmete esitamist. Flick (2011:124) rõhutab riskina dokumentide väljaandmist teatud eesmärgil ning sellest tingitud uurija poolset kaalutluse vajadust just dokumendi põhjal järelduste tegemisel. Käesoleva töö dokumendianalüüsi osa on koostatud Eestis kehtivate õigusaktide põhjal mis on saadud Riigi Teatajast (Riigi...12.11.2013). PPVS ning selle alamaktidena kehtestatud määruste analüüsiallikana kasutamise põhjuseks on asjaolu, et kõnealused dokumendid reguleerivad õiguslikult vabatahtliku merepääste osalemist otsingu- ja päästetööde tegemisel merel, luues aluseid ja tingimusi. Arvestades asjaolu, et Flick (2011:124) rõhutab riskina dokumentide väljaandmist teatud eesmärgil ning sellest tingitud uurija poolset kaalutluse vajadust just dokumendi põhjal järelduste tegemisel ja eeltoodu põhjal ja Sarantakos (2005:298) dokumentide võimalikku kallutatust, tuleb märkida, et Riigi Teataja on Eesti Vabariigi ametlik võrguväljaanne, kus avaldatakse ametlikke ning usaldusväärseid dokumente (Riigi...12.11.2013).

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks viis töö autor läbi **poolstruktureeritud ekspertintervjuud**. Intervjuude läbiviimisel tugineti Wengrafi raamatule *Qualitative Research Interviewing: Biographic Narrative and Semi-Structured Methods* (Wengraf 2004). Intervjueerimise eesmärgiks oli sisendite saamine intervjueeritavate isiklikest seisukohtadest (Flick 2011:112) mida võrrelda teoreetiliste käsitlustega ning mille põhjal teha ettepanekuid vabatahtlike senisest paremaks osalemiseks merepäästetegevuses, tagamaks parem päästevõime kogu riigis. Andmekogumismeetodiks valitud ekspertintervjuude läbiviimise eesmärgiks oli, valdkonda kureerivate riigiametnike (edaspidi ka RA) ja vabatahtlike merepäästeühingute juhtorganite liikmete (edaspidi ka VT) arvamuste võrdlemine ja

kõrvutamise teoreetiliste seisukohtadega ning nende põhjal ettepanekute tegemine. Valimi koostamisel lähtuti Flicki (2011:113) seisukohast, et ekspertintervjuude käigus ei keskenduta niivõrd intervjuueeritavate isiksustele, kuivõrd nende arvamusele spetsiifilisel alal (Flick 2011:113).

Valimisse kuuluvate riigiametnike ja merepäästeühingute ning nende katusorganisatsioonide juhtstruktuuride liikmete valiku aluseks oli aktiivne tegutsemine merepääste valdkonna arendamisel. Tuginedes Teddlie ja Yu (2007) käsitlustele, et valimi moodustamiseks on erinevaid viise ning üheks neist on eesmärgistatud valim, kuulus valimisse viis riigiametnikku ja viis vabatahtliku organisatsiooni esindajat. Katusorganisatsioonide juhtidest kaks intervjuueeritavat kuuluvad Eesti Vabatahtliku Mere- ja Järvepääste juhatusse ja kaks Päästeliidu juhtstruktuuridesse. Seega püüdis autor tagada vabatahtlike merepäästeühingute kahe katusorganisatsiooni võrdse kohtlemise.

Kvalitatiivses uuringus võib uuringu protsess muutuda andmete kogumise käigus. Kvalitatiivse uuringu võtmeideeks on probleemi või teema uurimine selles osalejalt. Uuriija võib saada probleemi või teema kohta uusi vaatenurki uuringus osalejatelt ja seetõttu võib uurimisprotsessi käigus muutuda nii andmete kogumise viis, küsimused kui ka uuringus osalejad. (Creswell 2009:175-176) Esimesena viis töö autor läbi **pilootintervjuu**, mille käigus ja hilisemal analüüsimisel selgus mõnede küsimuste sisuline korduvus ning sellest tingitud kohatine vastajat segadusse viiv aspekt. Pilootintervjuu põhjal muudetud intervjuu küsimuste asetuse, sisu ning eesmärkide võrdlustabel on toodud käesoleva töö Lisas 1. Tuginedes asjaolule, et võrdlustabelis (käesolev töö Lisa 1) on toodud ka põhiintervjuu küsimused, ei ole põhiintervjuu küsimusi eraldi lisana kirjeldatud. Sarantakos (2005:104) on välja toonud, et kvalitatiivne uuring võimaldab uurimisprotsesside sammude järjestikuse valmimise osas paindlikkust, mis andis intervjuude läbiviimise ajal, töö autorile võimaluse samaaegselt intervjuude tulemusi transkribeerida ja esialgselt kodeerida. Kodeerimise põhjal oli töö autor järgnevalt läbiviidud intervjuude ülesehitusega rahul ning rohkem muudatusi küsimustes või nende omavahelises asetuses ei tehtud.

Intervjuud viidi läbi 2014 aasta alguses. Intervjuud salvestas autor digitaalselt diktofoniga, mille põhjal koostas transkriptsioonifailid. Hilisema kodeerimise hõlbustamiseks tegi autor intervjuu käigus märkmeid. Transkriptsioonifailide ja märkmete põhjal kodeeriti intervjuude tulemused millest moodustus kolm kategooriat: **vabatahtliku tegevuse käsitlused**,

vabatahtluse motivaatorid ning **vabatahtlike osalemine** merepäästetöös. Kodeerimistabelid on leitavad käeoleva töö lisades 2-4. Kodeerimise aluseks olid vabatahtlikkuse ja kaasamise teoreetilised käsitlused. Koodid viidi risttabeli kujul programmi Excel, mille põhjal on esitatud töö empiirilise osa analüüs. Analüüsis käsitletakse riigiametnikke ja vabatahtlike võrdlusgrupina. Analüüs esitatakse üldiste sarnaste seisukohtade ja võrdlusgruppide poolt toodud arvamuste erinevuste lõikes.

Sarantakos (2005:270) on seisukohal, et kvalitatiivsetes uuringutes on kõige sagedamini kasutatavad poolstruktureeritud ja struktureerimata intervjuud, mis sobivad kvalitatiivse uurimismeetodi standarditega. Kvalitatiivses uuringus läbiviidava poolstruktureeritud intervjuu osas on Flick (2011:112) välja toonud, et intervjuu eesmärgiks on intervjueeritavalt individuaalse seisukoha saamine uuritava teema kohta. Intervjuude läbiviimisel pidas autor vajalikuks kõigile intervjueeritavatele, üle korrata asjaolu, et oluline on vastaja arvamus ning vastaja ei pea eeldama intervjueri teadmisi uuritavas valdkonnas. Sellise intervjuule eelneva sissejuhatusena, püüdis autor tagada võimalikult objektiivsete arvamuste saamise.

Poolstruktureeritud intervjuu osas on Wengraf (2004:62) ja Flick (2011:112-113) seisukohal, et see peab olema parasjagu standardiseeritud ning samas jätma avatust vastajale. Sarantakose (2005:268-269) põhjal on poolstruktureeritud intervjuu mõnes osas rohkem sarnane struktureeritud ja mõnes osas mittestruktureeritud intervjuuga. Sarantakose (2005:269) arvates oleneb intervjuu struktuur põhiliselt teema püstitusest ja eesmärgist.

Töö autor lähtus intervjuu küsimuste koostamisel Wengrafi (2004:61-68) seisukohast, et uurimisküsimused ei ole intervjuu küsimused ning uurimisküsimustele vastuse saamiseks tuleb püstitada seda toetavad intervjuu küsimused. Samuti soovib Wengraf (2004:62) teooriast juhitud intervjuu küsimused püstitada intervjueeritavale arusaadavas keeles, mida autor arvestas küsimuste sõnastamise ja mõistete kasutamise juures. Autor võttis riskina arvesse Wengrafi (2004:62) poolt välja toodud seisukohta, et uurimisküsimuste ja intervjuuga kogutava teabe vahel on alati ebakindel seos. Wengrafi (2004:63) intervjuu küsimuste koostamise algoritmist (püramiid mudel) on näha intervjuu küsimuste tekkimise ahel, mille autor koostas Tabelis 3, näidates ära uurimisküsimuste seos dokumendianalüüsi ja intervjuu küsimustega. Autori poolt on lisatud Tabelisse 3 ka intervjuus toodud arvamuste kodeerimise põhjal tekkinud kategooriad.

Tabel 3. Uurimisküsimuste (UK) seosed intervjuu küsimustega (IK). Püramiid mudel Wengrafi (2004:63) põhjal.

Riigiametnike ja vabatahtlike arvamused	UK 1: Kuidas toimub vabatahtlike osalemine merepäästetöös?	Dokumendianalüüs
	UK 2: Kuidas kirjeldatakse vabatahtlikku tegevust ja selle motivaatoreid?	IK 1; 6 (Kategooria 1)
		IK 2; 3; 7; 8 (Kategooria 2)
UK 3: Kuidas tagada senisest parem vabatahtlike merepäästeühingute osalemine merepäästetöödel?	IK 4; 5; 9; 10 (Kategooria 3)	

Uurimuse eesmärgist tuleneva keskse uurimisprobleemi põhjal (Wengraf 2004:64) sõnastas autor uurimisküsimused. Wengrafi (2004:64) arvates võiks uurimisküsimusi olla kolm kuni seitse. Käesolevas töös koostas autor kolm uurimisküsimust. Wengrafi (2004:63) põhjal võivad otsesed küsimused või mitte-küsimused osutada teinekord paremaks andmete kogumise viisiks. Arvestades Flicki (2011:113) seisukohaga, et ekspertintervjuudes on küsimused pigem fokuseeritumad kui avatud, sõnastas töö autor küllaltki otsesed, uurimisküsimustele vastuseid otsivad 10 intervjuu küsimust.

Intervjuu läbiviimiseks kuluva aja planeerimist laiemalt uurides (Hermanowicz 2002), planeeris töö autor intervjuu läbiviimiseks kuluvaks ajaks kokku 60 minutit. Intervjuule eelnevalt, selgitas töö autor intervjuueeritavale intervjuu läbiviimise eeldusi, lähtuvalt magistr töö uurimuse läbiviimise vajadusest, leppis kokku eetilistes ja mitte isikustamise kriteeriumites, materjali kasutamisel ning palus keskenduda intervjuueeritaval, oma arvamuse avaldamisele.

Riigiametnike intervjuueerimiseks taotles autor 16.01.2014 PPA uurimistöde kooskõlastamise komisjonilt (UKK) luba, mis anti 12.02.2014 PPA kirjaga nr 1.1-14/282-2 (Vastuskiri...2014). Loa põhiliseks eritingimuseks on, „*et töös ei kasutata isikuandmeid, andmeid kasutatakse üldistavalt, tagatakse isikuandmete (sh delikaatsete isikuandmete) ja asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe kaitse ning järgitakse seadusest ja*

peadirektori käskkirjadest tulenevaid nõudeid⁶. Vastavalt loa tingimustele on läbi viidud intervjuude käigus teatavaks saanud isikuandmed autori poolt turvaliselt hoiustatud. Töös kasutatakse isikustamata andmeid reeglina üldistatud kujul. Tulenevalt UKK poolt nõutavast põhilisest eritingimusest riigiametnike andmete isikustamata kasutamisele, ei kasutata ka vabatahtlike ekspertide andmeid isikustatult, tagamaks võrdne kohtlemine ja tasakaalustatus andmete esitlemisel.

Intervjuude transkriptsioonid on autori poolt identifitseeritavad unikaalse tunnusega, mida kasutatakse ka seisukohtadega seostamises. Käesoleva töö uurimisstrateegiaks on võrdlev juhtumiuuring mis eeldab, et arvamuste võrdlemisel tehtavates tsiteeringute viidetes on oluline eristada riigiametnikest ja vabatahtlikest eksperte. Tunnus võimaldab identifitseerida ning eristada riigiametnikku ja vabatahtlikku eksperti. Tunnus koosneb riigiametniku (RA) või vabatahtliku (VT) tunnusest ning sellele järgnevast kordumatust numbrist. Viitamisel kasutatakse lisaks intervjuu läbiviimise aastaarvu. Näiteks viidates riigiametniku poolt avaldatud arvamusele on tunnus viite näitena (RA01 2014), kus RA kuvab riigiametniku ja number on unikaalne. Tunnused koos intervjuu läbiviimise aja, organisatsiooni ja struktuuriüksusega on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Intervjueeritud ekspertide unikaalsed tunnused, intervjuu läbiviimise ajad ja organisatsiooniline kuuluvus.

Eksperti unikaalne tunnus (VT – vabatahtlik; RA – riigiametnik; 00 – unikaalne number)	Intervjuu läbiviimise kuupäev	Struktuuriüksus või organisatsioon
VT01	26.02.2014	VT katusorganisatsioon ja merepäästeühingu juhatus
VT02	03.03.2014	VT merepäästeühingu juhatus
RA03	05.03.2014	PPA piirivalveosakond, arendusbüroo, merehaldustalitus
RA04	05.03.2014	PPA piirivalveosakond, arendusbüroo, merehaldustalitus
RA05	05.03.2014	piirivalveosakond, mereturvalisuse büroo
RA06	05.03.2014	piirivalveosakond, arendusbüroo, merehaldustalitus

Tabeli 4 järg

RA07	06.03.2014	piirivalveosakond, mereturvalisuse büroo
VT08	14.03.2014	VT katusorganisatsioon ja merepäästeühingu juhatus
VT09	14.03.2014	VT katusorganisatsioon ja merepäästeühingu juhatus
VT10	07.03.2014	VT katusorganisatsioon ja merepäästeühingu juhatus

Kooskõlas Wengrafi (2004:208-213) seisukohaga transkribeeris töö autor helisalvestised sõna-sõnalt. Kodeerimise aluseks olid tähenduslikud sarnasused (Wengraf 2004:214-215). Wengraf (2004:216) on välja toonud, et kodeerimisel kasutatavate keeleliste tähenduste edasiandmise detailsus, sõltub paljuski töö eesmärgist ning Flick (2011:137) soovib metoodiliselt kodeerimisüksuse mahu miinimumi defineerida. Töö autor järgis kodeerimisteoorias toodu seisukohti ning kodeeris arvamused iseloomulike tunnuste tasandile.

Wengrafi (2004:224-225) poolt on intervjuu materjali analüüsi metoodikana pakutud vastassuunalist liikumist intervjuu küsimuse ülesehituse püramiidile (käesolev töö lk 34). Autor võttis arvesse, et Flick (2011:137) soovib kokkuvõttes sisuanalüüsis, sarnaseid mõtteid koondada ja nende tähendus vajadusel selgemalt ning kokkuvõtlikumalt välja tuua, Sarantakos (2005:349) manitseb ettevaatusele lausete ümbersõnastamisel, kuid soovib leida ja nimetada põhilised kategooriad ning Gomm (2008:224-251) toob kirjeldab teemaanalüüsi kvalitatiivses uuringus, mille käigus intervjuu tulemusi kodeeritakse ja analüüsitakse teemade järgi. Töö autor kasutas intervjuu tulemuste kodeerimisel avatud kodeerimist (Sarantakos 2005:349-350) ja analüüsimisel temaatilist (Gomm 2008:224-251) ehk **kvalitatiivset sisuanalüüsi**, kuna uurimisküsimused jagunevad temaatiliselt (Wengraf 2004:63). Uurimistulemuste analüüsimisel, kasutas autor arvamuste võrdlemiseks teoreetilisi lähtekohti.

Sarantakos (2005:360) toob kvalitatiivse uuringu andmete analüüsi kohta välja, et andmete analüüsi vorm ei ole kvalitatiivsetes uuringutes nii jäigalt paika pandud ja üheselt formuleeritud kui kvalitatiivsete uuringute analüüs, millega töö autor ka arvestas.

Creswelli (2009:176) põhjal produtseerivad lugejad, uuringus osalejad ja uurijad kõik omi tõlgendusi, millest selgub kui mitmeid vaateid on samale probleemile või teemale, mistõttu on käesoleva magistritöö tulemus, töö autori poolne teema käsitus, mis tugineb teoreetilistel ja

empiirilistel alustel. Creswell (2009:176) on välja toonud, et kvalitatiivsed uurijad püüavad anda probleemile või teemale tervikvaate, mille andmine oli ka käesolevas töös vajalik.

2.2 Dokumendianalüüs vabatahtliku merepääste osalemise aluste kaardistamiseks

Eesti on liitunud ÜRO mereõiguse konventsiooniga 2005 (ÜRO mereõiguse konventsioon, 2005), mille artikkel 98. p. 2 Kohustus abi anda, sätestab rannikuriigi ülesande toetada merel ja selle kohal tegutseva tõhusa otsimis- ja päästeteenistuse loomist, käigushoidmist, hooldamist ning selleks vajadusel naaberriikidega piirkondlikke kokkulepete alusel koostöö tegemist. Konventsioonide põhjal on riikidel kohustus tagada siseriikliku korralduse ja – õigusega enda päästepiikonna otsingu- ja päästetegevus.

Eestis reguleerib meresõiduohutust Meresõiduohutuse seadus (MSOS) (Meresõiduohutuse seadus, 12.12.2001) ning otsingu- ja päästetegevuse korraldamist Politsei- ja piirivalveseadus (PPVS) (Politsei ja piirivalve seadus, 06.05.2009). PPVS § 3 järgselt on otsingu- ja päästetöö tegemine ning korraldamine merel ja piiriveekogudes Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) ülesanne. Seega on PPA merel teostatava otsingu- ja päästetöö eest vastutavaks asutuseks Eesti riigis. 2012 aasta 1. septembrist jõustunud PPVS muudatuse kohaselt, millega lisati seadusesse peatükk 5¹ Vabatahtlik merepääste, saavad vabatahtlikud merepäästeühingud õiguslikel alustel osaleda otsingu- ja päästetegevuses merel.

Analüüsiga soovitakse leida vastuseid töös püstitatud esimesele uurimisküsimusele, **kuidas toimub vabatahtlike osalemine merepäästetegevuses**. Dokumendianalüüsi käigus analüüsitakse PPVS peatükki 5¹ Vabatahtlik merepääste ja selle alusel koostatud õigusakte. PPVS ja selle alamaktid käsitlevad vabatahtliku merepääste osalemist otsingu- ja päästetegevuses. Dokumendianalüüsi käigus kasutatavad dokumendid omavad regulatiivset jõudu vabatahtlike osalemisele merepäästetööl ning sätestavad tegevuse tingimused. Dokumendianalüüsis on kasutatud õigusaktide redaktsioone 04.04.2014 seisuga. Võrdlusanalüüsis kasutatud dokumentide loetelu on toodud tabelis 5.

Tabel 5. Võrdlusanalüüsis kasutatud dokumendid.

Dokumendi nimi	Dokumendi liik/RT/vastuvõtmise aeg
Politsei ja piirivalve seadus	Seadus. RT I 2009, 26,159 06.05.2009
Otsingu- ja päästetöö, sealhulgas merereostuse avastamise ja likvideerimise kord Eesti merealal ning piiriveekogus	Vabariigi Valitsus. Määrus nr 237 RT I 2002, 66, 403 23.07.2002
Vabatahtliku merepäästja kulutuste hüvitamise ulatus ja kord	Vabariigi Valitsus. Määrus nr 74 RT I, 11.09.2012, 2 06.09.2012
Nõuded vabatahtlikule merepäästjale, vabatahtliku merepäästja välja- ja täiendusõppele, vabatahtliku merepäästja tunnistusele ja vabatahtliku merepäästja eritunnusele ja selle kandmise korrale	Siseminister. Määrus nr 10 RT I, 18.09.2012, 1 12.09.2012

Esmalt tuleb defineerida merel toimuva otsingu- ja päästetegevuse ning merepääste korraldus ja mõiste. PPVS § 1 järgselt sätestatakse politsei põhiülesandena, **merel otsingu- ja päästetööde korraldamine**. PPVS § 3 täpsustab otsingu- ja päästetöö mõistet, sätestades politsei ülesandeks otsingu- ja päästetöö tegemine ning merereostuse avastamise ja likvideerimise korraldamine sise- ja territoriaalmeres, majandusvööndis, Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvel ning muus piiriveekogus (edaspidi otsingu- ja päästetöö või merepääste). Eeltoodust nähtub, et otsingu- ja päästetöö tegemine merel on PPA politsei põhiülesanne. Vabariigi Valitsuse määrusega on kinnitatud Otsingu- ja päästetöö, sealhulgas merereostuse avastamise ja likvideerimise kord Eesti merealal ning piiriveekogus (edaspidi otsingu- ja päästetöö määrus), reguleerimisalaks on otsingu- ja päästetöö korralduse kehtestamine. (Otsingu- ja päästetöö, sealhulgas merereostuse avastamise ja likvideerimise kord Eesti merealal ning piiriveekogus, vastu võetud Vabariigi Valitsuse määrusega 23.07.2002) Otsingu- ja päästetöö määruse viiendas osas tuuakse päästetöödele kaasatavad jõud ja vahendid. § 17 on reglementeeritud otsingu- ja päästetöödel osalejad, kelle hulka kuuluvad ka juriidilised isikud, kes osalevad tegevuses PPAga sõlmitud lepingu alusel. Eeltoodust nähtub, et otsingu- ja päästetöödel saab osaleda vaid juriidiline isik lepingu alusel, mis eeldab organisatsiooni olemasolu. Vabatahtliku merepäästja osalemine merepäästetööl, saab vastavalt PPVS § 108¹ toimuda ainult läbi mittetulundusühingu. Seega on vabatahtlike osalemise eelduseks otsingu- ja päästetegevuses organisatsiooni olemasolu mida kinnitavad

teoreetilised seisukohad (käesolev töö lk 12, 17) mille järgi on organisatsiooni kaudu vabatahtliku töö tegemine üks vabatahtlikkuse peamistest omadustest.

Merepäästetöö mõiste defineerib PPVS peatükis 5¹ Vabatahtlik merepääste § 108² Merepäästetöö, kus sõnastatakse, et merepäästeöö käesoleva peatüki tähenduses on otsingu- ja päästetöö tegemine sise- ja territoriaalmeres, majandusvööndis, Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvel ning muus piiriveekogus ohuolukorda sattunud või kaduma jäänud inimese, laeva, lennuki või muu sõiduki otsinguks ja päästmiseks. Seega on seadusandja defineerinud merepäästetöö kui mõiste koos selle ülesannete ja eesmärkidega. Tuleb silmas pidada, et merepäästetöö mõiste on defineeritud vaid vabatahtliku merepääste peatükis ja leiab käsitlemist vaid vabatahtlike merepäästetegevuse kohta. Eeltoodust nähtub et PPVS § 1 ja § 3 järgselt on PPA ülesandena sätestatud otsingu- ja päästetegevus merel kuid kogu seaduses avab mõiste sisu vaid Vabatahtliku merepääste peatükis 5¹ asetsev § 108² Merepäästeöö, kus on toodud lisaks piirkonnale, kus otsingu- ja päästetegevust tehakse, ka selle tegevuse eesmärk. Merepäästetöö sätestamisel on vabatahtlike merepäästjate eesmärgiks teiste abistamine merel, mille kinnitavad ka teoreetilised seisukohad (käesolev töö lk 16, 17) mille põhjal on välja toodud mittekohustusliku aitamise aspekt, kus abistatavad on reeglina abistajale tundmatud.

PPVS § 108¹ sätestab vabatahtliku merepäästja mõiste ning tema osalemise politsei tegevuses, tuues välja, et **vabatahtlik merepäästja** peab olema selle MTÜ liige, kellega PPA-l on sõlmitud leping merepäästetöö korraldamiseks, olema PPA poolt tunnustatud ning kes vabatahtlikult osaleb politsei tegevuses, mille jooksul ta on riigivõimu esindaja. Sama paragrahvi alusel saab vabatahtlik merepäästja osaleda politsei tegevuses iseseisvalt või koos politseiametnikuga. Vabatahtlikule merepäästjale esitatavad nõuded on märkimisväärselt kõrged kuna seadusandja on usaldanud talle politseitöös osalemise õiguse ning ka iseseisval tegutsemisel on vabatahtlikul merepäästjal õigus vastavalt PPVS § 108⁴ vajadusel kohaldada järelevalve erimeetmeid ning kasutada vahetut sundi. Vabatahtlikku merepäästjat on PPA-l keelatud tunnustada vastavalt PPVS § 108⁴ kui isik on piiratud teovõimega, karistatud tahtliku esimese astme kuriteo eest, sõltuvuses alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine kasutamisest, psüühikahäirega, raskekujulise isiksuse- või käitumishäirega, füüsilise puudega, mis takistab tal vabatahtliku merepäästja ülesande täitmist või kes oma käitumise või enda või teise isiku turvalisust ohustava eluviisi või käitumise tõttu on sobimatu täitma vabatahtliku merepäästja ülesannet.

Vabatahtliku merepäästja mõiste ja osalemise politsei tegevuses, regulatsioonist selgub, et eeldatakse kuulumist organisatsiooni, mida kinnitab ka teoreetiline seisukoht, vabatahtlikku tegevust tehakse läbi organisatsiooni (käeolev töö lk 18). Lisaks on eelduseks riigi poolne tunnustus ning vabatahtlik osalemine politsei tegevuses. Vabatahtlikku osalemist politsei tegevuses võib pidada teadlikult vabast tahtest valitud tegevuseks, mida kinnitavad ka teoreetilised seisukohad (käeolev töö lk 17). Riigivõimu esindajaks olemine ja seaduslike korralduste andmise eelduseks on riigi poolne tunnustamine, mis toimub vabatahtliku poolt PPVS § 108⁶ sätestatud tunnustamiseks esitatavate nõuete täitmisel. PPVS § 108⁶ toodud nõuded sisaldavad täisealiseks olemist, kutsesobivuse, füüsilise ettevalmistuse ja tervisliku seisundi nõuetele vastamist, koolituse läbimist ning merepäästjana tunnustamist välistavaid asjaolusid mis puudutavad vabatahtliku teovõimet ja õiguskuulekust. Nõudeid on seadusandja delegeerinud määrusega täpsustama siseministri (Nõuded vabatahtlikule merepäästjale, vabatahtliku merepäästja välja- ja täiendusõppele, vabatahtliku merepäästja tunnistusele ja vabatahtliku merepäästja eritunnusele ja selle kandmise korrale, siseministri määrus, vastu võetud 12.09.2012).

Eeltoodu põhjal võib järeldada, et vabatahtlikule merepäästjale on esitatud mitmeid tingimusi sobivuse, teadmiste ja eeskujuliku käitumise osas. Eeltoodu põhjal ning tuginedes teooriale võib teha järelduse, et vabatahtlikuks merepäästjaks hakkamine nõuab kaalutletud otsust, planeeritust pikaajalise ja järjepideva tegevusega tegelema hakkamiseks (käesolev töö lk 15). Kutsesobivuse saavutamiseks näeb PPVS § 108⁶ ette minimaalselt 40 tunnise koolituste läbimist mis nõuab vabatahtlikult nii ajalise kui rahalise panustamise võimalust, millest tulenevalt võib järeldada, et koolituse läbimise ja tegevusega tegelema hakkamise otsus peab tuginema kaalutlusel enda ressursside panustamise ja kasu vahel (käesolev töö lk 15).

Seadusandja on näinud ette PPA juhtiva rolli otsingu- ja päästetööde korraldamisel ja sätestanud vabatahtlikule merepäästjale õigused ja kohustused kaasatuna merepäästeöö tegemisse. Samuti näeb PPVS § 108¹⁶ ette kulutuste hüvitamise merepäästja transpordi, side, koolituse, ning muude kulude osas läbi PPA. Seadusest tulenevate kulutuste täpsema hüvitamise ulatuse ja korra on kehtestanud Vabariigi Valitsus oma määrusega nr 74 (edaspidi kulutuste hüvitamise kord) (Vabatahtliku merepäästja kulutuste hüvitamise ulatus ja kord, vastu võetud Vabariigi Valitsuse määrusega 06.09.2012). Kulutuste hüvitamise korra § 2 kohaselt, on hüvitamise taotlejateks vabatahtlik merepäästja või mittetulundusühing. Kulutuste hüvitamise korra § 3 määrab otseselt merepäästetööga seotud kulutuste liigid.

Eeltoodust võib järeldada, et seadusandja on planeerinud vabatahtlike merepäästjate osalemise merepäästetöödel läbi mittetulundusühingu ning võtnud kohustuse merepäästetööde teostamisega seonduvate kulude katmiseks nii vabatahtlikule merepäästjale kui organisatsioonile. Arvestades asjaolu, et merepäästetöö tegemiseks on riigi poolt seatud mitmeid eeldusi ning otsingu- ja päästetööde tegemine toimub riigi juhtimisel ja korraldamisel, võib järeldada, et vabatahtlikel merepäästjatel ja mittetulunduslikel organisatsioonidel on õigustatud ootus kulutuste katmiseks. Kulutuste katmist vabatahtlikult tehtavate tegevuste osas käsitletakse ka teoorias (käesolev töö lk 18). Riigi poolset kulude katmist, personaalselt või sotsiaalselt ebasoodsates tingimustes olevate inimeste teenindamisega tegelevatele kolmanda sektori organisatsioonidele on samuti käsitletud töö teoreetilises osas (käesolev töö lk 24).

Seadusandja näeb PPVS § 108¹⁷ ette vabatahtliku merepäästja ergutamise, mis võib toimuda silmapaistva teene eest. Ergutamist võib osaliselt pidada ka tunnustamiseks ehk avalikkuse heakskiiduks (käesolev töö lk 18), kuid see on ühekordne äramärkimine ning ei oma mõttekohaselt igapäeva tegevuste esiletoomist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vabatahtliku merepäästja mõiste on seaduses selgelt välja toodud ning vabatahtlikuks merepäästjaks saamisele on seatud mitmeid kohustuslikke eeltingimusi, mis on lahtikirjutatult sätestatud alamaktidega. Eeltingimuste seadmine on tingitud vabatahtlikele merepäästjatele pandavatest kohustustest, vastutusest ning antavatest õigustest. Vabatahtlike merepäästjaks saamise eelduseks on kuulumine mittetulundusühingusse, mis tähendab organisatsiooni liikmeks olekut. Seadusega pandud eeltingimuste täitmine viitab asjaolule, et vabatahtlikuks merepäästjaks saamise otsus peab olema inimese jaoks kaalutletud ja planeeritud. Vabatahtliku merepääste kulutuse katmise on riik ette näinud ja partnerlussuhte alusel, ühiskonna heaks osutatava teenuse kulude katmine ja toimepidevuse tagamine leiab kinnitust ka töö teoreetilises osas.

2.3 Ekspertintervjuude analüüs kogutud arvamuste võrdlemiseks

Teisele ja kolmandale **uurimisküsimusele** vastuse saamiseks viidi läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Intervjuude läbiviimise eesmärgiks oli, valdkonda kureerivate riigiametnike (edaspidi ka RA) ja vabatahtlike merepäästeühingute juhtorganite liikmete

(edaspidi ka VT) arvamuste kogumine, saamaks sisendeid ettepanekute tegemiseks vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel. Analüüsi käigus võrreldi riigiametnike ja vabatahtlike arvamusi omavahel ning kõrvutati teoreetiliste seisukohtadega. Intervjuude analüüsi käigus koostatud kodeerimistabelites toodud koodid, iseloomustavad visuaalselt paigutuselt vastajate grupi poolt rohkem või vähem välja toodut.

Ekspertintervjuude analüüsiks kodeeriti tulemused millest moodustus kolm kategooriat. Teise uurimisküsimuse, kuidas kirjeldavad riigiametnikud ja vabatahtlikud võrdlevalt, vabatahtlikku tegevust ja selle motivaatoreid, alla moodustusid kaks kategooriat **vabatahtliku tegevuse käsitlustest, vabatahtliku tegevuse motivaatoritest**. Kolmanda uurimisküsimuse, kuidas tagada senisest parem vabatahtlike merepäästeühingute osalemine merepäästetöödel, alla moodustus kategooria **vabatahtlike osalemisest merepäästetöös**.

Esimesele uurimisküsimusele vastuse saamiseks analüüsis autor esmalt, kuidas vastajad mõistavad **vabatahtlikku tegevust**. Intervjuus püstitas autor küsimused vabatahtliku tegevuse ja vabatahtliku merepääste käsitluse kohta arvamuse saamiseks. Vabatahtliku tegevuse ajendite sarnane mõistmine on oluline alus riigi ja vabatahtlike koostöös. Vabatahtliku tegevuse ajendeid olla mitmeid ning need võivad ka sama tegevusega tegelevatel inimestel olla erinevad (käesolev töö lk 13-14). Sama teooria kohaselt on inimesel vabatahtliku tegevuse tegemisel personaalne eesmärk ning tegevuse tulemus sõltub paljuski motivatsioonist.

Esimese kategooria all, mis käsitles vabatahtliku tegevuse mõiste selgitust, avaldasid vastajad kõige rohkem ühiselt arvamust, et tegevus on vabast tahtest tehtav ning vabatahtliku merepääste puhul on tegemist riiki abistava jõuga. Vabatahtlikud töid rohkem välja vabatahtliku tegevuse kui kogukonna heaks, enda huvist tehtava ja abistamissoovist lähtuva. Ilmnes, et riigiametnikud ei tähtsustanud olulisel määral oma arvamustes just viimaseid parameetreid ning pidasidki tähtsaks just vaba tahet ning riigi abistamist, käsitlemata mõistet spetsiifilisemalt.

Vabatahtliku tegevuse käsitluste kategooria alla kodeeriti vabatahtlike tegevust iseloomustavad tegurid, mis on toodud tabelis 6. Tabelis toodud koodid on paigutatud võrdlusgrupi alla, kes seda enim välja töi. Üksmeelse arvamuse korral tsentreeritult.

Tabel 6. Arvamused vabatahtliku tegevuse käsitlustest võrdlevalt, kõrvutatuna teoreetiliste käsitlustega. (autori koostatud)

Arvamuste võrdlus	Ekspertide vastused		Teoreetilised käsitlused
	Riigiametnikud (RA)	Vabatahtlikud (VT)	
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist kõige rohkem	Vabatahtlik tegevus		Vabatahtlik tegevus
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist kõige vähem	Riiki abistav jõud		Riigi teenustes osalemine
Erinev arvamus; VT-d tõid rohkem välja; RA-d pigem ei tähtsustanud	Kogukonna heaks tehtav		Ühiskonna heaks; teiste heaks
Erinev arvamus; VT-d tõid oluliselt rohkem välja; RA-d ei tähtsustanud	Abistamissoov Teiste abistamiseks		Abistamissoov; teiste abistamine
Erinev arvamus; VT-d tõid rohkem välja; RA-d pigem ei tähtsustanud	Enda huvist		Huvi

Intervjuueeritavad tõid üksmeelse arvamusena vabatahtliku tegevuse kohta kõige rohkem välja **vabast tahtest lähtuva tegutsemise**. Vabast tahtest tehtavat tegevust mainisid praktiliselt võrdselt nii riigiametnikud kui vabatahtlikud. Vabatahtlikult ja ilma sunnita või karistust kartmata tehtava tegevusena on vabatahtlikku tegevust välja toodud ka teoreetilistes käsitlustes (käesolev töö lk 17). Vabatahtlikelt toodi vabatahtliku tegevuse käsitlusena välja, et „*See tähendab inimese vaba huvi, soovi, tahet, panustada oma aega, vahendeid, mingisugusesse kodanikualgatusse, millel on ühiskonnas ilmselt mingisugune väärtus*“ (VT08 2014), ning riigiametnike arvamusena, et tegevus on tehtav „*/.../ vabal ajal, vabast tahtest /.../*“ (RA06 2014).

Teise üksmeelse arvamusena väideti vabatahtliku tegevuse puhul, et see on **riiki abistav jõud**. Veidi rohkem mainisid seda riigiametnikud ning üldkokkuvõttes kasutati seda tunnust kõigist vabatahtlikule tegevusele iseloomulike tunnuste puhul kõige vähem. Vastus puudutas just vabatahtliku merepäaste iseloomustamist mitte üldise vabatahtliku tegevuse käsitlust, kus kumbki võrdlusgrupi pool seda kordagi ei maininud. Võib järeldada, et vabatahtliku merepäaste puhul mõeldakse spetsiifilisemalt selle valdkonna ülesehitusele ja väljakujunenud arusaamadele. Vabatahtliku tegevuse üldisel käsitlemisel ei peeta riigi abistamist otseselt

mainimist väärivaks. Teoorias käsitletakse riigi teenuse osutamisel osalemist (käesolev töö lk 22) kuid samas ei ole seda välja toodud vabatahtliku tegevust iseloomustavate kriteeriumite all. Riigiametnike poolt mainiti vabatahtliku merepääste kohta, et see on „*vabatahtlikkuse alusel formeerunud üksuste osalemine riiklikus merepäästes*“ (RA06 2014) ning, et nad on „*abistav tööjõud siis merepäästesündmuste lahendamisel*“ (RA03 2014) ja vabatahtlike poolne arvamus oli, et vabatahtlik merepääste on „*ikkagi tugev tõsine abi riiklikule päästesüsteemile*“ (VT09 2014). Arvamustest selgus, et riik peab vabatahtlikku merepäästet abistavaks jõuks kuid vabatahtlikud ise üsna arvestatavaks päästevõimeks.

Suurem erinevus võrdlusgruppide arvamuste vahel, esines **kogukondliku tegevuse** ja **teiste abistamise** ehk abistamissoovist lähtuva tegevuse osas. Mõlemal juhul mainisid vabatahtlikud oluliselt suuremal määral nii kogukondliku tegevuse kui ka teiste abistamise olulisust vabatahtliku tegevuse puhul. Riigiametnikud ei maininud kumbagi just üldise vabatahtliku tegevuse tunnuseks ja vaid paaril korral vabatahtlikku merepäästet iseloomustades. Kodeerimistulemustest nähtub, et neid kahe tunnust tähtsustavad vabatahtlikud ja riigiametnikud kardinaalselt erinevalt ning vabatahtlikele on need tunnused olulised. Teoorias leiab mainimist abistamissoov või tunnetuslik abistamisvajadus kui üldtunnustatud kõlblusnorm on oluliseks vabatahtliku tegevuse tunnuseks (käesolev töö lk 15) lähtuv tegevus. Riigiametnike poolt sõnastati, et „*tavaliselt vabatahtlikud merepäästjad kuuluvad mingi kogukonna sisse, tahavad siis selle kogukonna turvalisust merel suurendada*“ (RA04 2014). Vabatahtlike poolelt toodi välja, et „*see on vabast ajast tasuta tehtavad tegevused siis kogukonna heaks või ühiskonna jaoks, mis on kaugemal minu perekonnast*“ (VT09 2014) ning „*mis aitab kaasa mis aitab kaasa eelkõige inimeste aga ka vara päästmisele merel*“ (VT02 2014).

Vabatahtlike jaoks on väga oluline vabatahtluse kui **kogukondliku** tegevuse aspekt. Intervjuudes esitatud arvamuste põhjal võib väita, et vabatahtlike jaoks mõtestub kogukondlik tegevus kui sotsiaalne integreerumine (käesolev töö lk 20), mida küll teoorias käsitletakse ühiskonnaga suhtlemisest kõrvalejäänute motivaatorina, teisalt aga kindlasti oma kogukonna turvalisuse tagamisena ehk abistamissoovina. Vabatahtlike arvates on vabatahtlik tegevus, kogukonda ehk ühiskonna väiksemat gruppi liitev ning samas abistav.

Vabatahtliku tegevusega tegelemise iseloomulikuks tunnuseks töid rohkem vabatahtlikud välja enda **huvi** selle tegevuse vastu. Huvi asja vastu on vabatahtlust käivatava ja töös hoidva

jõuna leidnud samuti teoreetilistes käsitlustes kajastamist ning seda võib käsitleda sisemise motivaatorina (käesolev töö lk 15). Töö autori arvetes saab planeeritud tegevus alguse huvist ning seejärel lisanduvad teised tegurid tegevusega alustamise otsuse tegemiseks.

Vabatahtlike arvamus vabatahtliku tegevuse kohta, et „/.../ on võimalik sellega tegeleda, sul on huvi merele minna /.../“ (VT01 2014) ning see on „/.../ asi, mida inimesed teevad selle pärast, et see neile meeldib /.../“ (VT02 2014), peegeldab huvist lähtumist vabatahtliku tegevuse ja merepäästega tegelemisel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vastajate arvamusel olid enamuses klassikaliste teoreetiliste käsitlustega kooskõlas. Märkimisväärse asjaoluna võib välja tuua suurima erinevuse võrdlusgruppide vahel, mis puudutab vabatahtlust, **teiste abistamiseks** tehtavaks tegevuseks pidamist, mida riigiametnike poolt selles kontekstis praktiliselt ei mainitud. Samuti tuleks arvestada, et vabatahtlikud peavad olulisemaks just enda **huvi** vabatahtlikkusega tegelemisel. Vabatahtliku tegevuse käsitlemisel ei mainitud teoreetilistest seisukohtadest tulenevat vabatahtlikkusele iseloomulikku pikaajalist tegutsemist ehk planeeritust, oma aja kasutamist teiste kasuks ja organisatsioonilist konteksti (käesolev töö lk 12), mis võiksid samas olla siiski vabatahtlike osalemise korraldajatele olulisteks märksõnadeks.

Teise kategooria moodustab **vabatahtlike motivatsioon**. Autori arvetes on motivatsiooni käsitlemine olulisel kohal kuna sellest sõltub tegevuse alustamine ja hilisem järjepidev tegutsemine (käesolev töö lk 13). Samuti sõltuvad vabatahtliku töö tulemused motivatsiooni realiseerumisest (käesolev töö lk 13-14). Motivatsiooni selgitati küsimustega vabatahtliku merepääste tekke põhjuste, vabatahtlikuks merepäästjaks hakkamise, vabatahtliku merepäästja otsese motivatsiooni ja vabatahtliku merepääste vajaduse kaudu. Võrdlevas tabelis 7, on toodud teise kategooria alla koondatud koodid, mida autor intervjuude kodeerimisel kasutas. Tabelis toodud koodid on paigutatud võrdlusgrupi alla, kes seda enim välja tõi. Üksmeelse arvamuse korral tsentreeritult.

Tabel 7. Arvamused vabatahtlike motivatsiooniteguritest võrdlevalt, kõrvutatuna teoreetiliste käsitlustega. (autori koostatud)

Arvamuste võrdlus	Ekspertide vastused		Teoreetilised käsitlused
	Riigiametnikud (RA)	Vabatahtlikud (VT)	
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist kõige rohkem; ülekaalukalt välja toodud; RA-d töid rohkem välja	Abistamissoov	Lokaalne, kiirem abi Kohalike olude tundmine Isiklik kogemus	Abistamissoov; teiste abistamine
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist järgmisena kõige rohkem; ülekaalukalt välja toodud; VT-d töid rohkem välja		Huvi mere vastu Tekkinud võimalus tegeleda Huvi	Huvi
Erinev arvamus; VT-d töid poole rohkem välja; RA-d pigem ei tähtsustanud; leidis mainimist keskmisest enam		Kogukonna tegevus	Ühiskonna heaks tehtav tegevus; tunnustus
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist keskmisest enam		Riiki abistav jõud Riigi võime vähenemine	Riigi teenuses osalemine
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist keskmiselt		Kuulumine organisatsiooni	Kuulumine organisatsiooni
		Tunnustus	Tunnustus
		Väljaõpe Parem väljaõpe	Võime loomine; treeningud; koolitused
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist keskmisest vähem		Varustus Parem varustus	-
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist vähesel määral		Inimesed rohkem merel Käiakse rohkem merel	Abistamissoov
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist väga vähesel määral		Kulude katmine	Kulude katmine riigi teenuses osalemisel

Abistamissoovi alla liigitas autor ka teisi tunnuseid, mille sisuline eesmärk oli teiste abistamisele suunatud (käesolev töö lk 15). Teiste abistamisele suunatud tegevusest tekkiv motivatsioon oli võrdlusgrupi ülekaalukalt üksmeelne arvamus. Rohkem mainiti seda vabatahtliku merepääste tegevusega alustamise motivaatorina. Riigiametnikud mainisid teiste abistamist otseselt rohkem, et „*saab teisi aidata*“ kuid vabatahtlikud tõid välja isiklikust abivajamise kogemusest lähtuva soovi teiste abistamiseks ning kohaliku abi ja kohalike olude tundmise abi andmisel. Näiteks kirjeldati vabatahtlike poolt, et „*ma ise olen korra olnud hädas ja meie meeskonnast üks mees kes on hädas olnud ja tõesti me ootasime ikka väga kaua, kui me saime abi*“ (VT09 2014). Viimased kaks tunnust viitasid asjaolule, et vabatahtlikel on soov ja võimalus oma piirkonnas kiirema ja asjatundlikuma abi andmiseks ning selle vastustes väljatoomine näitab selle olulisust. Kohapealset vabatahtlike valmisolekut ja abistamissoovi kinnitab ka intervjuus toodu, et „*kes nii ehk naa merel käivad ja tunnevad, et nende kohustus on aidata kui keegi peaks merel hätta sattuma. Olles siis koolitatud ja varustatud, on seda kergem teha kui üksikisikuna*“ (VT02 2014). Samuti võib käsitleda vabatahtlike poolt eelmises kategoorias, vabatahtliku tegevuse kirjeldamisel, välja toodud kogukonnakeskse tegevuse olulisust kui ühiskondlikku kohustust (käesolev töö lk 14), eeltoodud seisukohta kinnitavaks.

Teise küllaltki üksmeelse arvamusena tõid võrdlusgrupid välja vabatahtlike merepäästjate **huvi** mere vastu. Lihtsalt huvi selle tegevuse või huvi mere vastu leidis enim mainimist vabatahtlike merepäästjaks hakkamise põhjuste väljatoomisel (käesolev töö lk 15). Vastajate arvamus oli ka küsimuste lõikes suhteliselt üksmeelne. Riigiametnikud arvasid, et alustatakse kuna see on „*atraktiivne mereline tegevus*“ (RA06 2014) ja vabatahtlikud tõid välja, et „*kindlasti paljud otsivad ka põnevat tegevust, põnevust*“ (VT02 2014).

Kogukondlikku tegevuse olulisust vabatahtliku merepääste puhul mainiti kolmandana. Samas läksid sarnaselt vabatahtliku tegevuse kirjeldamisele, ka motivatsioonitegurina, kogukondliku tegevuse osas arvamusel võrdlusgruppide vahel lahku. Vabatahtlikud pidasid riigiametnikest kogukondlikku tegevust olulisemaks. Vabatahtlike poolt toodi välja, et „*kohalikud ühingud on näinud seda merepääste vajadust*“ (VT08 2014) ja kohalikus elus ühtekuuluvuse ja kaasatuse tekitamise (käesolev töö lk 22) seisukohalt avaldati arvamust, et „*mõnede jaoks on see nii öelda mingil määral seltskondlik tegevus*“ (VT02 2014).

Järgmiseks mainiti vabatahtlikku tegevust kui **riiki abistavat jõudu** põhiliselt küll vabatahtliku merepääste vajadust kirjeldades. Riigi abistamist või riigi võimekuse vähenemist võib käsitleda motivaatorina kui vabatahtlike vajadusest lähtuvat soovi, täita võimekuse lünk oma tegevuspiirkonnas. Mida kinnitab vabatahtlike poolt toodud mõte, et „*Riik on aga endiselt õhuke ja pigem optimeerib oma merelt päästmise võimekust (selgelt seda võimekust kahandades) ning siis ei jäägi kogukondadel üle muud, kui ise tegevustes kaasa lüüa. Turvalisus on selgelt kogukondlik küsimus, mille puudumine on tunnetatav ning mis käib kaasas kvaliteetse elukeskkonnaga.*“ (VT10 2014) Teoreetiliste käsitluste puhul võib partnerlussuhtel põhinevat riigi abistamist esile tuua just riigi funktsioonide delegeerimisel kolmandale sektorile (käeolev töö lk 22). Vabatahtliku merepääste tekkepõhjusena toodi riigiametnike poolt välja „*Politsei- ja Piirivalveameti PA võimekuse nõrkus*“ (RA06 2014). Riiki abistava jõuna käsitlesid riigiametnikud vabatahtlikku merepäästet kui „*/.../ abistav ressurs /.../*“ (RA03 2014) või riigi kohustuste „*üks delegeerimise vorm*“ (RA05 2014). Vabatahtlikud tõid samuti enda tegevuse põhjusena välja, et „*kuna riiklik merepääste süsteem ei ole võimeline tagama öö turvalisust täies mahus*“ (VT08 2014), on loomulik, et seda teevad ka vabatahtlikud. Vabatahtlike poolt toodi veel välja, et „*riigi poolt korraldatav merepääste on oluliselt kallim*“ (VT08 2014) ja vabatahtlik merepääste on „*kohapeal, lokaalne, kiire, kohalikke olusid tundev ja tõenäoliselt ka see keda usaldatakse kohapeal rohkem isegi kui riikliku*“ (VT09 2014). Vabatahtlike seisukohtadest selgub sisulist kaasamõtlemist merepääste parema toimimise ja ratsionaalse ülesehituse osas.

Organisatsiooni kuulumine, tunnustus, hea väljaõppe saamine, toimiva ning hea varustuse olemasolu ja kulude katmine toodi esile just vabatahtliku merepäästja motivaatorina. Seisukohad olid võrdlusgrupid üksmeelsed. Mainimist väärrib asjaolu, et kulude katmine oli viimane, mida mainiti ning sedagi ainult paaril korral. Võimalik, et selle põhjuseks võib olla ühes intervjuus vabatahtlike poolelt öeldu, et „*vabatahtlikud saavad kindlasti oma tegevusest kasu, aga ta ei saa tasu*“ (VT09 2014). Pigem oldi rohkem arvamusel, et organisatsiooni kuulumine ja tunnustus on need motivaatorid, miks merepäästeööd vabatahtlikult tehakse. Riigiametnikud avaldasid vabatahtlike merepäästjate kohta arvamust, et „*võib-olla neile meeldib ühiskonnas see staatus*“ (RA04 2014) või „*et ta tahab olla tunnustatud, avalikkuse tähelepanu rohkem pälvida, ehkki see ei pruugi teadlik olla*“ (RA05 2014). Vabatahtlike poolt toodi välja, et „*sõltuvalt inimestest, keda rohkem, keda vähem mingisugune tunnustus*“ (VT02 2014). Organisatsiooni kuulumist iseloomustab vabatahtlike poolt välja toodu, et „*eks see ole*

vast uhkuse asjaks ka, et ma olen sellise grupi liige“ (VT02 2014). Teoreetilistes seisukohtades on käsitletud nii organisatsiooni kuulumist kui tunnustust vabatahtlikkusele iseloomuliku tunnuse ja ajendina (käesolev töö lk 12, 18). Treeningute ja koolituste käsitlusi leiab teoriast organisatsiooni võime tõstmise kontekstis (käesolev töö lk 24). Võrdlusgrupi seisukohtade ühtsusest võib teha järelduse, et hea koolitusega vabatahtlikud merepäästjad on olulised riigi jaoks kes näeb selles kindlust teenuse osutamisel ning vabatahtlikele motivaatoriks olemine näitab, nende enese koolitamise soovi.

Võrdlusgrupid olid üksmeelselt arvamusel, et inimeste merel käimise kasv, on vabatahtliku merepääste tekke üheks põhjuseks. Otseselt seda motivaatorina käsitleda ei saa kuid samas on see kindlasti põhjuseks, mis kanaliseerib ilmselt abistamissoovist (käesolev töö lk 15) lähtuvasse tegevusse. Riigiametnike poolt toodi välja vabatahtlike merepäästjate endi merelkäimisest põhjustatuid soovi päästega tegeleda, et „inimesed käivad rohkem merel, et inimestel on tekkinud see hobi“ (RA03 2014). Vabatahtlike poolt mainiti, et „Ühiskonna jõukuse kasvades avanevad ka mereteed ja sadamad ning meresõidu aktiivsuse kasvades suureneb kindlasti ka oht erinevate juhtumiste mõistes.“ (VT10 2014). Seega käsitleti merelkäimise aktiivsuse kasvu võrdlusgruppide poolt ka erinevatest vaatenurkadest.

Kolmandaks uuris autor arvamusi vabatahtliku merepääste paremat **osalemist võimaldavate** tegurite osas. Vabatahtlike osalemise regulatsioon on sätestatud seaduses (PPVS) ja selle alamaktides ning osalemist korraldab PPA igapäevase tegevuse käigus (käesolev töö lk 38). Autori jaoks oli oluline uurida riigiametnikelt ja vabatahtlikelt, milliseid eeldusi nähakse omavahelise partnerlussuhte tekkimiseks, mille tulemusel peaks suurenema merepäästevõime. Intervjuu käigus koguti arvamusi riigi poolsete toetamise võimaluste, vabatahtlike poolse tegevuste parandamise ja merepäästes üldise vabatahtlike osalemise parendamise kohta. Intervjueeritavatelt uuriti ka arvamust ideaalse merepäästesüsteemi kohta. Võrdlevas tabelis 8, on toodud **kolmanda kategooria** alla koondatud koodid, mida autor intervjuude kodeerimisel kasutas. Tabelis toodud koodid on paigutatud võrdlusgrupi alla, kes seda enim välja tõi. Üksmeelse arvamuse korral tsentreeritult.

Tabel 8. Arvamused vabatahtlike parema kaasamise tegurite kohta võrdlevalt, kõrvutatuna teoreetiliste käsitlustega. (autori koostatud)

Arvamuste võrdlus	Ekspertide vastused		Teoreetilised käsitlused
	Riigiametnikud (RA)	Vabatahtlikud (VT)	
Üksmeelne arvamus; leidis mainimist kõige rohkem; ülekaalukalt välja toodud	Eelduste loomine Parem koostöö Parem kommunikatsioon Vabatahtlikkuse tähtsustamine Vabatahtlike parem valmisolek Parem väljaõpe Vabatahtlike usaldamine		Koostöö
Üksmeelne arvamus	Riigi rahastus Varustuse soetamine Väljaõppe kompenseerimine		Riigi lepingud Koostöö
Erinev arvamus; VT-d töid rohkem välja	Süsteemi korrastamine		-
Üksmeelne arvamus	Iseseisev merepäästeühing (finantsiliselt)		Sõltumatus

Kõige mahukamaks koodigrupiks osutus paremate eelduste loomine vabatahtlikule merepäästetegevusele. Vastajad olid üldjoontes kokkuvõtlikult ühisel seisukohal, et vabatahtliku merepääste parema kaasamise nimel tuleb luua **ühtsed eeldused**, mida väljendati mitmeti. Võrdlusgrupi mõlemad pooled pidasid ühiselt oluliseks riigi poolsete eelduste loomise vajadust vabatahtliku merepääste tegutsemiseks.

Eelduste loomise vajadus nähtus põhiliselt riigipoolsete tegevuste iseloomustamisel. Riigiametnikud töid otsesõnu välja, et „*tegelikult kõige paremas mõttes tuleb luua ju tegelikult nii öelda eeldused*“ (RA04 2014), mis puudutavad ühtpidi materiaalseid väärtusi, teisalt aga näiteks väljaõpet ning võrreldes riiklike süsteemidaga mainitigi, et „*see on samasugune üksus, kes vajab igasugust rahastust. Varustusele, väljaõppele, tingimustele, hooldustele, ühesõnaga (5) kõigele, tegelikult*“ (RA04 2014). Läbi eelduste loomise, jõuti nende käsitlemisel ka motivatsioonini: „*vabatahtlikel peab see teema, et ta tuleb teeb seda vabatahtlikult ja ilma palgata, teda peab miski motiveerima*“ (RA04 2014).

Paremat **koostööd ja vabatahtlike kindlamat valmisolekut** tähtsustasid rohkem riigiametnikud. Vabatahtlikud avaldasid koostöö osas vähem arvamust. Riigiametnike poolt toodi koostöö (käesolev töö lk 22-23) kohta välja arvamusi merepäästetegevuse üldise planeerimise ja reageerimistasandilt. Riigiametnike poolt sooviti, et „*Vabatahtlikud võiksid üritada mõista riigisüsteemi*“ (RA07 2014) kui mitte kõige kiiremat protsesside mõttes, veel peeti oluliseks, et tekiks „*aktiivsus kaasa lüüa planeerimisel*“ (RA07 2014), saades samas aru, et selles osalemine võtab vabatahtlikelt palju vaba aega. Riigiametnike poolt nähti vabatahtlike poolse tegevusena koostöös, aktiivsemat osalemist pikema- ja lühema aja planeerimises, et „*Vaielda läbi, rääkida selgeks, põhjendada. Aga see võiks olla see panus, kus vabatahtlikud tulevad ja ütlevad oma mõtted välja.*“ (RA07 2014). Samas võib vabatahtlike huvi planeerimises iseloomustada järgmiselt: „*riigi suunal oleks küll need ettepanekud, et ikkagi nende pikaajaliste plaanide ja strateegiate koostamise juures peaks me olema hästi aktiivsed, et aga tegelikult ausalt öeldes ka lühikeste, niisuguste täiesti taktikaliste asjade puhul /.../*“ (VT09 2014). Eeltoodust nähtub, et riigi ja vabatahtlike huvid planeerimise osas lähevad kokku, samas ei ole ilmselt nende ühiste arvamuste üle tekkinud õigeaegset omavahelist diskussiooni.

Reageerimistasand puhul toodi välja, et „*/.../ kui me midagi teeme, või kuhugi reageerime, siis et alati on see koostöö /.../*“ (RA03 2014), „*/.../ PPA vaatest on hea kui meil on ülevaade olemas, kus või kes meil on. Ma tean osasid vabatahtlikke, kes annavad igast liigutusest teada, on vabatahtlikke, kes ei anna üldse teada.*“ (RA03 2014). Eeltoodust nähtub riigi soov, näha vabatahtlikke koostööpartneritena reageerival tasandi ning soov operatiivses tegevuses, vabatahtlike paiknemisega kursis olla. Nende aspektide osas võib teha järelduse, et operatiivses koostöös on samuti vaja luua mõlemale osapoolle sobivad eeldused.

Valmisoleku kohta avaldati arvamusi samuti reageerimistasandi näidete varal. Riigiametnike poolt toodi välja, et „*/.../ olla rohkem valmisolekus kui oleme valmi olekus, siis oleme valmisolekus 100 %*“ (RA03 2014), ja et „*kui me räägime ühingu kelle on võib olla 2 aktiivset liiget siis noh ükskõik kui aktiivsed või head nad ei pruugi olla, nad ei saa selle paadiga ohutult väljagi eriti sõita.*“ (RA04 2014). Töö autor seisukohal, et mõistlike otsuste korral, on ka ühe merepäästjaga ujuvvahend võib abivajaja päästa. Tsitaatidest nähtub, et vabatahtlikku merepäästet koordineerivad riigiametnikud väärtustavad vabatahtlike valmiduskindlust, käsitledes seda ka läbi operatiivse koostöö. Samas vabatahtlike poolt oli aramus toimekindluse osas, et „*/.../ ütleme pääste ala või mingites taolistes valdkondades*

kui oled kohustused võtnud siis need on kohustused /.../“ VT02 2014). Seega võib eeltoodu põhjal väita, et ühtseid eeldusi tuleks omavahel läbi rääkida, leidmaks mõlemaid osapooli rahuldavad ning merepäästevõimet tõhustavad lahendused.

Vabatahtlike seas peeti rohkem tähtsustamist väärivaks paremat **kommunikatsiooni** vabatahtliku merepääste tähtsustamiseks ühiskonnas. Kommunikatsiooni osas riigiametnikud praktiliselt arvamust ei avaldanud. Vabatahtlike arvamus mainekujundusest oli, et *„kommunikatsioon välja, ehk siis peame ennast nähtavaks ja kuuldavaks tegema“* (VT09 2014) ning huviliste juurde tulemiseks pakuti välja, et ühiskonnas tuleks kommunikatsiooni teel *„positiivset kuvandit juurde anda, mida kõik merepäästjad ju tunnevad“* (VT01 2014). Vabatahtlike poolt väljendati ootusi ka riigile, et *„Riik võiks tegelikult seda vabatahtlust ja vabatahtlikku tegevust promoda palju rohkem, kui ta täna teeb“* (VT09 2014).

Vabatahtlike merepäästjate **parema väljaõppe** aspekti tõid välja pigem riigiametnikud, kes arvasid, et muu hulgas saaks vabatahtlikud veel *„/.../ koolitada ennast, väljaõppele panustada /.../“* (RA03 2014) kuna *„merepääste on sellist professionaalsust nõudev asi“* (RA04 2014). Vabatahtlike endi poolelt toodi välja arvamus, *„Et ühingu tasemel ma näen on väga oluline see, et ühingud ise peaksid hakkama korraldama väga tõsiselt, ühiseid selliseid praktilisi harjutusi või koolitusi või noh rohkem nagu panustama ise oma inimeste oskuste arendamise.“* (VT 08 2014). Võime loomise ja suurendamise tähtsust ning treeningute ja koolituste korraldamist märgitakse ka teoreetilistes seisukohtades just professionaalsust suurendada tahtvate organisatsioonide puhul (käesolev töö lk 24).

Parema koostöö tagamise ühe tegurina, toodi rohkem vabatahtlike aga siiski ka riigiametnike poolt välja, vajadus rohkem vabatahtlikku merepäästet **usaldada**. Teoreetilistest seisukohtadest lähtudes, on usalduse mõõtmine pigem emotsionaalne ning usaldus on sotsiaalsete struktuuride vahel olev suhe (käesolev töö lk 23). Seega on usaldus tunnetuslik nähtus ning merepääste eksperdid kirjeldavad seda nii nagu neile tundub olevat. Riigiametnike arvamus, et *„Rohkem usaldada ma leian, et PPAs võiks olla palju rohkem usaldust vabatahtlike vastu. Ka seeläbi, et isegi kui mingid asjad on kas mitte nii hästi või võiksid olla paremini, et ise julgustada neid vabatahtlikke neid probleeme lahendama. Mitte liigselt järelevalvet /.../“* (RA06 2014) ning perspektiivitunnet sisendav on, et *„/.../ edaspidiste aastate koostöö käigus see läheb kindlasti lihtsamaks, et tekivad kogemus, usaldus, arusaamad, traditsioonid /.../“* (RA07 2014). Vabatahtlikud arvasid, et *„usaldus*

saab tulla ainult läbi pideva suhtlemise või koostöö“ (VT02 2014). Vastastikuse usalduse kohta anti riigiametnike poolt arvamus, et „/.../ minule tundub et vabatahtlikud arvavad, et riik ei arva või ei tähtsusta neid piisavalt ja riik arvab, et vabatahtlikud ei tähtsusta neid piisavalt.“ (RA04 2014), mis peegeldab autori arvates omavahelise, veelgi enama suhtlemise vajadust ning teise poole võimalustest ja soovidest arusaamist.

Võrdlusgrupid olid üksmeelsel arvamusel vabatahtliku merepääste parema osalemise korraldamisel, **riigi rahastuse vajaduse** osas. Rahastus oli intervjuude käigus ilmselt kõige enam mainitud teema erinevates kontekstides ja erinevast skoobist lähtuvalt. Riigi toetuse parandamise osas vabatahtlikele merepäästjatele olid võrdlusgrupid rahastamise vajaduse mainimisel üksmeelsed. Rahastuse arvamuste all käsitleti varustuse soetamist, väljaõppe- ja tegevuskulude katmist. Riigi poolse rahastamise vajadust käsitleti erinevate küsimuste all, mida kokkuvõtvalt võib iseloomustada, küsimustena olukorra parandamiseks ja toimepidevuse tagamiseks tehtavatest tegevustest. Reeglina leiti riigiametnike poolt raha teemade käsitlemiseks tinglik kõneviis, et *„alati võib öelda, et raha aga raha ju ei pruugi olla alati kõige olulisem“ (RA07 2014),* või *„loomulikult see rahateema ka et, seda tuleb ka korrastada“ (RA03 2014)* millega rahastamise teemadest üle libiseti kuid tõdeti, et valdkond vajab korrastamist ja sellega on vaja tegeleda. Samas oli ka perspektiivseid arvamusi edaspidise vabatahtliku merepääste rahastamise osas, et *„Kindlasti tuleb veelgi rohkem rahalisi võimalusi leida, et kui võrdleme sellega mis pannakse vabatahtlike maapäastjate ja abipolitseinike alla siis merepäästjatel on täitsa olematu summa.“ (RA06 2014)* või et vabatahtlik merepääste on selline valdkond, et *„/.../ kõik see et see ikkagi vajab pärsi päris korralikku ja stabiilset rahastust.“ (RA04 2014).* Vabatahtlike seisukohalt tuldi raha teema juurde mitte esmajärjekorras vaid vajadusest lähtuvalt, praegust olukorda kirjeldades mainiti reageerimiskulude katmisega seoses, et *„ei ole võimalik selle olematu toetusega tegelikult tööd, teha. Kulud makstakse kinni aga kõik, rohkem polegi, kõik ülejäänu pead sa oma taskust maksma, sisuliselt.“ (VT09 2014).* Samas tõid ka vabatahtlikud välja, et *„ka riigi poolne merepääste on alarahastatud“ (VT08 2014).*

Kindlasti mõjutab riigi poolne rahastamine vabatahtliku merepääste arengut. Riigi teenuse kolmandasse sektorisse delegerimisel, tuleks riigil tagada teenuse toimepidevus. Teenuse osutamist rahastades saab riik ka teenuse kvaliteedis kaasa rääkida. Viimase suurema ja olulisema arvamusea kodeeris autor vastajate seisukohad merepääste ja vabatahtliku merepääste **süsteemi korrastamisest**. Süsteemi korrastamist võiks käsitleda ka eelduste

loomisena, kuid töö autori arvates on tegemist olulise ja eraldi väljatoomist vääriva aspektiga. Süsteemi korrastamise osas olid võrdlusgrupi arvamused küllaltki üksmeelsed. Rohkem tundsid süsteemi korrastamise pärast muret vabatahtlikud, kes väljendasid vabatahtliku merepäästetegevuse kohta seisukohta, et *„ühelt poolt on ta vabatahtlik ja iseseisev süsteem aga teiselt poolt ta peab olema siis integreeritud muidugi riigi süsteemi, et kuna seda tervikut ei ole, siis noh see on siukene tõmblemine ja kaootiline üksikute lahenduste leidmine“* (VT08 2014), või, et *„mida riik saaks ära teha, on ennekõike et üritada kogu tervikut, kogu merepäästesüsteemi tervikut vaadata ja korrastada kuidagi väheke süsteemsemalt. Praegu jääb nagu mulje, et sellist strateegilist mõtlemist ja korralikku laiemat planeerimist on minimaalselt“* (VT02 2014) ja *„/.../ pikka plaani ei ole justkui olemas.“* (VT02 2014). Oluline on märkida, et pigem rohkem vabatahtlikud on arvamusel, et kogu merepäästesüsteemi planeerimisega peaks tegelema. On võimalik, et autori püstitatud intervjuu küsimused ei loonud eeldust kogu merepäästesüsteemist rääkimiseks kuid samas vabatahtlikud seda siiski tegid. Vabatahtliku merepääste paremaks korraldamiseks nähti võimalust ka õiguselgust tagades, mida väljendati, et *„Läbi õigusliku regulatsiooni selguse“* (RA06 2014) ja vabatahtlike poolelt tuli õigusloome vajadust kinnitav aramus, et *„/.../ peaks väga selgelt looma merepääste seaduse“* (VT08 2014). Riigiametnikud tunnistasid planeerimise puudujääke, et *„Riik peab esiteks sõnumi ka välja kuvama, mida nagu oodatakse võib-olla, paika panema mingid standardid. Kui asi on selge, siis ta teab ka ise, kustpoolt on vaja toetada. Võib-olla ongi esmane asi selle pildi selgestegemine enda jaoks, mis on saavutatavad eesmärgid.“* (RA05 2014). Aluste panemise ja pikemaajaliste plaanide koostamise aluseks kogu süsteemis on *„et, see kuidas panustada, peab meil olema visioon. Visioon, kuhu üldse vabatahtlik merepääste areneb, kuhu suunda“* (RA03 2014). Seega on riigiametnikud avaldanud arvamust strateegilise planeerimise vajalikkusest. Vabatahtlikud on strateegilise planeerimisega algust tehtud ja koostatud Vabatahtliku merepääste arengukava aastani 2020 (käesolev töö lk 11) pikaajaliste eesmärkide ja meetmete seadmiseks. Tuginedes eelnevale, võib järeldada, et merepääste ja vabatahtliku merepääste planeerimisega tuleb teha algust, et muuta päästetegevuses osalejate rollid selgemaks. Rollide selgus annab aluse paremale koostööle ning ei põhjusta asjatuid ootusi teisele osapoolle. Samas tuleb silmas vabatahtlike poolt teisest aspektist välja toodud, et *„Riik ei peaks üle reguleerima asju vaid laskma sellel natuke loomulikku arengut läbi teha. Nagu öeldud, ei saa vabatahtlikku tegevust käsu korras korraldada.“* (VT02 2014). Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et süsteem vajab korrastamist rohkem küll vabatahtlike sõnul kuid seda saavad initsieerida riigiametnikud.

Pikemaajaliste kavade koostamisel peaks lähtuma asjaolust, et olemas on Vabatahtliku merepääste arengukava aastani 2020, seega kuue aastase perspektiiviga. Sellega arvestades, peaks olema riiklik arengukava koostatud ilmselt pikema perioodi peale, mis võiks olla 10 aastat ja näiteks aastani 2025.

Viimasena tõid võrdlusgrupid üksmeelselt välja merepäästeühingute **iseseisva toimumise** vajaduse. Mõlemas grupis oli üksmeelseid arvamusi, et vabatahtlikud ühingud peavad tagama enda igapäevatoimumise iseseisvalt.

2.4 Järeldused ja ettepanekud vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel

Vabatahtlike merepäästetöödel osalemise analüüsis leiti vastused uurimisküsimustele. Käesoleva magistritöö teoreetilises osas analüüsiti vabatahtliku tegevuse käsitlusi kodanikualgatus, vabatahtliku tegevuse ja avaliku sektoriga koostöö aspektidest. Töö empiirilises osas viidi läbi dokumendianalüüs ja intervjuude võrdlev analüüs vabatahtlike merepäästetöös osalemise aluste, vabatahtliku tegevuse käsitluse, vabatahtlike motivaatorite ja paremate osalemisvõimaluste selgitamiseks.

Esimese uurimisküsimuse, kuidas toimub vabatahtlike osalemine merepäästesüsteemis, vastused leiti dokumendianalüüsi käigus. Merepäästetöö definitsioonist tulenevalt on vabatahtlike merepäästjate eesmärgiks teiste abistamine merel (käesolev töö lk 15) ning PPA juhtimise all tehtav tegevus on suunatud abistajale tundmatute abivajajate abistamisele (käesolev töö lk 15-16). Eeltoodust tulenevalt, võib vabatahtliku merepäästetöö tegemist abistamissoovi ja abistajale tundmatute abivajajate abistamisel, pidada teoorias kirjeldatud vabatahtliku tegevuse tunnusele vastavaks.

Vabatahtliku merepäästja osalemine merepäästetööl, saab vastavalt toimuda ainult läbi mittetulundusühingu (käesolev töö lk 12). Seega on vabatahtlike puhul merepäästetöö tegemise eelduseks organisatsiooni olemasolu, mille kohta leiab kinnitust vabatahtlikku tegevust kirjeldavatest teoreetilistest käsitlustest, kus on vabatahtliku tegevuse ühe peamise omadusena toodud, teiste abistamine läbi organisatsiooni (käesolev töö lk 12).

Dokumendianalüüsi põhjal võib kokkuvõtvalt öelda, et vabatahtliku merepäästja mõiste on seaduses selgelt välja toodud ning vabatahtlikuks merepäästjaks saamisele on seatud mitmeid kohustuslikke eeltingimusi, mis on täpsemalt sätestatud alamaktidega. Eeltingimuste seadmine on tingitud vabatahtlikele merepäästjatele pandavatest kohustustest, vastutusest ning antavatest õigustest. Vabatahtlike merepäästjaks saamise eelduseks on kuulumine mittetulundusühingusse, mis tähendab organisatsiooni liikmeks olekut. Seadusega pandud eeltingimuste täitmine viitab asjaolule, et vabatahtlikuks merepäästjaks saamise otsus peab olema inimese jaoks kaalutletud ja planeeritud (käesolev töö lk15). Vabatahtliku merepääste kulutuse katmise on riik õigusaktiga ette näinud ja lepingu alusel, ühiskonna heaks osutatava teenuse kulude katmine on aktsepteeritav.

Intervjuude tulemustena kogutud arvamuste **esimese kategooria** all, mis käsitles **vabatahtliku tegevuse mõiste selgitust** (käesolev töö lk 44. Tabel 6), avaldasid vastajad kõige rohkem ühiselt arvamust, et tegevus on vabast tahtest tehtav ning vabatahtliku merepääste puhul on tegemist riiki abistava jõuga. Vabatahtlikud töid rohkem välja vabatahtliku tegevuse kui kogukonna heaks, enda huvist tehtava ja abistamissoovist lähtuva. Ilmnes, et riigiametnikud ei tähtsustanud olulisel määral oma arvamustes just viimaseid parameetreid ning pidasidki tähtsaks vaid vaba tahet ning riigi abistamist, käsitlemata mõistet spetsiifilisemalt (käesolev töö lk 43). Riigiametnike kitsamat lähenemist vabatahtlikule tegevusele võib pidada pigem seadusest tuleneva käsitluse otseseks tõlgendamiseks kui samas oli vabatahtlike puhul märgata üldiste vabatahtliku tegevuste teoreetiliste käsitluste tundmist või enda jaoks tegevuse sisulisemat lahtimõtestamist. Vabatahtlike poolt toodi oluliselt rohkem vabatahtliku tegevuse iseloomustajana välja abistamissoovi. Abistamissoovi ehk teiste abistamise vajaduse kirjeldamine mis teoreetilistele seisukohtadele tuginedes on tingitud juuresolija paradigmast (käesolev töö lk 15) on tugevaks eelduseks vabatahtlike tegevusele. Kogukonna heaks tehtava tegevuse arvamustes toodi vabatahtlike poolt välja lähikondlaste abistamissoovi, mis üheltpoolt tekitab kogukonnas kindlustunde turvalisuse tagamise osas ja teisalt on laiem ühiskonna heaks tehtav tegevus üksikisikust vabatahtliku poolt. Kogukondlik abistamissoov võib lähtuda ka merepääste vajaduse sisulisest ja kohapealsest mõistmisest.

Eeltoodust lähtuvalt teeb töö autor ettepanekud PPAle:

- Viia läbi diskussioon PPA ja vabatahtliku merepääste sidusorganisatsioonide vahel, kaardistamaks vabatahtlike merepäästeühingute sisulised vajadused ja võimalused;
- PPAI integreerida vabatahtlike merepäästeühingute vajaduste tagamine valdkonna planeerimisprotsessi, kajastades need valitsemisala arengukavas ja eelarves.

Intervjuude tulemusena kogutud arvamustes **teise kategooria** all, mis käsitles **vabatahtlike motivatsioonitegureid** (käesolev töö lk 47. Tabel 7), olid vastajad enamasti üksmeelsel arvamusel. Kokkuvõtvalt tähtsustati kõige rohkem vabatahtliku tegevuse motivaatorina abistamissoovi, mida selles kategoorias tõid rohkem välja riigiametnikud. Vabatahtlike abistamissoovi motivaatorina käsitlemine piirnes pigem arusaamaga lokaalsest abi andmise võimalusest, mille kiiruse ja kvaliteedi tagab peamiselt kohalike olude tundmine. Samuti tõid vabatahtlikud välja isikliku kogemuse abi vajamisest ning põhjendasid selle kaudu neid endid motiveerivat abistamissoovi. Riigiametnike poolt toodi veel vähesel määral vabatahtlike motivaatorina välja vabatahtlike missioonitunne ja inimelu päästmine. Vabatahtlikud ise neid tegureid oma arvamustes peaaegu ei väljendanud. Kokkuvõtvalt võib selles koodigrupis öelda, et riigiametnike käsitus vabatahtlike motivaatoritest põhines üldisel teoreetilisel alusel. Vabatahtlike arvamused olid suunatud pigem sisulise kohaliku abi andmisest ja päästmisest tekkivale motivatsioonile.

Üldiselt üksmeelse arvamusega käsitleti motivatsioonitegurina veel huvi mere vastu. Kui vabatahtlikud mainisid seda rohkem siis riigiametnikud olid rohkem seisukohal, et vabatahtlikel on tekkinud võimalus merel käia ning mereliste tegevustega tegeleda. Teoreetilistes käsitlustes on toodud huvi kui vabatahtlikkust käivitav tegur (käesolev töö lk 15).

Ka motivaatorite puhul tõid vabatahtlikud rohkem välja kogukonna heaks tehtava tegevuse, mida riigiametnikud pigem ei tähtsustanud. Motivatsioonitegurite osas oldi üksmeelsel arvamusel, et motiveerib riigi abistamine, organisatsiooni kuulumine, tunnustus, väljaõpe, varustus ja **kulude katmine**. Võrdlusgrupid käsitlesid riigi abistamist põhiliselt vabatahtliku merepääste vajadust kirjeldades. Vabatahtlike motiveerivaks teguriks riigi abistamise juures, võib pidada soovi võimekuse lünga täitmiseks oma piirkonnas, mis võib olla seotud otsese, vajadusest lähtuva abistamissooviga. Intervjuude tulemustes ei olnud riigi abistamine motivaatorina kuigi palju mainitud, millest võib järeldada tegevuse sisulisest vajadusest lähtuva motivatsiooni tähtsustamist. Pigem oldi rohkem arvamusel, et organisatsiooni

kuulumine ja tunnustus on need motivaatorid, miks merepäästeööd vabatahtlikult tehakse. Organisatsiooni kuulumise all toodi välja samade hobidega inimeste koondumist ja ühtsete huvidega tegelemist. Hea väljaõppe ja varustuse osas võib võrdlusgrupi seisukohtade ühtsusest lähtudes teha järelduse, et hea koolitusega vabatahtlikud merepäästjad on olulised riigi jaoks kes näeb selles kindlust teenuse osutamisel ning vabatahtlikele motivaatoriks olemine näitab, nende enese väljaõppe soovi. Investeerimist enese teadmiste ja oskuste arendamisse on välja toodud ka teoreetilises käsitluses kui kasu saamist vabatahtlikust tegevusest (käesolev töö lk 15). Kulude katmist pidasid võrdlusgrupid üksmeelselt oluliseks kuid seda mainiti kõige vähem. Hea väljaõppe ja varustuse olemasolu puhul kulude katmist eraldi ei mainitud. Kahte viimast, peeti lihtsalt motiveerivateks teguriteks ning ilmselt ei mõeldud ressursse nõudvate motivaatorite tekkimisele kulude kandmise aspektist.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et vabatahtlike merepäästjate motivatsioonitegurid on suunatud pigem huvist lähtuvalle merelisele tegevusele, mille esmaseks väljakutseks on hea väljaõppe ja varustusega inimestele abiks olemine. Motivatsiooniteguritest arusaamine oli kokkuvõtvalt ühtne riigiametnike ja vabatahtlike poolt. Võrdlusgruppide arvamused motivatsiooniteguritest ühtivad ka teoreetilistes käsitlustes toodud seisukohtadega. Eeltoodust võib motivatsioonitegurite põhjal järeldada vabatahtlike huvi ja teadlikkust merepäästetöödel osalemise vastu, mis on heaks eelduseks üldise päästevõime arendamisel.

Eeltoodust lähtuvalt teeb töö autor ettepanekud PPAle:

- Arvestada merepääste planeerimisel vabatahtlike merepäästeühingute tegevuspiirkonnana ühingute lähipiirkonda mida vabatahtlikud hästi tunnevad;
- Kasutada vabatahtlikke merepäästeühinguid nende tegevuspiirkonnas esmareageerijatena;
- Töötada välja meetmed merepäästeühingute asukohapõhise tegevuse toetamiseks ja innustamiseks.

Intervjuude tulemusena kogutud arvamuste **kolmanda kategooria** all, mis käsitles vabatahtlike **parema kaasamise** (käesolev töö lk 50. Tabel 8.) kohta arvamuste võrdlemist, toodi välja mitmeid üksmeelseid arvamusi. Võrdlusgrupid olid üldjoontes kokkuvõtlikult ühisel seisukohal, et vabatahtliku merepääste parema kaasamise nimel **tuleb luua ühtsed eeldused**, mida väljendati mitmeti. Võrdlusgrupi mõlemad pooled pidasid ühiselt oluliseks

riigipoolsete eelduste loomise vajadust vabatahtliku merepääste osalemiseks merepäästetöödel. Üldistele eelduste all mainiti hea väljaõppe ja varustuse vajadusest tingitud rahastuvajadust just riigiametnike poolt. Samuti avaldasid riigiametnikud rohkem arvamust, et eelduseks on parem koostöö, vabatahtlike parem ja kindlam operatiivne valmisolek ning parem väljaõpe. Töö autor on seisukohal, et kuna intervjuu küsimused puudutasid ka ideaalse merepäästesüsteemi ettekujutust, siis võis riigiametnike poolse arvamuse põhjuseks olla ideaalpildi kirjeldamine, mis sarnaneb riigi enda võimalustele. Koostöö all mainiti riigiametnike poolt ootust vabatahtlike aktiivsemaks osalemiseks merepäästet ja vabatahtlike osalemist puudutavates planeerimisprotsessides. Samas olid ka vabatahtlikud seisukohal, et **planeerimisprotsessides tuleks rohkem osaleda**. Võrdlusgrupi arvamused väljendasid vastastiku kattuvaid ootusi. Koostööd riigi ja erasektori vahel toovad välja ka teoreetilised käsitlused (käesolev töö lk 22), käsitledes seda muu hulgas kodanikuühiskonna kaasamisena, mille tulemusena muudetakse avalikke teenuseid paremaks (käesolev töö lk 22). Samuti tuuakse teoreetilistes käsitlustes välja riigi ja partnerite vahel võiks toimuda pidev suhtlemine ja konsultatsioon (käesolev töö lk 21-22). Samas olid vabatahtlikud rohkem seisukohal, et koostööd võiks parandada **vabatahtlikkuse tähtsustamine ühiskonnas ning vabatahtlike suurem usaldamine**. Teoreetilistest käsitlustest tulenevalt, on usaldus emotsionaalne, sotsiaalsete struktuuride vahel olev suhe (käesolev töö lk 23). Suuremat usaldust ootavad vabatahtlikud ilmselt teavad enda võimeid ja väärtust ning tunnetavad mitte piisavat partnerlussuhet riigiga. Samas on partnerlussuhet olulisel määral esile toodud Eesti kodanikuühiskonna arengudokumentides (käesolev töö lk 11, 23).

Vabatahtlikkuse tähtsustamisel ühiskonnas on oluline seos usaldusega vabatahtliku organisatsiooni vastu. Ka riigiametnike arvamustes väljendus suurema usalduse vajadus ning seda mitte läbi liigse kontrolli vaid tihedama omavahelise suhtlemise.

Võrdlusgrupid olid vabatahtlike parema osalemise tagamise tegurite väljatoomisel üksmeelsed **riigi rahastuse vajalikkuse** osas. Rahastuse arvamuste all käsitleti varustuse soetamist, väljaõppe- ja tegevuskulude katmist. Riigipoolse rahastamise vajadust võib võrdlusgruppide arvamuste põhjal kokkuvõtvalt kirjeldada kui olukorra parandamiseks ja toimepidevuse ehk parema valmisoleku tagamiseks vajaminevat. Hetkel kehtivale olukorrale anti vabatahtlike poolt hinnang, et vabatahtlik merepääste on hetkel alarahastatud ja ainult päästesündmusele tehtud kulutuste katmine riigi poolt ei taga jätkusuutlikkust. Kindlasti mõjutab riigi poolne rahastamine vabatahtliku merepääste arengut. Riigi teenuse kolmandasse

sektorisse delegeerimisel, tuleks riigil tagada teenuse toimepidevus. Teenuse osutamist rahastades saab riik ka teenuse kvaliteedis kaasa rääkida. Samuti on teoreetilistes käsitlustes välja toodud, et riigi sektorist üleantud teemade ja ressursside puhul on suudetud seada eesmärkidele paremaid prioriteete (käesolev töö lk 22).

Rahastuse planeerimine on seotud **merepäästesüsteemi üldise korrastamisega**. Võrdlusgruppidest olid pigem vabatahtlikud seisukohal, et süsteem vajaks korrastamist. Hetkeolukorda peeti vabatahtlike poolt üksiküsimuste lahendamiseks mitte süsteemseks planeerimiseks. Riigiametnikud kinnitasid vabatahtlike arvamusi ning väljendasid seisukohta, et nende enda jaoks on vaja eesmärgid selgeks teha ning visioon saavutatavast olukorrast välja töötada. Tuginedes eelnevale, võib järeldada, et merepääste ja vabatahtliku merepääste planeerimisega tuleb teha algust, et muuta päästetegevuses osalejate rollid selgemaks. Rollide selgus annab aluse paremale koostööle ning ei põhjusta asjatuid ootusi teisele osapoolle. Samuti on sisuline planeerimine aluseks rahastuse planeerimisele.

Eeltoodust lähtuvalt teeb töö autor ettepanekud PPAle:

- Ühtsete eelduste loomiseks ja kvaliteetsema merepäästevõimekuse tagamiseks koostada riiklik merepääste arengukava, milles käsitleda ka vabatahtlike osalemist merepäästesüsteemis;
- Kaasata vabatahtliku merepääste esindajad arengukava koostamisse;
- Riiklik merepääste arengudokument võtta PPA tegevuste ja eelarve planeerimise aluseks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et riigiametnike ja vabatahtlike arvamused vabatahtlike käsitlusest, **vabatahtluse motivaatoritest** ning **vabatahtlike osalemisest** merepäästetöös olid võrdlusgruppide vahel suuremas plaanis võrdlemisi sarnased. Detailidesse minnes selgusid ka mõningad erinevused. Arvamused kattusid enamasti ka teoreetiliste käsitlustega. Arvesse tuleb võtta üksnes sisulisemaid aspekte vabatahtlike osalemise tagamiseks merepäästetöödel, milleks on tihedam riigi ja kolmanda sektori suhtlemine ühiste väljundite ja arusaamade leidmiseks. Teoreetiliste käsitluste põhjal on võimalik riigi sektorist üleantud valdkondadele seada ka paremaid prioriteete.

KOKKUVÕTE

Käesolev töö otsis vastust **uurimisprobleemile**, kuidas vabatahtlikke merepäästjaid paremini merepäästetöödele kaasata? Magistritöö **eesmärgiks** on välja selgitada PPA ning vabatahtlike merepäästeühingute arvamused, mille põhjal teha korralduslikust aspektist lähtuvad ettepanekud vabatahtlike parema osalemise tagamiseks merepäästetöödel.

Vabatahtlike merepäästjate merepäästetööl osalemisel on kaasajaks PPA. Uurimisprobleem leidis PPAle tehtud ettepanekutena lahenduse ja eesmärk sai täidetud. Ettepanekuteni jõuti läbi töös püstitatud kolme uurimisküsimuse ja kolme uurimisülesande.

Magistritöös käsitleti vabatahtliku merepääste osalemist just korralduslikust, mitte merepäästetöö tegemisel osalemise ja operatiivse reageerimise aspektist. Töö väärtus seisneb arvamuste võrdlevas uurimises vabatahtliku merepääste korralduse kohta, teoreetiliste käsitlustega kõrvutamises ning järelduste põhjal ettepanekute tegemises.

Töö teoreetilises osas analüüsiti vastavalt esimesele uurimisülesandele, vabatahtliku tegevuse teoreetilisi käsitlusi, et saada sisendeid ekspertide arvamuste kogumiseks. Teoreetilisi käsitlusi kasutati ka teisest ja kolmandast uurimisülesandest tulenevalt, ekspertide arvamustega võrdlemiseks ja ettepanekute väljatöötamiseks. Käesolevas töös toodud teoreetilistest käsitlustest selgub, et vabatahtlike paremaks kaasamiseks on vajalik mõista vabatahtlike ootusi ja motivatsioonitegureid. Inimestel on vabatahtliku tegevusega tegelemisel erinevaid ajendeid ning neid võib olla sama tegevust tegevatel vabatahtlikel ka erinevaid. Vabatahtlike kaasamise ühed teoreetilised käsitlused toovad välja vabatahtliku töö tegemise alustamisel näiteks, kaalutletud otsuse kulust ja kasust selle tulemuse sõltumise motivatsioonist. Samuti käsitletakse vabatahtlikku tegevust kui vabast tahtest ja vabast ajast tehtavat, mis omakorda eeldab mõlema olemasolu. Vaba tahe lähtub reeglina eelkõige huvist millegi vastu. Huvi säilimist on vaja vabatahtlike puhul hoida ja innustada, tehes seda siis läbi tunnustuse või kulude katmise. Vabatahtliku merepäästega tegelemisega kaasnevad kulud, mille korvamist oodatakse teatud juhtudel riigilt. Riigi teenuste osutajana tegutsemist ja kulude katmist toetavad ka teoreetilised seisukohad. Kulude katmist toetab ka õiguslik

regulatsioon. Vaatamata uuringu käigus võrdlusgruppide poolt välja toodud arvamustele, kus finantseerimine ei olnud esmatahtsal kohal, on see siiski pikemas perspektiivis vajalik, et tagada jätkusuutlik valmisolek. Seda kinnitasid ka uuringus toodud arvamused nii otseselt kui läbi teiste vaatenurkade.

Töö empiirilises osas leiti vastused uurimisküsimustele ja lahendati uurimisülesanded. Dokumendianalüüsi käigus leiti vastus töös püstitatud esimesele uurimisküsimusele, kuidas toimub vabatahtlike osalemine merepäästetegevuses. Vabatahtlike merepäästjate osalemine merepäästetöödel toimub õigusruumi regulatsiooni alusel alates 01.09.2012, mil jõustus PPVS peatükk 5¹ Vabatahtlik merepääste. Seega on senini seadusel põhinev koostöö riigi ja vabatahtlike vahel toimunud varsti juba kaks aastat. Samas alustasid vabatahtlikud esimeste merepäästeühingute loomisega umbes kaheksa aastat tagasi ning Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade dokument aastani 2015, kus vabatahtlike suuremat kaasamist turvalisuse tagamiseks oluliseks peetakse, võeti vastu juba aastal 2008. Ka tänased suunad siseturvalisuse tagamisel toetavad vabatahtlike poolt pakutava abijõu kasutamist turvalisuse tagamisel. Käesolevas töös läbi viidud dokumendianalüüsi käigus, mis põhines õigusaktide analüüsil, kirjeldati vabatahtlike osalemise aluseid merepäästetöödel. Analüüsist selgus, et õiguslik regulatsioon loob eeldused vabatahtlike osalemiseks merepäästetööl. Samuti defineeritakse merepäästetöö mõiste, seatakse tingimused vabatahtlikele ning sätestatakse kulude katmine. Vaatamata õiguslikule alusele ei toimu läbimõeldud tegevust kui puuduvad pikemaajalised, selged plaanid kogu süsteemi arendamiseks. Käesoleva töös läbiviidud ekspertintervjuude tulemuste analüüsi üks huvitavamaid järeldusi oli autori arvates vabatahtlike poolt väljendatud suurem huvi süsteemi korrastamise vastu. Huvi kogu süsteemi korrastamise vastu võib pidada teoreetiliste käsitluste põhjal otseseks kodanikuühiskonna tunnuseks kus kodanikualgatus korras soovitakse sekkuda inimesi puudutavate probleemide lahendamisse. Samas on selge, et kogu vabatahtlik merepäästetegevus on teoreetilistele seisukohtadele tuginedes kodanikualgatus, mis on ühiskonna heaks tehtav ning suunatud teiste abistamisele. Vabatahtlike merepäästjate osalemiseks merepäästetöödel ei ole õigusruumist tulenevaid takistusi ja sisuline lähtumine õiguslikust regulatsioonist võiks pigem soodustada vabatahtlikku algatust.

Teise ja kolmanda uurimisküsimuse põhjal viidi läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud, et koguda riigiametnikest ja vabatahtlikest ekspertide arvamusi, et neid omavahel võrrelda.

Teisele uurimisküsimusele vastuse saamiseks koguti arvamusi vabatahtliku tegevuse ja selle motivaatorite kohta. Vabatahtliku tegevuse mõiste avamisel, olid võrdlusgrupid üksmeelsed, et tegevus on vabast tahtest tehtav ning vabatahtliku merepääste puhul on tegemist riiki abistava jõuga. Vabatahtlikud tõid rohkem välja vabatahtliku tegevuse kui kogukonna heaks, enda huvist tehtava ja abistamissoovist lähtuva. Kogukonna heaks tehtava tegevuse arvamustes toodi vabatahtlike poolt välja lähikondlaste abistamissoovi, mis üheltpoolt tekitab kogukonnas kindlustunde turvalisuse tagamise osas ja teisalt on laiem ühiskonna heaks tehtav tegevus üksikisikust vabatahtliku poolt. Vabatahtlike poolt välja toodud kogukondlik abistamissoov võib lähtuda ka merepääste vajaduse sisulisest ja kohapealsest mõistmisest.

Vabatahtlike motivatsioonitegureid avades, olid vastajad enamasti üksmeelsel arvamusel, et motiveerib riigi abistamine, organisatsiooni kuulumine, tunnustus, väljaõpe, varustus ja kulude katmine. Riigiametnike poolt tähtsustati enim abistamissoovi ning nende käsitus vabatahtlike motivaatoritest põhines üldisel teoreetilisel alusel. Vabatahtlike arvamused olid suunatud pigem sisulise kohaliku abi andmisest ja päästmisest tekkivale motivatsioonile.

Kolmanda uurimisküsimuse kaudu selgitati võimalusi vabatahtlike senisest paremaks osalemiseks merepäästetöödel. Võrdlusgrupid olid üldjoontes kokkuvõtlikult ühisel seisukohal, et vabatahtliku merepääste parema kaasamise nimel tuleb riigil luua ühtsed eeldused. Riigiametnike poolt toodi eeldustena välja hea väljaõppe ja varustuse finantseerimisest tingitud rahastuvajadust, millega luuakse eeldused paremaks koostööks ning kindlama operatiivse valmisoleku tagamiseks. Koostöö all mainiti mõlemalt poolt vajadust vabatahtlike aktiivsemaks osalemiseks merepäästet ja vabatahtlike osalemist puudutavates planeerimisprotsessides. Vabatahtlikud tõid välja ka vajaduse vabatahtlikkuse tähtsustamiseks ühiskonnas ning vabatahtlike suurema usaldamise. Võrdlusgrupid olid vabatahtlike parema osalemise tagamise tegurite väljatoomisel üksmeelsed riigi rahastuse vajalikkuse osas. Rahastuse planeerimine on seotud merepäästesüsteemi üldise korrastamisega. Vabatahtlikud tõid välja merepäästet tagava süsteemi korrastamise vajadust. Hetkeolukorda peeti vabatahtlike poolt üksiküsimuste lahendamiseks mitte süsteemseks planeerimiseks. Riigiametnikud kinnitasid vabatahtlike arvamusi ning väljendasid seisukohta, et nende enda jaoks on vaja eesmärgid selgeks teha ning visioon saavutatavast olukorrast välja töötada.

Eestis ei ole vabatahtlike merepäästjate ootusi ja motivatsioonitegureid käesoleva töö autorile teadaolevalt varem uuritud. Käesoleva magistritöö raames läbiviidud uuringu põhjal riigiametnike ja vabatahtlike arvamusi võrreldes selgub, et kui üldjoontes ollakse paljuski sarnasel seisukohal siis detailidesse minnes on osa arvamusi siiski erinevad. Seetõttu võib õigeks pidada käesolevas töös vabatahtlike ja riigiametnike võrdleva juhtumiuuringu läbiviimist kvalitatiivse uuringu raames. Uuringust selgub näiteks, et vabatahtlikud merepäästjad soovivad osaleda rohkem Eesti merepäästesüsteemi korrastamisel ja planeerimisel, mitte ainult päästetöödel. Võib järeldada, et üldise süsteemi ebakorrapärasusel on päästevõimekust pärssivad mõjud igapäeva merepäästetöö reageerimistegevusse. Uuele valdkonnale võib teatud perioodil olla omane korrastamatus või madalam võimekus. Samas tuleks kasutada rohkem riigi ja vabatahtlike omavahelist suhtlemist üksteisest aru saamiseks.

Välja võib tuua, et vabatahtliku merepääste osalemist merepäästetöödel reguleeriv õigusruum arvestab vabatahtlike teoreetiliste käsitlustega ning ei loo selles osas sisulisi takistusi. Üldjoontes kattusid võrdlusgruppide arvamused vabatahtlikust tegevusest ja merepäästest teoreetilistes käsitlustes välja toodud vabatahtluse tunnustega. Märkata võis riigiametnike poolset, rohkem õigusruumil põhinevat lähenemist arvamuste avaldamisel, mis on teatud määral arusaadav. Vabatahtlike huvi võib kindlasti pidada suuremaks ja laiemaks kui ainult merepäästetööle reageerimisele suunatud. Vabatahtlikud on alustanud vabatahtliku merepäästega juba enne õigusruumi loomist ning omavad pikemaajalist kogemust valdkonnaga tegelemisel. Riigi huvina ilmnes soov, näha vabatahtlikke rohkem ja kindlamalt reageerimisvalves olevatena. Samas ei kirjeldatud seejuures riigiametnike poolt riigi panust sellise olukorra soodustamiseks, mida tuleks aga vaadelda kompleksis. Kindlasti on vaja kogu merepäästesüsteemi paremat ja selgemat üldist korrastatust ja planeerimist.

Edaspidise ühe uurimisvajadusena näeb töö autor vabatahtlike ja riigiametnike rahulolu uurimist omavahelise koostööga, millest võiks selguda ka igapäevased näiteks reageerimistegevusele suunatud vastastikused ootused.

SUMMARY

This M.Sc. Thesis is about involvement of volunteers in search and rescue operations in Estonia. The aim of the thesis is to evaluate opinions of the Police and Border Guard Board and voluntary maritime rescue organizations in to propose management measures for better involvement of volunteers in maritime rescue operations.

To fulfill the aim, the following three study tasks were set up:

1. Analysis of theoretical interpretations of volunteer involvement to gather input for expert opinion development and comparison together with definition of proposals' preconditions;
2. Comparative legislative analysis of volunteer maritime rescue management and expert opinions with theoretical interpretations to provide input to better involvement of volunteers in maritime rescue operations;
3. On the basis of published literature and research results, develop proposals for better involvement of volunteers in maritime rescue operations.

In authors opinion all the study tasks are accomplished and the aim of this thesis are fulfilled. In the theoretical part of the thesis interpretations of voluntary work are analyzed from the aspects of civic initiative, voluntary involvement and cooperation with the public sector, characteristic features of Finnish, Swedish and Danish voluntary maritime rescue are described.

To fulfill the aim of this thesis qualitative comparative case study was performed where initial data was acquired from document analysis and semi-structured expert interviews. The document analysis revealed conditions of volunteer involvement in the Estonian maritime rescue. Semi-structured expert interviews were aimed at gathering expert opinions from managers of the volunteer maritime rescue organizations and the Police and Border Guard Board to secure better involvement of volunteers in maritime rescue operations. The gathered opinions were compared within the sources and to the theoretical interpretations. Qualitative content analysis was used to process the interviews.

As the main study result, it was established that ordering of the system and planning the development are the key pre-requisites of volunteer involvement. Voluntary rescuers are interested in participating in those processes.

The studies of this thesis serve as a basis for proposals to the leading organization in Estonia – the Police and Boarder Guard Board on better involvement of volunteers in search and rescue operations at sea.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

About Danish Sea Rescue Society. Taani Merepäästeühingu kodulehekül. <http://dsrs.dk/?page=about> välja otsitud 04.04.2014.

Anheier, H., Kendall, J. 2002. Interpersonal trust and voluntary associations: examining three approaches. *The British Journal of Sociology*, 53 (3), 343–362

Annus, R., Raudne, R., Lugna, L., Laaniste, P., Heinsoo, P. 2013. Turvalisuspoliitika 2013. Kokkuvõte „Turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015“ täitmisest 2012. aastal. http://issuu.com/siseministeerium/docs/turvalisuspoliitika_2013 välja otsitud 01.04.2013.

Antoni, G. D., 2009. Intrinsic vs. Extrinsic Motivations to Volunteer and Social Capital Formation. *KYKLOS*, 62 (3), 359–370

Baines, S., Hardill, I. 2008. „At Least I Can Do Something“: The Work of Volunteering in a Community Beset by Worklessness. *Social Policy and Society*, 7 (3), 307-317. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

Cairns, B., Harris, M., Young, P. 2005. Building the Capacity of the Voluntary Nonprofit Sector: Challenges of Theory and Practice. *International Journal of Public Administration*, 28, 869-885. Välja otsitud Taylor ja Francis andmebaasist 01.02.2014

Chowdury, A. N., Chen, P.-H., & Tiong, R. L.K. 2011. Analysing the structure of public–private partnership projects using network theory. *Construction Management and Economics*, 29, 3, 247-260. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.04.2014

Clary, G. E., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J., Miene, P. 1998. Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology* 74 (6), 1516-1530. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 04.04.2014

Clary, G. E., Snyder, M. 1999. The Motivations to Volunteer: Theoretical and Practical Considerations. *Current Directions in Psychological Science* 8, 156-159. Välja otsitud Primo Central andmebaasist 14.01.2014

Clifford, D., Geyne-Rahme, F., Mohan, J. 2012. Variations between Organisations and Localities in Government Funding of Thirdsector Activity: Evidence from the National Survey of Third-sector Organisations in England. *Urban Studies* 50 (5), 959–976. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

Creswell, J. W. 2009. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. London SAGE publications.

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni heakskiitmine 12.12.2002, jõustunud 17.12.2002 – RT I 2002, 103, 606 Riigikogu otsus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/231276> välja otsitud 08.01.2014.

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste liit. <http://www.emsl.ee/> välja otsitud 08.01.2014.

Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015 10.06.2008. jõustunud 17.06.2008 – RT I 2008, 25, 165 <https://www.riigiteataja.ee/akt/12979629> välja otsitud 19.01.2014.

Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste. Rootsi Vabatahtlik Merepääste. Informatsioonimaterjal 2012. Allikas on autori valduses.

Esimesed 48 vabatahtlikku merepäästjat saavad tunnistused. 2014. Politsei- ja Piirivalveameti kodulehelt <http://politsei.ee/et/uudised/uudis.dot?id=316373&order=date2+desc¤tPage=1&selCat=2769&searchquery=vabatahtlik> välja otsitud 04.04.2014

Flick, U. 2011. *Introducing Research Methodology: a Beginner`s Guide to Doing a Research Project*. London SAGE Publications.

Freeman, R. B. 1997. Working for Nothing: The Supply of Volunteer Labor. *Journal of Labor Economics*, 15 (1), 140-166. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 04.04.2014

Full Members. International Maritime Rescue Federation. <http://www.international-maritime-rescue.org/index.php/members/full-members#estonian> välja otsitud 18.01.2014.

Gazley, B. 2008. Beyond the contract: The scope and nature of informal government-nonprofit partnerships. *Public administration review*, 68 (1), 141-154. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

Geddes, L., Shand, R. 2013. Assessing governance and learning lessons: New Labour's partnerships and Cameron's Big Society. *International Journal of Law and Management*, 55 (6), 401 – 416. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

Gomm, R. 2008. *Social Research Methodology: A Critical Introduction*. London Palgrave Macmillan.

Goulet, L. R., Frank M. L. 2002. Organizational Commitment Across Three Sectors: public, non-profit and for-profit. *Public Personnel Management*, 31 (2), 201-210. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

Handy, F., Cnaan, R. A., Brudney, J. L., Ascoli, U., Meijs, L. C. M. P., Ranade, S. 2000. Who is a Volunteer?: An Examination of the Net-Cost Approach from a Cross-Cultural Perspective. *Voluntas*, 1, 45-65. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 03.12.2013

Harrow, J. 2001. Capacity Building as a Public Management Tool: Myth, Magic or the Main Chance?. *Public Management Review*, 3 (2), 209–30. Välja otsitud Taylor ja Francis andmebaasist 01.04.2013

Hermanowicz, J. 2002. The Great Interview: 25 Strategies for Studing People in Bed. *Qualitative Sociology*, 25 (4), 479-499. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

Hustnix, L., Cnaan, R., Handy, F. 2010. Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40 (4), 410-434. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 04.04. 2014

Jäsenyhdistykset. Soome Merepäästeseltsi kodulehekülg. <http://www.meripelastus.fi/fi/j%C3%A4senyhdistykset> välja otsitud 04.04.2014.

Kaevats, Ü. 1996. Mereõigus. Mereleksikon. Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014. Siseministeriumi kodulehelt <https://www.siseministerium.ee/kodar/> välja otsitud 08.01.2014.

Kodanikuhariduse ja vabatahtliku tegevuse analüüs Euroopa sotsiaaluuringu põhjal. Lõppraport 30.01.2012. Siseministeeriumi kodulehelt https://www.siseministeerium.ee/public/Kodanikuhariduse_ja_vabatahtliku_tegevuse_raport_07.02.2012.pdf välja otsitud 07.01.2014.

Konwerski, P. A., Nashman, H. W. 2008. Philanthropy: a benefit for personnel and organisations managing volunteers (volunteer therapy). The Journal of the Institute for Volunteering Research, 9 (1), 46-59. http://www.ivr.org.uk/images/stories/Institute-of-Volunteering-Research/VA-Documents/VA9_1/article4_konwerski.pdf välja otsitud 03.05.2014

Koulutusjärjestelmä. Soome Merepäästeseltsi koduleht. 2014. <http://www.meripelastus.fi/fi/koulutusj%C3%A4rjestelm%C3%A4> välja otsitud 04.04.2014.

*Kuhnle, S., Selle, P. 1990. Meeting needs a welfare state: Relations between government and voluntary organisations in Norway.

Laaniste, P., Ojamaa, H., Jakobson, J., Kommusaar, V., Mäe, K., Lambing, M., Abel-Ollo, K., Raudne, R., Veldre, E., Pöld, M., Annus, R., Kuppert, R., 2014. Turvalisuspoliitika 2014. Kokkuvõtte „Turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015“ täitmisest 2013. aastal. http://issuu.com/siseministeerium/docs/turvalisuspoliitika_2014 välja otsitud 06.03.2014.

Luide, U. 2013. Vabatahtlike tegutsemismotiivid ja vabatahtlik tegevus organisatsiooni Serve The City MTÜ näitel. Publitseerimata magistritöö. Tallinna Ülikool

Mason, D. P. 2013. Putting Charity to the Test: A Case for Field Experiments on Giving Time and Money in the Nonprofit Sector. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly 42, 193-202

Meresõiduohutuse seadus 12.12.2001, jõustunud 01.01.2003 – RT I 2002, 1, 1 ... RT I 2013, 31

Merilahti, J. 1997. Sadan vuoden meripelastustyö. Turu Hansaprint.

Mis on kodanikuühiskond? Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste liit. 2014. <http://www.emsl.ee/kodaniku%C3%BChiskond> välja otsitud 08.01.2014.

Nõuded vabatahtlikule merepäästjale, vabatahtliku merepäästja välja- ja täiendusõppele, vabatahtliku merepäästja tunnistusele ja vabatahtliku merepäästja eritunnusele ja selle kandmise korrale 12.09.2012 nr 10, Määrus. Siseminister, RT I 18.09.2012, 1

Omoto, A. M., Snyder, M. 1995. Sustained Helping Without Obligation: Motivation, Longevity of Service, and Perceived Attitude Change Among AIDS Volunteers. *Journal of Personality & Social Psychology*, 68 (4), 671-686. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 18.01.2014.

Organisaatio. Soome Merepäästeseltsi kodulehekül. 2014. <http://www.meripelastus.fi/fi/organisaatio> välja otsitud 04.04.2014.

Otsingu- ja päästetöö, sealhulgas merereostuse avastamise ja likvideerimise kord Eesti merealal ning piiriveekogus 23.07.2002 nr 237, Määrus. Vabariigi Valitsus, RT I 2002, 66, 403...RT I, 14.09.2012

Penner, L. A. 2002. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues*, 58 (3), 447-467. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 18.01.2014.

Penner, L. A., 2004. Volunteerism and Social Problems: Making Things Better or Worse?. *Journal of Social Issues* 60, 3, 645-666. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 18.01.2014.

Politsei ja piirivalve seadus 06.05.2009, jõustunud 01.09.2013 – RT I 2009, 26, 159 ... RT I 02.07.2013, 18

Riigi Teataja. Tutvustus. Riigi Teataja kodulehelt <https://www.riigiteataja.ee/tutvustus.html> välja otsitud 12.11.2013.

Rohtla, R. 2014. Eesti merepääste võimekus. Publitseerimata magistritöö. Tallinna Tehnikaülikool.

Rotolo, T., Wilson J. 2006. Employment sector and volunteering: The Contribution of Nonprofit and Public Sector Workers to the Volunteer Labor Force. *The Sociological Quarterly* 47, 1, 21-40. Välja otsitud EBSCOhost 01.02.2014

Sarantakos, S. 2005. *Social Research*. London Palgrave Macmillan.

Schedler, K. 2012. Public managers as multi-rational managers. Propositions on the effective management of multiple rationalities. Paper presented at the CEMS PhD Conference, Copenhagen 9-11, May.

Shye, S. 2010. The Motivation to Volunteer: A Systemic Quality of Life Theory. Social indicators research, 98, 183-200. Välja otsitud ProQuest Research Library New Platform 17.01.2014.

Smith, S. R. 2003. Coverment and nonprofits in the modern age. Society, 40, 36-45. Välja otsitud EbscoHost andmebaasist 31.10.2012

Snyder, M., Omoto, A. M. 2008. Volunteerism: Social Issues Perspectives and Social Policy Implications. Social Policy Review, 2, 1-36. Välja otsitud Wiley Online Library 18.01.2014.

Suomen meripealastusseura. Soome merepäästeseltsi kodulehekülj. <http://www.meripelastus.fi/fi/suomen-meripelastusseura> välja otsitud 04.04.2014.

Tammearu, K. 2012. Riigi tegevus vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamisel. Publitseerimata magistr töö. Tallinna Tehnikaülikool

Teddle, C., Yu, F. 2007. Mixed Methods Sampling: A Typology With Examples. Journal of Mixed Methods Research, 1 (1), 77-100. Välja otsitud SAGE andmebaasist 01.05.2013.

Tegevussuunad. Päästeliit kodulehekülj. 2013. <http://www.paasteliit.ee/index.php?page=merepaeaste> välja otsitud 19.01.2014.

Tehtavat. Soome Merepäästeseltsi kodulehekülj. 2014. <http://www.meripelastus.fi/fi/teht%C3%A4v%C3%A4t> välja otsitud 04.04.2014.

Trossi on fiksun veneilijän merkki. Soome Merepäästeseltsi kodulehekülj. 2014. <http://www.meripelastus.fi/fi/trossi-fiksun-veneilij%C3%A4n-merkki> välja otsitud 04.04.2014.

Tukijamme. Soome Merepäästeseltsi kodulehekülj. 2014. <http://www.meripelastus.fi/fi/tukijamme> välja otsitud 04.04.2014.

Umbsaar, T. 2012. Vabatahtliku Reservpäästerühma perspektiivid Päästeameti teenuste mudelis. Publitseerimata lõputöö. Sisekaitseakadeemia

Vabatahtliku merepäästja kulutuste hüvitamise ulatus ja kord. Vabariigi Valitsuse määrus 06.09.2012 nr 74, jõustunud 14.09.2012 – RT I 11.09.2012, 2

Vabatahtlik Merepääste. Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste koduleht. 2014. <http://vomare.ee/et/vamep> välja otsitud 16.01.2014

Valitsemisala arengukava. 2013. Siseministeeriumi kodulehelt <https://www.siseministeerium.ee/17410/?highlight=valitsemiala,arengukava> välja otsitud 11.11.2013.

VAMEP. 2013. Vabatahtlik Merepääste. Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste kodulehekül. <http://www.vomare.ee/et/vamep> välja otsitud 19.01.2014.

VAMEP arengukava 2012-2020. 2013. Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste kodulehekül. <http://vomare.ee/et/arengukava> välja otsitud 19.01.2014

Vastuskiri. 12.02.2014 1.1-14/282-2. Politsei- ja Piirivalveameti avalik dokumendiregister <http://adr.politsei.ee/ppa/dokument/44534> välja otsitud 17.03.2014.

Vincent, J., Harrow, J. 2005. Comparing Thistles and Roses: The Application of Governmental-Voluntary Sector Relations Theory to Scotland and England. *Voluntary*, 16, 375-395. Välja otsitud EbscoHost andmebaasist 31.10.2012.

Wardell, F., Lishman, J., Whalley, L. J. 2000. Who Volunteers? *British Journal of Social Work*, 30, 227-248. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

We save lives at sea with no government funding. Rootsi Merepäästeühingu kodulehekül. 2014. <http://www.sjoradning.se/ine-english/> välja otsitud 04.04.2014.

Welcome to Danish Sea Rescue Society. 2013. Taani Merepäästeühingu kodulehekül. <http://dsrs.dk/?lang=uk> välja otsitud 04.04.2014

Wengraf, T. 2004. *Qualitative Research Interviewing: Biographic Narrative and Semi-Structured Methods*. London SAGE Publications.

Wilson, J. 2000. Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215-240. Välja otsitud EBSCOhost andmebaasist 01.02.2014

Wilson, J. 2012. Volunteerism Research: A Review Essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 41, 176-212. Välja otsitud SAGE andmebaasist 03.02.2014

*Wolff, S. 2004. Analysis of Documents and Records in Flick, U, Kardorff, E.v., Steinke, I. (eds) *A Companion to Qualitative research*. London. SAGE. 284-290

Äriregister ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste register tegevusalati seisuga 01.12.2013. Registrite ja Infosüsteemide Keskuse koduleht. Välja otsitud http://www2.rik.ee/rikstatfailid/failid/tabel.php?url=13_12tg.htm välja otsitud 08.01.2014.

LISA 1. PILOOTINTERVJUU JA PÕHIINTERVJUU KÜSIMUSTE VÕRDLUSTABEL

Tabel 9. Pilootintervjuu ja põhiintervjuu küsimuste võrdlustabel koos küsimuse eesmärgiga.

Pilootintervjuu (piloot) küsimused	Põhiintervjuu (int.) (alates 2. Intervjuust) küsimused	Selgitus küsimuse muutumise ja eesmärgi kohta
1. Mida tähendab Teie jaoks vabatahtlik merepääste?	1. Mida tähendab Teie jaoks vabatahtlik merepääste?	Muutmata. Vabatahtliku merepääste defineerimiseks.
2. Kas teie arvates on vabatahtlikku merepäästet vaja? Et kui jah, siis mis eesmärgil?	2. Mis põhjusel on Eestis vabatahtlikku merepäästet vaja?	Avatud küsimuseks. Arvamused olukorra parandamiseks ja ettepanekuteks.
3. Millisel kujul peaks vabatahtlik merepäästesüsteem olema üles ehitatud?	3. Mis on Teie arvates vabatahtlike merepäästeühingute tekke põhjuseks Eestis?	Piloodi küsimus 3, küsimuseks 4 kus sõnastusele lisandus „ideaalis“, et saada arvamust soovitava kohta.
4. Millist kasu näete Teie vabatahtliku merepääste kaasamisest merepäästetegevusse?	4. Millisel kujul peaks Teie arvates vabatahtlik merepäästesüsteem, olema ideaalis üles ehitatud?	Piloodi küsimus ei täitnud eesmärki. Seda kordab piloodi küsimus 9. Int. küsimus 4 annab vastuseid soovitava olukorra kohta.
5. Kuidas Teie arvates saab riik toetada vabatahtlikku merepäästet?	5. Kuidas saab riik Teie arvates paremini toetada vabatahtlikku merepäästet?	Muutmata. Arvamused olukorra parandamiseks ja ettepanekuteks.
6. Miks Teie arvates on Eestis tekkinud vabatahtlikud merepäästeühingud?	6. Mida tähendab Teie jaoks vabatahtlik tegevus?	Piloodi küsimus muudeti int. avatud küsimuseks 3. Int. küsimus 6 defineerib vabatahtliku tegevuse.
7. Mis põhjusel hakkavad inimesed Teie arvates vabatahtlikuks merepäästjaks?	7. Mis põhjusel hakkavad inimesed Teie arvates vabatahtlikuks merepäästjaks?	Muutmata. Annab võrdluse vabatahtliku käsitlusega ja arvamuse motivatsiooniteguritest.
8. Mis Teie arvates motiveerib vabatahtlikke merepäästjaid?	8. Mis Teie arvates motiveerib vabatahtlikke merepäästjaid?	Muutmata. Annab arvamusi motivatsiooniteguritest.
9. Miks Teie arvates vabatahtlikud merepäästjad teevad vabatahtlikku tööd?	9. Mida Teie arvates saavad vabatahtlikud teha paremini, et tagada merepääste Eestis?	Piloodi 9 kordab piloodi 8 ja 4. Int. 9 arvamused olukorra parandamiseks ja ettepanekuteks.
10. Mida saaks teie arvates teha paremini vabatahtliku merepääste kaasamisel merepääste tegevusse?	10. Mida saaks Teie arvates teha paremini vabatahtliku merepääste kaasamisel merepääste tegevusse?	Muutmata. Arvamused olukorra parandamiseks ja ettepanekuteks.
Kas soovite midagi lisada?	Kas soovite midagi lisada?	Kas soovite midagi lisada?

LISA 2. INTERVJUUDE KODEERIMISTABEL. KATEGOORIA 1.

Kodeerimistabeli põhjal on koostatud käesoleva töö Tabel 6, Arvamused vabatahtliku tegevuse käsitlustest võrdlevalt, kõrvutatuna teoreetiliste käsitlustega. (käesolev töö lk 44).

Tabel 10. Kodeerimistabel. Kategooria 1. (autori koostatud)

1. Mida tähendab Teie jaoks vabatahtlik merepääste?					
	vabatahtlik tegevus	riiki abistav jõud	kogukonna heaks tehtav tegevus	teiste abistamine	enda huvi rahuldamine
PPA	4	3	2	1	2
VT	5	2	2	3	1
6. Mida tähendab Teie jaoks vabatahtlik tegevus?					
	vabatahtlik tegevus		kogukonna heaks tehtav tegevus	teiste abistamine	enda huvi rahuldamine
PPA	3		0	0	0
VT	1		4	3	3
PPA kokku	7	3	2	1	2
VT kokku	6	2	6	6	4
PPA+VT kokku	13	5	8	7	6

LISA 3. INTERVJUUDE KODEERIMISTABEL. KATEGOORIA 2.

Kodeerimistabeli põhjal on koostatud käesoleva töö Tabel 7, arvamused vabatahtlike motivatsiooniteguritest võrdlevalt kõrvutatuna teoreetiliste käsitlustega (käesolev töö lk 47).

Tabel 11. Kodeerimistabel. Kategooria 2. (autori koostatud)

3. Mis on Teie arvates vabatahtlike merepäästeühingute tekke põhjuseks Eestis?										
koodid	huvi mere vastu	abistamissoov	kuulumine organisatsiooni	tunnustus	kogukonna tegevus	väljaõpe	varustus	inimesed rohkem merel	kulude katmine	riigi võime vähenemine
RA	3	2			1			2		1
VT	2	1			2			2		1
Kokku	5	3			3			4		2
	tekkivad on võimalus	missioonitunne								
	1	1								
	0	0								
	1	1								
		isiklik kogemus								
		0								
		2								
		2								

Tabeli 11 järg

7. Mis põhjusel hakkavad inimesed Teie arvates vabatahtlikuks merepäästjaks?										
	huvi mere vastu	abistamis soov		tunnustus	kogukonna tegevus			inimesed rohkem merel		
RA	2	4		2	1			1		
VT	4	2		1	3			0		
kokku	6	6		3	4			1		
	huvi	isiklik kogemus								
	2	1								
	3	0								
	5	1								
8. Mis Teie arvates motiveerib vabatahtlikke merepäästjaid?										
koodid	huvi mere vastu	abistamis soov	kuulumine organisatsiooni	tunnustus		väljaõpe	varustus		kulude katmine	
RA	2	2	5	2		3	2		1	
VT	3	2	4	3		4	3		1	
PPA+VT=kokku	5	4	9	5		7	5		2	
RA 3+7+8	10	10	5	4	2	3	2	3	1	1
VT 3+7+8	12	7	4	4	5	4	3	2	1	1
Kokku 3+7+8	22	17	9	8	7	7	5	5	2	2

Tabeli 11 järg

2. Mis põhjusel on Eestis vabatahtlikku merepäästet vaja?										
koodid		lokaalne abi (kiirem)			kogukondlik tegevus					riiki abistav jõud
RA		1			2					4
VT		2			3					4
Kokku		3			5					8
		kohalike olude tundmine								
		0								
		3								
		3								
		inimelu päästmiseks								
		1								
		0								
		1								
RA 2		2			2					4
VT 2		5			3					4
Kokku 2		7			5					8
RA 3+7+8+ 2		12			4					5
VT 3+7+8+ 2		12			8					5
Kokku RA+VT 3+7+8+ 2		24			12					10

LISA 4. KODEERIMISTABEL. KATEGOORIA 3.

Kodeerimistabeli põhjal on koostatud käesoleva töö Tabel 8, Arvamused vabatahtlike parema kaasamise tegurite kohta võrdlevalt, kõrvutatuna teoreetiliste käsitlustega (käesolev töö lk 51).

Tabel 12. Kodeerimistabel. Kategooria 3. (autori koostatud)

4. Millisel kujul peaks Teie arvates vabatahtlik merepäästesüsteem, olema ideaalis üles ehitatud?					
	riik rahastab		katusorganisatsioon esindab	organisatsioonipõhine	iseseisev ühing
RA	1		3	4	2
VT	2		4	3	2
Kokku	3		7	7	4
5. Kuidas saab riik Teie arvates paremini toetada vabatahtlikku merepäästet?					
	rahaline toetus	eelduste loomine			
RA	5	4			
VT	5	3			
Kokku	10	7			
	varustuse soetamine		süsteemi korrastamine		
RA	3		2		
VT	3		3		
Kokku	6		5		
	väljaõppe komp		ühtsed standardid		
RA	1		1		
VT	1		2		
Kokku	2		3		

Tabel 12 järg

9. Mida Teie arvates saavad vabatahtlikud teha paremini, et tagada merepääste Eestis?					
		parem koostöö	süsteemi korrastamine		VT iseseisvus (fin.)
RA		4	1		1
VT		1	3		1
Kokku		5	4		2
		parem kommunikatsioon			
RA		0			
VT		2			
Kokku		2			
		VT propageerimine			
RA		0			
VT		4			
Kokku		4			
		parem valmisolek			
RA		5			
VT		2			
Kokku		5			
		parem väljaõpe			
RA		3			
VT		1			
Kokku		4			

Tabel 12 järg

10. Mida saaks Teie arvates teha paremini vabatahtliku merepääste kaasamisel merepääste tegevusse?					
	riik rahastab	eelduste loomine	süsteemi korrastamine		
RA	4		5		
VT	2		5		
	6		10		
		usalduse kasv			
RA		2			
VT		4			
Kokku		6			
		VT propageerimine			
RA		1			
VT		1			
Kokku		2			
		parem kommunikatsioon			
RA		0			
VT		1			
Kokku		1			
RA 4+5+9+10 kokku	14	19	9		
VT 4+5+9+10 kokku	12	19	13		
RA 4+5+9+10, VT 4+5+9+10 kokku	26	38	22		